



T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

**BELİREN YETİŞKİNLERDE SOSYODEMOGRAFİK
DEĞİŞKENLER, BİLİŞSEL ESNEKLİK VE ÖZ-YETERLİK
ALGISININ KARAR VERME STİLLERİ ÜZERİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA DURSUN

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞRT. ÜYESİ FUNDA KUTLU

ANKARA, 2021

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

**BELİREN YETİŞKİNLERDE SOSYODEMOGRAFİK
DEĞİŞKENLER, BİLİŞSEL ESNEKLİK VE ÖZ-YETERLİK
ALGISININ KARAR VERME STİLLERİ ÜZERİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA DURSUN

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞRT. ÜYESİ FUNDA KUTLU

ANKARA, 2021

BİLDİRİM

Hazırladığım tez in/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ❖ Tezimin/ Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

18/01/2021

Büşra DURSUN



Minik Kızım İlay'a...

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu tez çalışmasının tüm aşamalarında büyük emeği olan, bilgisi, sabrı, anlayışı ile desteğini hiç esirgemeyen çok değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğrt. Üyesi Funda Kutlu'ya çok teşekkür ederim.

Benim bu günlere gelmemi sağlayan, yüksek lisansa başlama konusunda kararsız kaldığım anda tüm desteği ile beni cesaretlendiren ve güvenen sevgili anneme, hayatımın her anında varlığını ve desteğini sonuna dek hissettiren çok kıymetli babama, ablam Kübra ve kardeşim Sudenur'a her zaman verdikleri destek için teşekkür ederim. Ankara'da beni yalnız bırakmayan, yüksek lisans yolculuğuna birlikte çıktığımız manevikardeşim Neslihan'a da varlığı ve destekleri için teşekkür ederim.

Son olarak, tüm bu süreçte yanımda olan, motivasyonumu her zaman yüksek tutmaya çalışan ve bana benden çok güvenen, ben tez yazarken çoğu haftasonunu yalnız geçirmek zorunda kalan çok sevgili eşim Arif Dursun'a ve doğumunu dört gözle beklediğimiz minik kızımız İlay'a teşekkür ederim.

ÖZET

Dursun, Büşra. Beliren Yetişkinlerde Sosyodemografik Değişkenler, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Algısının Karar Verme Stilleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Bu araştırmanın amacı beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin karar verme stilleri ile bilişsel esneklik ve öz-yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmaya, 366 (92 erkek, 274 kadın) üniversite öğrencisi katılmıştır. Kişisel Bilgi Formu, Bilişsel Esneklik Ölçeği (BE), Öz-yeterlik Ölçeği (OY) ve Melbourne Karar Verme Ölçeği (MKV I-II) araştırmanın veri toplama araçlarıdır. Analiz sonucunda, erkek katılımcıların hem BE-Kontrol hem de OY-Yılmama alt boyut ortalamalarının kadın katılımcılardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyi lise ve daha düşük olan katılımcıların MKV-Panik ve Erteleyici stil ortalama puanları anlamlı olarak daha düşüktür. Ailesinden ayrı yaşayan katılımcıların OY-başlama alt boyutu ve MKV-Dikkatli stili ailesi ile yaşayan katılımcılardan anlamlı olarak daha yüksek iken, MKV-Erteleyici stil ailesi ile yaşayanlarda daha yüksektir. Kararverme stillerini yordayan değişkenleri belirlemek için yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonucunda, MKV-Özsaygıyı, BE-Kontrol ve OY-Başlama alt boyutlarının yordadığı ($F = 13.95, p < .01$), MKV-Dikkatli stilini ise BE-Alternatif ve OY-Başlama alt boyutlarının yordadığı ($F = 7.36, p < .01$) bulunmuştur. MKV-Kaçıngan stilini BE-Kontrol, OY-Başlama ve OY-Yılmama alt boyutlarının yordadığı ($F = 21.11, p < .01$) ve MKV-Erteleyici stilini BE-Kontrol ve OY-Başlama yordarken ($F = 40.30, p < .01$), MKV-Panik stilini ise BE-Kontrol, OY-Başlama ve OY-Yılmama alt boyutları anlamlı olarak yordamıştır ($F = 9.14, p < .01$). Elde edilen bulgular, literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Beliren Yetişkinlik, Karar Verme, Karar Verme Stilleri, Bilişsel Esneklik, Öz-Yeterlik

ABSTRACT

Dursun, Büşra. Examining the Relationship Between The Decision-making Styles of Emergent Adults With Sociodemographic Variables, Cognitive Flexibility And Self-Efficacy, Master Thesis, Ankara, 2021.

The aim of the study was to examine the relationship between the decision-making styles of emergent adults in terms of cognitive flexibility and self-efficacy. The sample consisted of 366 (92 male, 274 female) university students. The participants were assessed by using Personal Information Form, Cognitive Flexibility Scale (CFI), General Self-Efficacy Scale (GSES) and Melbourne Decision Making Scale (MDMQ I-II). As a result of the analysis, it was found that the mean scores of both CFI-Control and GSES-Undaunted subscales of male participants were significantly higher than female participants. The participants whose mothers' education level was high school and/or lower had significantly lower mean scores in MDMQ-Hypervigilance and Procrastination subscales. The participants who were living apart from their families had significantly higher mean scores in GSES-Initiation subscale and MDMQ-Vigilance than the participants living with their families, whereas the MDMQ-Procrastination mean scores of the participants living with their families was significantly higher than the participants living apart. As a result of the hierarchical multiple regression analysis, MDMQ-Self-esteem was predicted by CFI-Control and GSES-Initiation subscales ($F = 13.95, p < .01$), MDMQ-Vigilance was predicted by CFI-Alternatives and GSES-Initiative subscales ($F = 7.36, p < .01$). While MDMQ-Buck passing style was predicted by CFI-Control, GSES-Initiation and GSES-Undaunted subscales ($F = 21.11, p < .01$), MKV-Procrastination style was predicted by CFI-Control and GSES-Initiation ($F = 40.30, p < .01$), and MDMQ-Hypervigilance style was predicted by the CFI-Control, GSES-Initiation, and GSES-Undaunted subscales ($F = 9.14, p < .01$). The results were discussed in the light of the literature.

Key Words: Emergent Adulthood, Decision-making, Decision-making styles, Cognitive Flexibility, Self-efficacy

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLOLAR DİZİNİ	viii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1 Beliren Yetişkinlik Dönemi İle İlgili Literatür.....	4
1.2. Karar Verme Kavramı İle İlgili Literatür	10
1.3 Bilişsel Esneklik İle İlgili Literatür	20
1.4 Öz-Yeterlik İle İlgili Literatür	22
1.5 Araştırmanın Amacı	27
BÖLÜM II	29
YÖNTEM.....	29
2.1. Katılımcılar.....	29
2.2 Veri Toplama Araçları.....	30
2.2.1 Kişisel Bilgi Formu.....	30
2.2.2 Bilişsel Esneklik Envanteri (BEE).....	31
2.2.3 Öz-yeterlik Ölçeği.....	32
2.2.4 Melbourne Karar Verme Ölçeği (MKVÖ).....	32
2.3 İşlem	34
2.4. Veri Analizi	34
BÖLÜM III.....	35
BULGULAR.....	35
3.1. Demografik Değişkenlere (Cinsiyet, Anne-Baba Eğitim Durumu, Yaşanılan Yer, Fakülte) Göre Bilişsel Esneklik, Öz-Yeterlik Ve Karar Verme Stilleri Boyutları Arasındaki Farklara Yönelik Analizler	35
3.1.1. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik(OY) ve Karar Verme (MKV) Boyutları Arasındaki Farklar ile İlgili Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları	35
3.1.2.Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumlarına Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik(OY) ve Karar Verme (MKV) Boyutları Arasındaki Farklar ile İlgili Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları	37

3.1.3 Katılımcıların Yaşadığı Yere Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik(OY) ve Karar Verme (MKV) Boyutları Arasındaki Farklar ile İlgili Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları	39
3.1.4.Katılımcıların Okuduğu Fakülteye Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik(OY) ve Karar Verme (MKV) Boyutları Arasındaki Farklar ile İlgili Tek Yönlü ANOVA Analiz Bulguları	41
3.2 Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi Bulguları	45
3.3 Cinsiyet, Bilişsel Esneklik Ve Öz-Yeterlik Düzeylerinin Karar Verme Stillerini Yordamasına İlişkin Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Bulguları	48
3.3.1 Karar Verme-Özsaygı Stilinin Yordamasında Cinsiyet, Bilişsel Esneklik (BE) ve Öz-yeterlilik (OY) Düzeylerinin Rolüne İlişkin Bulgular	48
3.3.2 Karar Verme-Dikkatli Yordamasında Cinsiyet, Bilişsel Esneklik (BE) ve Öz-Yeterlilik (OY) Alt boyutlarının Rolüne İlişkin Bulgular	49
3.3.3 Karar Verme-Kaçıngan Yordamasında Cinsiyet, Bilişsel Esneklik (BE) ve Öz-yeterlilik (OY) Alt boyutlarının Rolüne İlişkin Bulgular	50
3.3.4 Karar Verme-Erteleyici Yordamasında Cinsiyet, Bilişsel Esneklik (BE) ve Öz-yeterlilik (OY) Alt boyutlarının Rolüne İlişkin Bulgular	52
3.3.5 Karar Verme-Panik Yordamasında Cinsiyet, Bilişsel Esneklik (BE) ve Öz-Yeterlilik (OY) Alt boyutlarının Rolüne İlişkin Bulgular	53
BÖLÜM IV	55
TARTIŞMA	55
4.1. Demografik Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri, Bilişsel Esneklik Ve Öz-Yeterlik Puanları Arasındaki Farklarla İlişkili Bulguların Tartışılması	55
4.1.1 Karar Verme Stillerinde Cinsiyete İlişkin Bulguların Tartışılması	55
4.1.2 Karar Verme Stillerinde Anne-Babanın Eğitim Düzeyinin Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması	56
4.1.3 Karar Verme Stillerinde Bireyin Yaşadığı Yerin Etkisine İlişkin Bulguların İncelenmesi	58
4.1.4 Karar Verme Stillerinde Bireyin Okuduğu Fakültenin Etkisine İlişkin Bulguların İncelenmesi	59
4.1.5. Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Puanlarına İlişkin Bulguların Tartışılması	59
4.2. Karar Verme Stillerini, Bilişsel Esneklik Ve Öz-Yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi	61
4.2.1. Karar Vermede Özsaygı Stilini Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi.....	61
4.2.2. Dikkatli Karar Verme Stilini Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi.....	62
4.2.3. Kaçıngan Karar Verme Stilini Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi.....	63
4.2.4. Erteleyici Karar Verme Stilini Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik DeğişkenlerininYordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi	64

4.2.5. Panik Karar Verme Stilini Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi.....	65
SONUÇ.....	66
SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER.....	67
KAYNAKÇA	68
EKLER.....	76
Ek - 1 Bilgilendirilmiş Onay Formu.....	76
Ek - 2 Kişisel Bilgi Formu.....	77
Ek - 3 Bilişsel Esneklik Envanteri.....	78
Ek - 4 Öz-Yeterlik Ölçeği.....	79
Ek - 5 Melbourne Karar Verme Ölçeği - I	80
Ek - 6 Melbourne Karar Verme Ölçeği – II	81
ÖZGEÇMİŞ.....	83

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1 - Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler	30
Tablo 3.1 - Katılımcıların Cinsiyetine Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik (OY) ve Karar Verme Stilleri (MKV) Boyutlarındaki Farklara Ait Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları	36
Tablo 3.2 - Katılımcıların Anne Eğitim Durumuna Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik (OY) ve Karar Verme Stilleri (MKV) Boyutlarındaki Farklara Ait Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları	38
Tablo 3.3 - Katılımcıların Baba Eğitim Durumuna Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik (OY) ve Karar Verme Stilleri (MKV) Boyutlarındaki Farklara Ait Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları	39
Tablo 3.4 - Katılımcıların Yaşadığı Yere Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-Yeterlik(OY) ve Karar Verme Stilleri (MKV) Boyutlarındaki Farklara Ait Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları	41
Tablo 3.5 - Katılımcıların Okuduğu Fakülteye Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik(OY) ve Karar Verme (MKV) Boyutları Arasındaki Farklar ile İlgili Tek Yönlü ANOVA Analiz Bulguları	44
Tablo 3.6 - Kadın ve Erkek Katılımcıların Bilişsel Esneklik, Öz-yeterlik Alt Boyutları ve Karar Verme Stilleri İçin Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analiz Bulguları	47
Tablo 3.7 - Cinsiyet, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Alt Boyutları Düzeylerinin MKV-Özsaygı Düzeyini Yordaması İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analiz Bulguları	49
Tablo 3.8 - Cinsiyet, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Alt Boyutlarının MKV-Dikkatli Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Aşamalı Regresyon Bulguları	50
Tablo 3.9 - Cinsiyet, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Alt Boyutlarının MKV-Kaçıngan Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Aşamalı Regresyon Bulguları	51
Tablo 3.10 - Cinsiyet, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Alt Boyutlarının MKV-Erteleyici Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Aşamalı Regresyon Bulguları	53
Tablo 3.11 - Cinsiyet, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Alt Boyutlarının MKV-Panik Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Aşamalı Regresyon Bulguları	54

BÖLÜM I

GİRİŞ

Yaşam süreci fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal özelliklerdeki değişimler göz önüne alınarak belirli dönemlere ayrılmıştır. Bu gelişimsel dönemler sırasıyla doğum öncesi, bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılıktır. Kültürel bağlamlara göre, süre ve yaşanma biçimleri açısından bazı farklılıklar gösterse de bu dönemlerin varlığı evrensel olarak kabul görmektedir. Çocukluk sonrasında yetişkinliğe hazırlık olarak da nitelendirilen ergenlik dönemi yaklaşık 11-18 yaş aralığını içerir. Ergenlik dönemi bitiminde başlayan dönem ise genç yetişkinlik dönemi olarak adlandırılmaktaydı. Ancak, 20. yüzyıl ortalarında gelişimsel dönemler ile ilgili kabul edilmiş olan bu görüş, toplumsal alandaki bazı değişimlere bağlı olarak sorgulanmaya başlanmıştır. Yaklaşık 20.yüzyılın ortalarına kadar toplumdaki genel yaşam stili, evlilik ve çocuk sahibi olarak yetişkinlik sorumluluğunu alması ve daha az sayıdaki bireyin yükseköğretime devam etmesi şeklindeydi. Bu yaşam tarzında, ergenlik döneminden yetişkinlik sürecine geçişte daha kısa bir zaman alıyordu. Fakat sanayileşme, modern hayata geçme, kırsal yaşamın zamanla bırakılarak kente yerleşilmesi ve böylece kent nüfus oranında artış olması ve en önemlisi de eğitim süresinin uzaması ve evliliğin daha ileri yaşlara atılması, insan yaşamında birçok alanda değişikliklere neden oldu. Bu toplumsal ve bireysel yaşam stillerindeki değişimleri vurgulayarak Arnett (2000), ergenlik dönemi ve genç yetişkinlik dönemi arasında yeni bir gelişim döneminin yer alması gerektiğini ileri sürmüştü ve “beliren yetişkinlik dönemi” terimini ortaya atmıştır. Bu dönem, kronolojik olarak 18-25 yaşlar (bazı çalışmalarda 18-29) arası olarak tanımlanmıştır. Böylece, artık ergen olmayan ancak henüz yetişkin olma koşullarını (meslek sahibi olma, ekonomik bağımsızlık, aile kurma vb.) karşılamayan, yaklaşık 18-25 yaş aralığındaki bireyleri kapsayan bu gelişimsel dönem “Beliren Yetişkinlik” (Emerging Adulthood) olarak tanımlanmaktadır.

Kimliğin biçimlenmesi beliren yetişkinlik döneminin merkezinde yer almaktadır (Arnett, 2015). Arnett (1998), bu bireyleri yetişkin ve ergenlerden ayıran 5 koşul öne sürmüştür; kimlik arayışı, istikrarsızlık, arada kalmış hissetme, kendine odaklanma, sonsuz olanaklara sahip olma. Hayatın getirdiği alternatiflerin değerlendirilmesi, iş, aşk ve dünya görüşü olarak bir yatırım yapılması, bu dönemin karar verme süreci açısından önemini göstermektedir. Beliren yetişkinler, karşılaştığı

durumlarda doğru kararlar verebilmek için, tüm seçenekleri değerlendirerek kendisi için doğru seçeneği fark edebilme ve bu durumlarla baş edebileceğine ilişkin kendine inancının olması gibi özelliklere sahip ise güçlü bir yetişkin olarak yaşamına devam edebilir.

Karar verme (decisionmaking), yaşamın devamlılığı içerisinde sahip olunması gereken en önemli becerilerden biridir. Doğru bir şekilde, doğru yerde, doğru zamanda verilen kararlar bireyin hayatında olumlu sonuçlara yol açabilecekken, hatalı veya yanlış verilmiş kararlar bireyin hayatında olumsuz sonuçlar doğurabilir. Genel olarak karar verme; “bilişsel bir süreçtir ve bir ihtiyaç durumunda bu ihtiyacı karşılamak amacıyla mevcut seçeneklerden duruma en uygun olanın seçilmesi” olarak tanımlanabilir (Güçray, 1998, s.7). Gelatt (1989), karar verme sürecinde “olumlu belirsizlik” kavramından bahsetmiştir. Bu bağlamda karar verme; bilgi, işlem ve seçim olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bireylerin karar verebilmek için sürekli bilgilerini geliştirmesi ve yeniden gözden geçirmesi, karşılaştığı belirsizlik durumuna uyum sağlayarak karar vermesi gerekmektedir. Birey mantıklı bir karar stratejisi kullanarak karar verse bile toplumdaki değişim nedeniyle verdiği karar gelecekte geçerliğini yitirebilir. Olumlu belirsizlik kavramının kullanımında, karar veren birey, gelecekte emin olmamalı, belirsizliği olumsuz bir süreç olarak tanımlamamalı, var olan bir gerçek ve süreç olarak kabul edip inanmalıdır (Avşaroğlu, 2007). Bu açıdan bakıldığında karar verme sürecinin bilişsel esneklik ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir.

Bireyin bilişsel gelişimi incelendiğinde, bilişsel esnekliğin (cognitiveflexibility) ortaya çıkışı bebeklik dönemine, gücünün en üst düzeyde olduğu dönem ise son ergenlik ya da genç yetişkinlik dönemine denk gelmektedir (Zelazo, Craik ve Booth, 2004). Bilişsel olarak esnek olan kişilerin, var olan potansiyellerinin farkında olabilecek ve bir sorunla karşılaştıklarında yaşadıkları rahatsızlıkla mücadele edebilecek, kendine özgü çözümleme stratejileri üretilip, uygulayabilecek bireyler oldukları düşünülmektedir. Literatürde bilişsel esneklik kavramının birden fazla tanımı olduğu görülmektedir. Martin ve Anderson (1998) bilişsel esnekliğin üç temel ögeyi içerdiğini belirtmektedir. Bunlar; a) Alternatif yolların ve seçeneklerin farkında olması, b) Yeni durumlara uyum sağlamada esnek olabilmesi, c) Esnek olabildiği durumlarda kendisini yetkin hissetmesidir. Özetle, bilişsel esnekliğe sahip olan birey, seçeneklerin

farkındadır, yeni ve zor durumlarla etkin şekilde baş edebilir, alternatif düşünce ve fikirler üretebilir ve yeni durumlara uyum sağlama konusunda yetkindir (Altunkol, 2011; Bilgin, 2009; Martin ve Rubin, 1995; Stahl ve Pry, 2005).

Öz-yeterlik (self-efficacy) inancını ilk olarak Bandura (1977, 1986, 1989), Sosyal Öğrenme Kuramı (Social Learning Theory) ile ortaya atmıştır. Öz-yeterliği; bireyin belli performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip başarılı olarak yapma kapasitesine ilişkin kendi yargısı olarak tanımlamıştır. Öz-yeterlik, davranışın en önemli belirleyicisi olarak değerlendirilmektedir. Çünkü öz-yeterlik, davranışı sergilemeye yönelik ilk kararı, verilecek çabayı ve zorluklarla karşılaşıldığında gösterilecek kararlılığı etkilemektedir. Özetle öz-yeterlik; bireylerin kendisi hakkındaki inanç ve düşünceleri, davranışları üzerinde etkilidir, bireylerin içinde bulunduğu faaliyetleri organize etme ve yürütme kapasiteleri hakkındaki bireysel yargıları olarak tanımlanır (Özcan, 2016).

Bilişsel esneklik bireyin karar alırken çok yönlü düşünmesini vurgulamaktadır. Öz-yeterlik kavramı da bireyin bir işi yapabileceğine yönelik kendini tanımasını ve inancını ifade etmektedir. Karar verme ise çeşitli olay ve durumlar göz önünde tutularak en uygun alternatifi hedefleme, istek ve değerler ile birlikte gerçekleştirme ve bu alternatifler arasında bir seçim yapmaktır. Bilişsel esneklik ve öz-yeterlik algısının karar verme üzerinde etkisinin olacağını ve birbirini etkileyebileceğinin düşünülmesi bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Daha önce bu konu ile ilgili yapılan araştırmalarda yalnızca bilişsel esnekliğe sahip olmanın olay veya problemi çözmeye, bunların üstesinden gelmeye yeterli görülmediği, bundan dolayı öz-yeterlik değişkeninin bilişsel esneklikle ilişkili olabileceği öne sürülmüştür (Çuhadaroglu, 2013). Hatta bu iki değişkenin birbirini tamamlayıcı bir rolü olduğundan bahsedilebilir. Ayrıca yapılan araştırmalar yüksek bilişsel esnekliğe sahip bireylerin aynı zamanda yüksek öz-yeterlik düzeyine de sahip olduğunu göstermektedir (Çuhadaroglu, 2013). Bireyin algıladığı öz-yeterlik düzeyi ve bilişsel esnekliği, bir problem ile karşı karşıya kaldığı durumlarda bu problemi çözmek adına hızlı düşünmesi, tepki vermesi, değerlendirmesi ile karar verme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Özetle, bu araştırmanın amacı, beliren yetişkinlerde bilişsel esneklik düzeyi ile öz-yeterliğin karar verme stilleri üzerindeki etkisini incelemektir. Bu bağlamda tezin

ilerleyen bölümlerinde öncelikle beliren yetişkinlik gelişimsel dönemi tanıtılarak ilgili literatür sunulmuştur. Daha sonra karar verme, bilişsel esneklik, öz-yeterlik kavramları, tanımları ve literatür bulguları sırasıyla ele alınmıştır.

1.1 Beliren Yetişkinlik Dönemi İle İlgili Literatür

Gelişim psikolojisi, bireyin fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimini, yaşamın başladığı döllenmeden ölüme kadar geçen süre boyunca inceleyen psikoloji biliminin alt alanıdır. Yaşam süresi fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal alanlardaki değişimler dikkate alınarak gelişimsel dönemlere ayrılmaktadır. Doğum öncesinden ileri yetişkinliğe kadar olan bu gelişimsel dönemler bazı farklar olsa da evrensel olarak kabul edilmiştir. Yaklaşık son 25 yıllık süreçte gelişim alanında yeni bir dönem olduğu tartışması yapılmaktadır. İnsanların yaşam koşullarına bağlı olarak eğitim sürelerini kısa tutarak, evlilik, çocuk sahibi olma gibi yetişkinlik sorumlulukları altına hızlıca girdikleri yaşam stillerini bırakıp, eğitim sürecinin uzadığı, evlilik ve çocuk sahibi olmanın daha ileri yaşlara sarkıtıldığı, yani yetişkin sorumluluğunun tam olarak üstlenilmediği ama ergenlik dönemi özelliklerini de tam kapsamayan bir gelişimsel dönemin ortaya çıktığı tartışması literatürde dikkat çekmiştir. Arnett (2000) tarafından ortaya atılan ve “Beliren Yetişkinlik” olarak adlandırılan bu gelişim dönemi kabaca 18-25 (bazıları için 29) yaş aralığındaki bireyleri içermektedir.

Hall (1904) tarafından yazılan iki ciltlik “Ergenlik” dönemini kapsayan kitap ile başlayan ergenliğe yönelik bilimsel çalışmalar Freud (1958), Erikson (1959) ve Piaget (Inhelder ve Piaget, 1958) ile devam etmiştir (akt. Steinberg ve Lerner, 2004). Ancak ekonomide sanayileşmeye geçiş, okullaşma ve çocuk hakları için yapılan çalışmalar ile birlikte çocuk ve ergenlerin ekonomideki rollerinin değişmesi, yani çiraklık sisteminin azalıp, çocuk ve ergenlerin okul sisteminde daha uzun zamanı kendi akranları ile geçirmeye başlaması bu gelişim döneme dönemine yönelik sistematik çalışmaları arttırmıştır (Koops ve Zuckerman, 2003). Ergenlerin yasal açıdan yetkin bir yetişkinin bakımı ve sorumluluğu altında ve yine yasal olarak eğitime devam etme zorunlulukları vardır. Çoğunluğu ailesi ile yaşamaktadır. Fiziksel gelişimleri hala devam etmektedir. Diğer yandan genç yetişkinler yasal hak ve sorumluluklara sahip, özerk davranan ve diğerinin de sorumluluğunu alan bireylerdir. Ergenlikle ilgili bilimsel çalışmaların ortaya çıkışına benzer şekilde Arnett (2007), günümüz toplumsal

yaşamında görülen bazı değişimler ile ergenlikten yetişkinliğe geçiş sürecinde yeni bir gelişimsel dönemin ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Sanayileşmeden bilgi çağı ekonomisine geçiş ile daha kalifiye işler için ihtiyaç duyulan yetkinliği almak amacı ile birey daha uzun yıllar eğitim sisteminde kalmakta ve yükseköğretime devam etmektedir. Böylece sabit bir iş yaşamına geçiş, evlilik ve çocuk sahibi olma daha geç yaşlara atılmaktadır. Diğer taraftan, yaklaşık 18-25 yaş aralığındaki birey, bir yetişkinin yasalar karşısında sahip olduğu tüm hak ve sorumluluklara da sahiptir. Ancak, hem ekonomik bağımsızlığını henüz kazanmamış olması hem de yetişkin sorumluluklarını almaması nedeni ile bu dönemdeki bireyler tam olarak yetişkin statüsüne de girmemektedir (Arnett, 2004; Doğan ve Cebioğlu, 2011). Özetle bu gelişimsel dönemde birey, ne ergenliğin bağımlılığını tamamen bırakmış ne de yetişkin sorumluluğunu tam olarak üstlenmiştir.

Arnett(2000; 2015), beliren yetişkinleri ergenlerden ve genç yetişkinlerden ayırt eden beş temel özellik olduğunu söyler. Arnett'e (2015) göre bu özellikler beliren yetişkinlik döneminin ayırt edici özellikleridir, fakat yine de sadece bu döneme özgü değildir. Bireyler bu özellikleri yaşamlarının diğer dönemlerinde de deneyimleyebilirler; ancak bunlar beliren yetişkinlik döneminde daha yaygın ve baskındır. Ayrıca, beliren yetişkinlik döneminin evrenselliği de bu özelliklere bağlı olarak sorgulanmaktadır. Dünya üzerindeki 18-25 yaş aralığında olan her bireyin yaşam koşulları bu 5 özelliği içermeyebilmektedir. Arnett (2015) tarafından beliren yetişkinleri nitelendiren beş özellik ve açıklamaları şöyledir;

Kimlik Arayışı. Erikson'un (1950) Psikososyal Gelişim Kuramı'na göre ergenlik dönemi bireyin kimlik sorgulamasının ön plana çıktığı ve kimlik kazanımına karşı kimlik bunalımı yaşadığı dönemdir. Erikson(1968) sadece gelişmiş ülkelerdeki bazı ayrıcalıklı kesimde bu sürecin genç yetişkinlik başında da devam ettiğini söylemiş ve "uzamış ergenlik" olarak adlandırmıştır. Ancak, günümüzdeki toplumsal değişimlere bağlı olarak bu dönem, toplumun daha büyük kesiminde görülmeye başlanmış ve asıl kimlik kazanımı sorgulamasının yapıldığı dönemin, daha ileri yaşlarda yani beliren yetişkinlik döneminde olduğu görülmüştür (Arnett, 2000). Ergenlik döneminde başlayan kimlik biçimlenmesi süreci, beliren yetişkinlik döneminde yoğunlaşıp derinleşmektedir (Arnett, 2015). Birey iş, aşk ve dünya görüşünü sorgular.

İstikrarsızlık. Beliren yetişkinlik döneminin bir diğer özelliği ise istikrarsızlıktır. Beliren yetişkinlerin aşk, iş gibi çeşitli yaşam alanlarında araştırma yapmaları ve bunun sonucu olarak çeşitli seçenekleri gözden geçirerek yaşamlarında düzenlemeler ve değişiklikler yapmaları bu dönemin istikrarsız olmasına yol açar. Örneğin, kişi üniversiteye başladıktan sonra bölümünün kendisine uygun olmadığını fark ettiğinde bir değişiklik yapıp başka bir bölüme geçiş yapmaya karar verebilir. Bir arkadaşıyla birlikte eve çıkabilir ve daha sonra arkadaşıyla anlaşamayıp kendisine taşınacak yeni bir yer arayabilir. Beliren yetişkinlerin planlarında yaptıkları bu şekilde değişimler kendileriyle ilgili yeni şeyler öğrenmelerini sağlar ve nasıl bir gelecek istediklerini anlamalarına katkı sağlar (Arnett, 2015).

Arada Kalmış Hissetme. Beliren yetişkinlik döneminin özelliklerinden birisi de bireyin kendisini arada kalmış hissetmesidir. Beliren yetişkinler kendilerini ne tam bir ergen ne de tam bir yetişkin olarak hissetmektedirler. “Yetişkinliğe ulaştığınızı düşünüyor musunuz?” sorusuna da bu durumlarını destekleyecek şekilde çoğunlukla “bazı yönlerden evet, bazı yönlerden hayır” cevabını vermektedirler (Arnett, 2015). Bu durumun nedeni olarak Arnett (2015) yetişkin olmaya atfedilen kriterleri göstermiştir. Yapılan çalışmalarda tutarlı olarak yetişkin kabul edilmenin üç kriteri belirlenmiştir: kendi sorumluluğunu üstlenme, bağımsız kararlar alma, ekonomik yönden bağımsız olma (Arnett, 1994; Arnett, 2015). Bireyin bu kriterlerin hepsine birden sahip olması mümkün değildir, birey bu özellikleri zaman içerisinde kazanır. Bu yüzden beliren yetişkinlik dönemindeki bireyler bu kriterlerin tamamına sahip olana kadar zaman zaman kendilerini bir yetişkin olarak görmekte zorlanırlar.

Kendine Odaklanma Dönemi. Beliren yetişkinlik dönemi kendine odaklılığın yüksek olduğu; başkalarına karşı sorumluluğun ise düşük olduğu bir dönemdir. Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde onları sürekli izleyen, kurallar koyan ve sınırlandıran ebeveynler ve öğretmenler vardır. Ayrıca günlük olarak onlardan beklenen sorumluluklar vardır. Birey otuzlu yaşlara geldiğinde ise genellikle düzenli bir işe sahip olur, evlenir ve çocuk sahibi olur. İşyerinde işverene, evde ise eşe ve çocuklara karşı sorumluluklar vardır (Arnett, 2015). Beliren yetişkinlik dönemine baktığımızda ise çevresindeki insanlara bağlılık ve sorumluluk gerektiren durumlar çok azdır. Bu nedenle beliren yetişkinlik dönemi kendine odaklanmanın en yüksek olduğu dönemdir.

Sonsuz Olanaklara Sahip Olma. Beliren yetişkinlik dönemi sonsuz olanaklar dönemidir. Çünkü bu dönemde birey geleceğini planlama yönünde henüz kesin bir karar almadığından birçok farklı olanak onun için değerlendirmeye açıktır. Beliren yetişkinler kendilerini ve yaşamlarının yönünü değiştirme potansiyeline sahiptirler. Geleceğe yönelik umutları ve beklentileri yüksektir: iyi maaşlı ve tatmin edici bir işe sahip olacaklarını, ruh eşlerini bulup evleneceklerini ve mutlu bir hayat süreçlerini hayal ederler. Ergenlik döneminin kısıtlamalarından ve yetişkinlik döneminin sorumluluklarından uzaktırlar; bu nedenle yaşamlarında derin değişiklikler yapma şansına sahiptirler (Arnett, 2015).

Beliren yetişkinlik döneminde birey kendi hayatı üzerine bir keşif süreci içerisindeydir. Yaşamının en uzun dönemi olan yetişkinlik için hazırlık yapmaktadır. Beliren yetişkinler aşk, iş ve dünya görüşü gibi konularda yaşamlarında temel değişikliklere neden olacak seçimlerde bulunur. Her gelişim dönemi kültürel faktörlerden etkilenen bir dönemdir. Beliren yetişkinlik, yetişkinliğe geçiş evresini temsil eder ve “yetişkinlik statüsü” toplumsal bir kavram olduğundan bu dönemin içeriği de kültürle göre değişkenlik göstermektedir (Arnett, 1997). Gelişmiş ülkelerin kültürel bakış açılarını ele aldığımızda, bu toplumların bireyselliği temel aldıklarını görüyoruz. Amerika gibi, Avrupa ülkeleri gibi toplumlarda insanların erken bireyselleşmesi, kendi sorumluluklarını alması, aileden bağımsızlaşması desteklenmektedir. Bu durum da beraberinde bu toplumlarda beliren yetişkinlik döneminin daha verimli bir arayış içerisinde geçtiğini göstermektedir. Ancak daha çok gelişmekte olan veya geri kalmış ülkelerin örneklemelerine baktığımızda bu ülkelerde bireylerden beklenen evlilik, yuva kurma, eş olma gibi kültürel sorumlulukları üstlenmesi beklenmektedir. Bu toplumlarda yetişkinlik sorumluluklarının bireylere erken yaşlarda yüklenmiş olması nedeni ile beliren yetişkinlik döneminin aynı verimle geçtiği söylenemez. Bu durum gelişim dönemleri üzerinde kültürel farklılıkların açıkça etkileri olduğunu göstermektedir.

Beliren yetişkinlik ile ilgili literatür incelendiğinde öncelikli olarak bu dönemin var olduğuna ilişkin çalışmalar (Arnett, 1997, 2001; Atak, 2005; Dutra-Thorne ve Koller, 2017; Nelson ve McNamaraBarry, 2005) yürütülmüş olduğu görülmektedir. Yeni bir gelişim dönemi olarak değerlendirilmesi bu alanda yapılan çalışmaların öncelikli olarak dönemin varlığını kanıtlamaya yönelik olduğunu göstermektedir. Bu

bağlamda, Arnett (1997), 21-28 yaş arası katılımcılar üzerine yaptığı çalışmada, gençlerin önem verdiği yetişkinlik ölçütlerini sorgulamıştır. Yapılan görüşmelerde katılımcılara “Yetişkinliğe ulaştığınızı düşünüyor musunuz? Hangi durumlarda düşünürsünüz? Hangi durumlarda düşünmezsiniz?” soruları sorulmuştur. Sonuçta katılımcılar, kendi yetişkinlik algılarında kendi sorumluluğunu alma, ekonomik bağımsızlık ve bağımsız kararlar alabilmenin önemli olduğunu vurgulamışlardır ve demografik geçiş işaretlerinin yetişkinliğe geçişte önemli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Dönemin var olduğuna ilişkin araştırmalardan sonra, uluslararası literatürde beliren yetişkinlik kültürler arasındaki farklılıklar açısından ele alınmıştır. Özellikle Arnett (1994; 1997; 2001) beliren yetişkinlik döneminin yaşanmasında, bireyin yaşadığı toplumun özelliklerinin ve sahip olduğu kültürün önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. Bu noktadan yola çıkarak, Beyaz Amerikalılar ve azınlık etnik gruplarda yaşayan 18-29 yaşları arasındaki bireylerin (Latin Amerikalılar, Asyalı Amerikalılar ve Afrikalı Amerikalılar) yetişkinlik ölçütlerini karşılaştırdığı bir araştırma yapmıştır (Arnett, 2003). Bağımsızlığı simgeleyen maddi olarak kendi ayaklarının üstünde durabilmek, davranışlarının sonuçları ile ilgili sorumluluk üstlenebilmek, inançlarına ve değerlerine başkalarından bağımsız olarak tek başına karar verebilmek ve anne-babası ile bir yetişkin gibi iletişim kurabilmek gibi ölçütlerle ilgili gruplar arasında farklılıklar bulunmamıştır. Fakat azınlık etnik gruptaki beliren yetişkinlerin, Beyaz Amerikalılara kıyasla maddi açıdan bir ailenin geçimini sağlayabilmek, bir ailenin fiziksel güvenliğini sağlayabilmek ve bir çocuğa bakabilecek güce sahip olmak gibi gelenekçi ve toplulukçu kültürün getirdiği yetişkin olma ölçütlerine daha fazla önem verdikleri ortaya çıkmıştır. Amerika’da yürütülen bir başka çalışma da bireylerin yaşadığı azınlık etnik gruplara bağlı olarak beliren yetişkinlik döneminde yaşadıkları deneyimlerin farklılaşabileceğini desteklemektedir (Fuligni, 2007).

Badger ve arkadaşları da (2006), beliren yetişkinlikte kültürler arasındaki farklılıkları inceledikleri çalışmalarında; Çin ve Amerika’da bulunan iki grup üniversite öğrencisinin kendilerini yetişkin olarak kabul edip etmediklerin ve yetişkinlik ölçütlerini araştırmışlardır. “Yetişkinliği eriştiğinizi düşünüyor musunuz?” sorusuna Amerika’daki öğrencilerin %66’sı ve Çin’deki öğrencilerin ise %35’i “bazı açılardan evet bazı açılardan hayır” yanıtını vermiştir. Çin’deki grup Amerika’ya kıyasla azınlık olmasına rağmen beliren yetişkinlik döneminin daha yoğun olarak yaşandığı

görülmektedir. Avrupa kökenli Kanadalı ve 69 Kanadalı Aborjin bireylere yapılan bir başka çalışmada da benzer sonuca ulaşılmıştır (Cheah ve Nelson, 2004).

Beliren Yetişkinlik kavramı ulusal literatüre ilk kez Atak (2005) tarafından yapılan çalışma ile kazandırılmıştır. Ülkemizde de beliren yetişkinlik birçok değişken ile ilişkisi açısından çalışılmıştır. Atak (2005), beliren yetişkinlik kavramına yönelik yaptığı çalışmada, Türkiye’de bireylerin beliren yetişkinlik dönemi yaşayıp yaşamadıklarını, temel yetişkinlik ölçütlerinin ve önem verilen yetişkinlik ölçütlerinin farklı değişkenlere göre değişip değişmediğini araştırmıştır. Araştırma sonucunda yaş değişkeni ile ilgili olarak Türkiye’de beliren yetişkinliğin 19-26 yaşlar arasında yaşandığını bulmuştur. Katılımcılarının yaş aralığı 15-34 olan bu çalışma sonucunda beliren yetişkinliğin kendilerine sunduğu keşif, araştırma, değişkenlik, kendine odaklanma ve pek çok alanda özgürlük gibi özelliklerinden en çok 20-22 yaş arasında olan bireylerin yararlandığı görülmüştür. Ayrıca, bu araştırma sonucunda beliren yetişkinliği erkekler ve kadınlar için aynı yaş dönemi arasında yaşandığı bulunmuştur. Yine bu araştırmada beliren yetişkinliği cinsiyet bağlamında farklar olduğunu göstermiştir. Kadınların eğitim yaşantısına erkeklerden daha çok devam ettiği ve bu dönemin sunduğu tüm özelliklerden erkeklerden daha çok yararlandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Eğitimine devam eden bireylerin eğitimini tamamlayanlara göre, bir işte çalışmayan katılımcıların çalışanlara göre, anne-baba veya eşi ve çocuklarıyla yaşamayan bireylerin yaşayanlara göre beliren yetişkinlik puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Atak, 2005).

Ergin (2015) tarafından yapılan tez çalışmasında, kimlik keşfi-arada hissetme ve olanakları deneme-kendine odaklanma boyutlarında kadınların erkeklere göre daha yüksek puan aldığı bulunmuştur. Olumsuzluk-kararsızlık, kimlik keşfi-arada hissetme ve olanakları deneme-kendine odaklanma boyutlarının üçünde de öğrenci olan katılımcıların çalışan katılımcılara göre daha yüksek puan aldığı ve ebeveynlerinden ayrı yaşayan katılımcıların ebeveynleriyle birlikte yaşayan katılımcılara göre daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Yine bu bağlamda Gürcan ve Aydın (2017), 18-25 yaşları arasındaki katılımcılarla yürüttüğü araştırmada kimlik keşfi-arada hissetme boyutunda kadınların erkeklerden daha yüksek puan aldıklarını bulmuştur. Ebeveynlerinden ayrı yaşayanların, ebeveynleriyle birlikte yaşayanlara kıyasla olanakları deneme-kendine odaklanma boyutunda daha yüksek puan aldığı araştırma

bulguları arasındadır. Bu araştırma sonuçları, Türkiye’de cinsiyete göre kadınların bu dönem özelliklerini erkeklerden daha fazla yaşadıklarını, ayrıca aile ile birlikte yaşama, bir işte çalışmama gibi özelliklerin beliren yetişkinlik dönemi özelliklerine önemli katkı sağladığına işaret etmektedir. Ayrıca Atak ve Çok (2010) yaptıkları çalışmada, Türkiye’de beliren yetişkinlik dönemini kentli, köylü, kırsal kökenli ama büyük şehre göç etmiş kişiler üzerinden ele almışlardır. Özellikle kırsal kesimlerde kız çocuklarının evde daha çok vakit geçirmesi ve ev içi sorumlulukları alması ve büyükler tarafından belirlenen zamanda evlendirilmeleri gibi faktörlerden ötürü beliren yetişkinlik bir gelişimsel dönem olarak gözlemlenememektedir. İşsizlik sıkıntısının yaygın olmasından ötürü gençler düşük ücretli yerlerde geçimlerini sağlamakta ve bu yüzden hayat planları aksamaktadır. Eğitim süresinin uzaması, erkekler için zorunlu askerlik süresinin olması gibi faktörler Türkiye’de yetişkinliğe geçiş döneminin farklı özellikler gösterdiğinin göstergesidir (Atak ve Çok, 2010). Doğan ve Cebioğlu da (2011), beliren yetişkinlik döneminin özelliklerini tanıttıkları yazılarında, Türkiye’de kentli ve yükseköğrenim olanaklarına sahip bireylerde beliren yetişkinlik döneminin oluştuğunu, ancak Türk beliren yetişkinler için temel beş özelliğin batıdaki akranlarından farklılıkları olabileceğini vurgulamıştır. Örneğin, *istikrarsızlık* yani eğitim, iş veya romantik ilişkilerde çeşitli deneyimler yaşama özelliği açısından Türkiye koşulları Türk beliren yetişkinlerin batıdaki akranları kadar çeşitli deneyimler yaşamasına olanak sunmamaktadır.

Sonuç olarak bu dönem, birçok yaşam alanı için karar verme sürecini içermesi nedeni ile bu çalışma kapsamında beliren yetişkinlerin karar verme stillerini yordayan özellikler çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

1.2. Karar Verme Kavramı İle İlgili Literatür

İnsanlar yaşamları boyunca birçok farklı koşulda karar vermek zorunda kalır. Karar verme (decision-making), yaşamın devamlılığı içerisinde sahip olunması gereken en önemli becerilerden biridir. Bilişsel bir süreç olarak karar verme, ihtiyaç durumunda bu ihtiyacı karşılamak amacıyla mevcut seçeneklerden duruma en uygun olanın seçilmesi olarak tanımlanmıştır (Güçray, 1998). Kuzgun (1992) ise karar vermeyi; bir ihtiyacı gidereceği düşünülen bir objeye ulaştırabilecek birden fazla yol olduğu zaman, yaşanan sıkıntıyı giderici bir yöneliş şeklinde tanımlamıştır. Muhakeme (judgement) ve

karar verme ile ilgili literatür ekonomi, psikoloji ve eğitim gibi farklı disiplinlerde oldukça geniş bir çalışma alanını kapsamaktadır. Gelişim psikolojisi alanında ise çoğunlukla ergenlerin akıl yürütme (reasoning) ve karar verme becerilerinin özellikle sağlıkla ilgili konularda (Boldt, 2012; Gerrad, Gibbons, Houlihan, Stock ve Pomery, 2007) veya hukuki alanda işledikleri suçtan dolayı sorumlu tutulup tutulamayacakları ile ilgili olmuştur (Schad, 2011).

Literatür incelendiğinde karar verme ile ilgili sosyal, duygusal ve bilişsel faktörlerin vurgulandığı kuram, model ve yaklaşımları temel alan araştırmaların karar verme sürecini tanımlama ve yordama ile karar verme stillerini belirlemeyi ele aldıkları görülmektedir (Bommer, Gratto, Gravander ve Tuttle, 1987; Cacioppo ve Petty, 1982; de Bruin, Parker ve Fischhoff, 2007; Edwards, 1954; Fischhoff, 1982; Glöckner ve Witteman, 2010; Scott, Reppucci ve Wooland, 1995). Örneğin, karar vermeyi alternatifler arasından en iyisini seçme kapasitesi olarak tanımlayan Rasyonel Seçim Kuramı (Rational Choice) (bkz. Fischhoff, 1982) ve bu kuramla ilişkili olan Fayda Kuramı (Utility Theory) -özellikle ekonomi alanında olmak üzere- farklı disiplinlerde kullanılmıştır (bkz. Baron, 2008). Bu temel kuramlardan evrilen birçok kuramsal yaklaşım, insanın karar verme süreci ve bunu etkileyen etmenleri açıklamaya çalışmıştır. Bu yaklaşımlardan biri olan Beklenti Kuramı (Prospect Theory; Kahneman ve Tversky, 1979), fayda yerine değer kavramını kullanarak rasyonel ve rasyonel olmayan karar verme süreçlerini incelemiştir. Bu model ve yaklaşımlar dikkate alındığında karar verme, bireyin hâlihazırdaki durumu ile ulaşmak istediği amacı arasındaki tutarsızlığı fark etmesi sonucunda başlayan, bu tutarsızlığı giderecek alternatifleri belirlemesi ve amaca ulaşmak için yapacağı eylemleri seçerek, planlayarak ve bu eylemleri yaparak, sonucunda eylemin etkililiğini değerlendirip geri bildirim aldığı *çok bileşenli bir süreç* olarak tanımlanabilir (Klazynski, Byrnes ve Jacobs, 2001).

Karar verme basit bir süreç değildir. Bireyin yaşamın her anında, her durum ve olayında bir şekilde karar verme davranışını yapıyor olması nedeni ile kolay bir eylem gibi düşünülse de karar verme bireyin güçlü ve zayıf taraflarının birleştiği bir süreci temsil eder. Karar verme sürecindeki bireysel farklılıkların temel nedeni olarak da karar verme stilleri gösterilmiştir (Avşaroğlu, 2007). Karar verme ile ilgili araştırmalar incelendiğinde bazılarının karar verme süreci üzerinde yoğunlaştığı ve karar verme sürecinin evrelere ayrılmış olduğu görülmektedir. Bu evreler birbirinden bağımsızdır ve

her karar verme evresinin kendi içinde bir dizi ön ve son karar evresinde verilen alt kararlardan oluştuğu görülmektedir (Avşaroğlu, 2007; Deniz, 2002; Eldeleklioğlu, 1996; Ersever, 1996; Kesici, 2002;). Bu süreçler;

*Karar Öncesi Dönem:*Bu aşamada birey bir çatışma durumunun içerisinde bulunmaktadır ve içinde bulunduğu bu çatışma durumunda kararsızlık yaşamaktadır. Bu durum bireyde, karar vermesinin gerekliliğini vurgulayan bir uyarılmışlığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Karar vermek durumunda kalan birey, ideal olduğunu düşündüğü alternatifler aramaya başlamaktadır. Bu süreçte birey, alternatifleri ve sonuçlarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir.

*Karar Dönemi:*Bu dönemde birey, karar durumuna uyum sağladıktan sonra elinde bulunan tüm seçenekleri ideal olanla karşılaştırmakta ve elemeye başlamaktadır.

Karar Sonrası Dönem: Birey, verdiği kararın sonucunda ortaya çıkan durumun bir değerlendirme ve yorumunu yapmaktadır.

Karar verme sürecinde kullanılan, karar verme stratejilerini veya karar verme stillerini açıklamak üzere birçok kuramsal görüş ortaya çıkmıştır (örn. Dinklage, 1967; Janis ve Mann, 1977; Scott ve Bruce, 1995). Yapılan çalışmalarda karar verme stratejisi ve karar verme stili kavramları, çoğunlukla eş anlamlı olarak ele alınmakta ve biri diğerini içerecek şekilde kullanılmaktadır. Karar verme stillerinin belirlenmesi çok kapsamlı bir yelpazeyi içermektedir. Bireyin karar verme stili kullanımı yaşa, karşılaşılan duruma ve yaşanan olaya bağlı olarak değişebilmektedir. Bunun yanı sıra o an bireyin içinde bulunduğu fizyolojik veya psikolojik duruma, gereksinimlerine, önceliklerine göre de değişkenlik gösterebilir. Sosyal faktörlerin de karar verme stilini belirlemede önemi vurgulanmaktadır. Kişilerin; ailelerine, arkadaşlarına ve yakın çevrelerine karşı hissettikleri sorumluluk duygusu karar verme stillerini etkilediği belirtilmektedir (Arslan, 2013).

Scott ve Bruce'e (1995) göre bireyler karar verme sürecinde bilgi toplarken, bu bilgileri özümsemek için hem kavramların hem de bilgilerin ayrıştırılması amacıyla daha önceden yerleşmiş bilişsel stillerini temel alırlar. Bu bağlamda Scott ve Bruce (1995), karar verme stillerini öğrenilmiş alışkanlıklar olarak açıklar. Karar verme

aşamasında var olan seçeneklerin tanımlanması ve bu seçenekler üzerine düşünme miktarını, stiller arası farklılığın önemli bir ayrımı olarak belirtmişlerdir. Karar verme stilini, karar esnasında edinilen bilgiler ve düşünülen çok sayıdaki alternatif durumlar olarak tanımlamışlardır. Scott ve Bruce (1995) beş farklı karar verme stili belirlemiştir. Bunlar:

1. *Rasyonel (Akılcı) karar verme stili:* Karar verme durumunda, bireylerin karar vermesi gereken durumla ilgili araştırma ve inceleme yaparak duruma en uygun alternatifi seçmesidir. Akılcı karar verme stiline sahip bireyler, daha dikkatli bir tutum sergilerler.

2. *Sezgisel karar verme:* Karar verme durumlarında bireylerin içsel olarak duyguları ve sezgileri ile karar vermesidir. Sezgisel karar verme stiline sahip bireyler, diğerlerine göre daha hızlıdır ve önsezilerini kullanırlar.

3. *Bağımlı karar verme:* Karar verme durumlarında bireyin başkalarının tavsiyelerine ve yönlendirmelerine göre karar vermesidir. Bağımlı karar verme stiline sahip bireyler, kararlarının sorumluluklarını diğerlerine yansıtmaktadırlar.

4. *Kaçınan karar verme:* Karar verme durumunda bireyin karar vermemek için karardan uzaklaşmasıdır. Kaçınan karar verme stiline sahip bireyler, karar verme sorumluluğundan kaçma eğilimi gösterirler.

5. *Spontan karar verme:* Karar verme durumunda bireyin o andaki ve koşuldaki durumuna göre karar vermesidir. Spontan karar verme stiline sahip bireyler, kendiliğinden ve doğal sürecine göre karar verme eğilimi gösterirler.

Dinklage (1967) ise karar verme problemi yaşayan gençler ile ilgili yapmış olduğu araştırmaların sonucuna göre sekiz farklı karar verme stratejisi belirtmiştir (akt. Kuzgun, 2000; Nas, 2010, s. 49). Bunlar;

1. *İçtepisel davrananlar:* Bu karar stiline göre hareket eden kişiler, karşılarına gelen ilk alternatifi seçerler ve verdikleri kararlar hızlıdır, sezgileri ve istekleri verdikleri kararda önemlidir.

2. *Kaderciler*: Bu kişiler verdikleri kararı ya da problemin çözümünü dış faktörlere veya kadere bırakırlar.

3. *Boyun eğenler*: Bu kişiler, karar verme sürecinde diğerlerinin planlarına ya da tavsiyelerine boyun eğme eğilimi gösterirler.

4. *Erteleyenler*: Bu kişiler karar verme davranışını erteleyerek sorunu askıya alırlar. Bu şekilde sorun hakkında düşünmeyi ve davranışa geçmeyi ertelerler.

5. *Kendine eziyet edenler*: Bu kişiler alternatifler üzerine bilgi toplamaya ve düşünmeye zamanlarının çoğunu ayırırlar. Elde ettikleri bilgiler içinde kaybolurlar.

6. *Plan yapanlar*: Bu kişiler kendileri için belirledikleri hedefe götürecek alternatifleri sistemli bir şekilde araştırır ve alternatifler içinde olma ihtimali daha yüksek ile kendi istekleri arasında bir denge kurabilecek olanı seçerler.

7. *Sezgisel davrananlar*: Bu kişiler karar verme davranışında bulunurken sezgilerinden yararlanırlar. Kişi verdiği kararın doğruluğundan emindir.

8. *Donup kalanlar*: Bu kişiler karar vermenin getirmiş olduğu sorumluluğun bilincindedirler. Fakat kendilerinde karar verme gücünü hissedemezler, karar planı yapamazlar. Bilgi toplama ve alternatifler hakkında düşünmekten kaçınırlar da karar verme sürecinin bilincine sahiptirler.

Bu tez çalışması kapsamında karar verme süreci ve özellikle stillerini gelişimsel olarak ergenlik ve beliren yetişkinlik aşamasında çeşitli değişkenlerle incelenmiş olan Karar Vermenin Çatışma Modeli (The Conflict Model of Decision Making) ele alınmıştır. Karar Vermenin Çatışma Modeli bir sosyal psikoloji kuramsal yaklaşımı olarak, karar vermenin yarattığı çatışmalı durumda bireyin hangi baş etme stratejilerini kullanarak karar verdiğini inceleyen bir yaklaşımdır (Janis ve Mann, 1977). Karar vermeye yönelik stresin iki kaynağı vardır; seçilecek karar sonucunda kişisel, maddi ya da sosyal konumla ilgili kayıplar yaşama olasılığı ile ilgili kaygılar, ikincisi ise seçilen kararın yanlış olması durumunda itibar ve özsaygıda yaşanacak düşüşle ilgili kaygılardır. Bu yaklaşıma göre, zor ve birey için tehditkâr bir karar verme sürecinin yol

açtığı kaygı ve ortaya çıkardığı stresle mücadelede beş temel baş etme stilinden biri seçilir. Karar vermede üç öncül koşulun bu baş etme stillerinin etkinliğini belirlediği düşünülmektedir. Bunların; 1) tercih edilen alternatiflerle ilgili risklerin farkında olmak, 2) daha iyi bir alternatif yol bulma umudunda olmak, 3) kararı vermeden önce araştırmak için yeterince zaman olduğu inancının olması (Mann ve ark., 1997). Bu baş etme stilleri (Mann, Burnett, Radford ve Ford, 1997, s. 2);

1.Çatışmasız sadakat (*uncinlicted adherence*); karar verici kaybedebilecekleri ile ilgili bilgiyi göz ardı ederek, halinden memnun bir şekilde halihazırdaki eylemine devam eder.

2.Çatışmasız değişim (*unconflicted change*); karar verici eleştirmeden, yeni durumun ortaya çıkardığı en göze çarpan ya da en çok önerilen eylemleri benimser.

3.Savunmacı kaçınma (*defensive avoidance*); karar verici kararı erteleyerek, karar sorumluluğunu başkasına devrederek ya da gerçekçi olmayan, umut dolu bir beklenti içinde olarak çatışmadan kaçınır. Savunmacı kaçınma kararlar ile ilgili bilginin yetersiz ya da yanlış olması ile ilişkili olup, yüksek stresle bağlantılıdır.

4.Dikkatsiz panik / aşırı tetikte oluş (*hypervigilance*); karar verici çılgınca ikilemden kurtulmak için bir yol aramaktadır. Zaman baskısı nedeni ile dürtüsel bir şekilde anlık rahatlama sağlayacak gibi görünen çözümleri benimser. Ancak aşırı heyecan, takıntılı düşünceler ve kısıtlı dikkat nedeni ile verilen kararın sonuçları kapsamlı olarak ele alınmaz. En uç noktası panik-vari bir durum olup aşırı duygusal stresle bağlantılıdır.

5. Dikkatli/ tetikte oluş (*vigilance*); karar verici, verilecek karar sonucunda ulaşılabilecek amaçları netleştirir, olası alternatifleri sıralar, ilişkili bilgileri titizlikle araştırır, bilgileri tarafsız bir şekilde ilişkilendirir ve sonuç kararını vermeden önce tüm alternatifleri değerlendirir. Tetikte oluş, orta düzeyde psikolojik stresle ilişkilidir ve modele göre bu baş etme örüntüsü bireyin rasyonel ve doğru bir karar vermesinde tek etkili yoldur.

Karar verme konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde ergenlik ve beliren yetişkinlik dönemlerinde ebeveynlik özellikleri (Davids, Roman, Leach ve Sekot, 2015; Luebbe, Mancini, Kiel, Spangler, Sendlak ve Fussner, 2016; Öztürk, Kutlu, Atlı, 2011), meslek seçimi (Gati, Krausz ve Osipow, 1996; Gati, Auslin-Peretz ve Fisher, 2011; Sovet ve Metz, 2016), kişilik özellikleri (Bayram ve Aydemir, 2017; Deniz, 2011; Di Fabio, 2005; Othman, Othman, Hallit, Obeid ve Hallit, 2020), stres, yaşam doyumu (Cenkseven-Önder, 2012; Deniz, 2006) gibi değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Davis ve arkadaşları (2015), ana-baba stilleri ile karar verme becerisinin incelendiği ve farklı kültürlerde yapılmış olan araştırmaları derledikleri çalışmaları sonucunda, ocuk, ergen ve üniversite öğrencilerini içeren bu araştırmalarda pozitif ebeveynlik (örn. ebeveyn desteği, demokratik ya da yetkili ebeveynlik) ile rasyonel karar verme sürecinin ilişkili olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, olumsuz ana-baba stili(örn. yüksek psikolojik kontrol, katı-otoriter, izin verici ya da ihmalkâr vb.)ise ocuk, ergen ve üniversite öğrencilerinin karar verme güçlüğü, kararsızlık ya da dikkatsiz-karar vermeyi içeren olumsuz karar verme davranışları ile ilişkilidir. Bu derleme çalışmasını destekleyen bir çalışmada Luebbe ve arkadaşlarının (2016) helikopter ebeveynlik ölçeği geliştirilmesini içeren araştırmalarıdır. Ebeveynlerini helikopter ebeveyn olarak algılayan beliren yetişkinlerin karar verme uyumlarının daha düşük olduğu görölmüştür. Yani, bu beliren yetişkinler karar verirken bağımlı, kaçınmacı ve rasyonel olmayan yolları seçmektedir. Ancak, bu çalışmada helikopter ebeveynliğin bir boyutu olan bilgi-arayışı alt faktörü ile olumlu karar verme arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Yani, çocuğundan günlük yaşamı, akademik ve sosyal ilişkileri konusunda bilgi vermesini talep eden, aynı zamanda karar verme konusunda da yardımcı olan ebeveynlerin beliren yetişkin çocukları rasyonel ve olumlu karar verme stratejilerini seçmekte ve daha az kaçınmacı strateji kullanmaktadır. Diğer bir çalışmada Öztürk, Kutlu ve Atlı (2011), ebeveynlerini demokratik algılayan ön ergenlik dönemindeki katılımcıların olumlu, rasyonel karar verme puanlarının, ebeveynlerini koruyucu ve otoriter algılayanlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğunu bulmuştur. Fakat aynı çalışmada bu ergenlerin, algılanan ebeveynlik tarzı demokratik, otoriter ya da koruyucu da olsa, bağımlı karar verme tarzını daha çok kullandıkları da görölmüştür. Eldeleklioğlu (1996) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan araştırma sonucunda ise demokratik ana-baba tutumu ile mantıklı karar verme, bağımsız ana-baba tutumuyla kararsız karar verme, koruyucu ana-baba tutumu ile kararsız ve sezgisel karar verme, otoriter ana-baba tutumuyla kararsız, içtepisel ve rasyonel karar verme stilleri arasında anlamlı ilişkilerin olduğunu

belirtmiştir. Demokratik aile ortamına sahip gençlerin mantıklı karar ve bağımsız karar verme stilini daha çok benimsedikleri, bireylerin kişilik gelişimine önem verildiği, çocukluktan itibaren aile içi kararlara katılmalarının sağlandığı ve kendi kararlarını vermeleri için destek gördüklerini elde etmiştir. Ertürk (2017) ise araştırmasında ihmalkar ve ilgisiz ebeveyn stili algısı yüksek olan ergenlerin karar vermede “öz saygı” puanları ile “dikkatli” karar verme stilli düzeylerinin düşük olduğunu göstermiştir.

Ayrıca aile ile ilgili faktörler ile karar verme stilleri ilişkisinin incelendiği bir çalışmada Yalçınkaya (1991), ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının; seçim yapma, karar verme zamanı ve çok yönlü karar verme üzerinde bir etkiye sahip olduğunu saptamıştır. Yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki aileler, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere göre daha uzun bir zamanda karar verirken aynı zamanda çok yönlü karar vermede de daha yüksek bir değer elde ettiklerini belirtmiştir. Annenin çalışma durumu ve iş statüsü ve ailenin büyüklüğü, karar verme zamanını etkilemediği gibi ailenin büyüklüğü çok yönlü karar vermeyi de etkilemediğini gözlemlemiştir.

Ergenlik ve beliren yetişkinlik döneminde olan üniversite öğrencilerinin akademik ve mesleki kariyerleri konusundaki seçimleri diğer önemli bir karar verme alanı olarak çalışılmıştır (Gati, Krausz ve Osipow, 1996). Sovet ve Metz (2014) ergenlerin kariyer seçiminde ana-baba stillerinin rolünü inceledikleri çalışmalarında kültür faktörünü (Fransa ve Kore) de incelemişlerdir. Bulgular ana-baba stillerine ve kültüre göre kariyerle ilgili öz-yetkinlik ve kariyerle ilgili güçlük yaşamada fark olduğunu göstermiştir. Ana-babasını yetkili ebeveyn olarak algılayan batılı ergenler daha yüksek kariyerle ilgili öz-yetkinliğe sahiptir ve daha düşük kariyerle ilgili güçlük yaşamaktadır. Bu çalışmada ayrıca doğu kültüründe (Kore) yetişmiş ve otoriter ana-babaya sahip ergenlerin de kariyerle ilgili öz-yetkinliğinin yüksek ve kariyerle ilgili daha az güçlük yaşadığı da bulunmuştur. Gati ve arkadaşları (2011), kariyer seçiminde kararsızlık ile kaygı arasındaki ilişkinin durağan olduğunu, kararsızlığın yüksek olmasının sonunda verilen karar ile kariyerinden memnun olmamanın ilişkili olduğunu bulmuştur.

Kişilik özellikleri, özellikle beş faktör kişilik özellikleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişki çeşitli çalışmalarda incelenmiştir. Othman ve arkadaşları (2020) yaptıkları çalışmalarında, yüksek uyumluluk ve sorumluluk kişilik özelliğine sahip tıp

fakültesi öğrencilerinin rasyonel karar verme stilini benimsediğini, bunun aksine yüksek dışadönüklük özeliğine sahip olanlarda ise mantıksal karar verme stiline azaldığını bulmuştur. Dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özellikleri yüksek olanlar, en fazla sezgisel karar verme stilini kullanmaktadır. Ayrıca uyumluluk, sorumluluk ve duygusal dengesizlik (nörotizm) arttıkça, spontan karar verme stili daha az kullanılmaktadır. Bayram ve Aydemir (2017), Türk üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada ise dışadönüklük kişilik özelliğinin rasyonel ve sezgisel karar verme stili ile pozitif yönde ilişkili olduğunu, kaçınmacı karar verme stili ile negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur.

Karar verme stillerinde cinsiyete göre bazı farklar olduğunu bulan çalışmalar (Bayram ve Aydemir, 2017; Deniz, 2002; Kuzgun, 1992) ve fark olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar (Avşaroğlu, 2007; Ertürk, 2017) literatürde bulunmaktadır. Ertürk (2017) yaptığı çalışmada, cinsiyet, kardeş sayıları, doğum sırası ve yaşamlarını geçirdikleri yer gibi değişkenler açısından ergenlerin karar verme stillerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığını bulmuştur. Benzer şekilde Avşaroğlu'nun (2007) çalışmasında da üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile karar vermede özsaygı puan ortalamaları ve karar verme stilleri alt boyutları (dikkatli karar verme, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme) arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığı; öğrencilerin okudukları sınıfla, karar vermede öz-saygı puan ortalamaları arasında ise anlamlı düzeyde bir farklılığın olduğu görülmüştür. Kuzgun'un (1992) araştırma sonucunda, cinsiyet değişkeni olarak, erkek öğrencilerin kızlardan daha fazla içtepsel karar verme stiline sahip oldukları, kızların erkek öğrencilerden daha bağımlı karar verdikleri ve daha az kararsızlık yaşadıkları bulunmuştur. Bu bulguya dayalı olarak; kız öğrencilerin çevrenin beklentilerine erkeklerden daha duyarlı oldukları ve daha fazla sorumluluk aldıkları için daha dikkatli karar verdikleri şeklinde yorumlamıştır. Ayrıca 16-18 yaş grubundaki öğrencilerle 25-40 yaş grubundaki yetişkinlerin karar stratejileri arasında önemli bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Diğer bir çalışmada Deniz (2002), kız öğrencilerin rasyonel karar verme stili puanlarının erkek öğrencilerin aldıkları puandan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu, ayrıca birinci sınıf öğrencilerinin kararsız karar verme stili puan ortalamalarının, dördüncü sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu, karar verme stillerinden kararsız karar verme ve içtepsel karar verme stili, öğrencilerin baskın ben durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığını saptamıştır. Tiryaki (1997) ise

Kuzgun'dan farklı olarak kızların, içtepsel strateji puan ortalamasının erkeklerden yüksek olduğunu, ama kararsızlık ve mantıklı stratejilerin puan ortalamalarının anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Kendine saygı düzeyi düşük olan öğrencilerin içtepsel ve kararsızlık stratejileri puan ortalamalarının, kendine saygısı yüksek olan öğrencilere göre yüksek olduğu, öte yandan, kendine saygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin, kendine saygı düzeyi düşük olan öğrencilere göre, rasyonel strateji puan ortalamasının yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

O'Hare ve Beutel(1987, akt: Köse, 2002), mesleki karar verme ile ilgili araştırmasında erkeklerin karar alırken, kızlara kıyasla kendilerine daha çok güvendiklerini, hatta karar vermeye bir meydan okuma olarak yaklaştıklarını ve aldıkları kararlar üzerinde kontrol gücüne sahip olduğu düşüncesiyle hareket ettiklerini; kızların ise karar alma sürecinde çevrelerinden yardım aldıklarını ve aldıkları kararlar ilgili onay görmek isteği içinde olduklarını ve erkeklere kıyasla karar sürecine daha düşük beklentilerle yaklaştıklarını bulmuştur. Tathioğlu'nun (2014), çalışmasında üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı düzeyleri ile karar verme stillerinden dikkatli ve erteleyici alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmezken, kaçınan ve panik karar verme stillerinde ise cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılaşma gözlenmiştir. Kız öğrencilerin kaçınan ve panik karar verme stilleri erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Bu tez çalışmasının diğer değişkeni olan bilişsel esneklik ile karar stratejilerini inceleyen Bilgiç ve Bilgin (2016), ergenlerin cinsiyet ve öğrenim kademesine göre bilişsel esneklik düzeyleri ve karar stratejileri arasındaki ilişkiyi irdelemiştir. Bu çalışmanın bulguları, yüksek bilişsel esnekliğe sahip ergenlerin mantıklı karar verme stratejilerini daha çok kullandığını, cinsiyet ve öğrenim kademesi değişkenlerinin bilişsel esneklik ve karar stratejilerini üzerinde etkili olmadığını göstermiştir. Philips, Paziienza ve Ferrin (1984) ise üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmışlar ve herhangi bir problem durumunda, bağımlı karar verme stiline sahip öğrencilerin, akılcı karar verme stiline sahip öğrencilere göre problem çözme yeteneklerine daha az güven duydukları sonucuna ulaşmışlardır.

Bu çalışma kapsamında bilişsel esneklik ve öz-yeterlik ile karar verme stilleri ve karar verme de özsaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda bir sonraki bölümde bilişsel esneklik ile ilgili literatür aktarılmıştır.

1.3 Bilişsel Esneklik İle İlgili Literatür

Gelişen ve değişen dünyada sadece bilgiyi üreten ve öğrenen bireyler değil, aynı zamanda karşılaştıkları zor durumlarda alternatifleri görüp bunların içinden durumuna en uygun olanı seçebilen, esnek bireyler yetiştirmenin gerekliliği ortaya çıkmıştır (Laçın ve Yalçın, 2019). Bilişsel olarak esnek olan kişilerin, var olan potansiyellerinin farkında olabilecek ve bir sorunla karşılaştıklarında yaşadıkları rahatsızlıkla mücadele edebilecek, kendine özgü çözümleme stratejileri olan bireyler oldukları düşünülmektedir. Bireyin bilişsel gelişimi incelendiğinde, bilişsel esnekliğin ortaya çıkışı bebeklik dönemine, gücünün en üst düzeyde olduğu dönem ise geç ergenlik ya da genç yetişkinlik dönemine denk gelmektedir.

Literatür incelendiğinde bilişsel esneklik kavramının birden fazla tanımlamasının yapıldığı görülmektedir. Son zamanlarda bilişsel esneklik üzerine çalışmalar yürüten Dennis ve VanderWal (2010) bilişsel esnekliği, kişinin çevre değişikliğine karşı kendi bilişsel kalıplarını değiştirebilmesi ve yeni ortama uyum sağlayabilmesi olarak tanımlamışlardır. Canas'a (2006) göre bilişsel esneklik bireyin çevresindeki yeni ve beklenmedik durumlarla yüzleşmek için bilişsel işleme stratejilerini düzenleme yeteneğidir. Stevens'a (2009) göre bilişsel esneklik, farklı durumlara uyum sağlamak, bir düşünceden diğerine geçme becerisi, ya da değişik problemlere çok yönlü stratejilerle bakma kapasitesidir. Yapılmış olan bu tanımlar dikkate alındığında genel olarak tanımların aynı noktalar üzerinde birleştiği görülmektedir. Bu tanımlardan yola çıkarak; Bilişsel esneklik, bir bireyin karşılaşmış olduğu bir durumda veya problemde var olan yaklaşımını ve düşünce tarzını sorgulayıp, gerektiği durumlarda hızla değiştirmesi olarak tanımlanabilir.

Bilişsel olarak esnek olmak, karşılaşmış durum veya problemlere karşı bu zamana kadar kullanılmış çözümlerden farklı düşünebilmeyi gerektirir. Bilişsel esneklik, seçenek yaratabilmeyi ve her zaman kullanılagelen çözümlerden farklı düşünebilmeyi gerektirir. Bilişsel olarak esnek olan bireyler dikkatlerini duruma tam

olarak odaklayabilir, bu bireyler çözümleyici ve değişikliğe açıktırlar. Esnek olmayanlar ise bütüncü, dikkatleri dağınık ve değişikliğe direnme eğilimindedirler (Jonassen ve Grabowski, 1993). Martin ve Anderson (1998) bilişsel esnekliğin üç temel ögeyi içerdiğini belirtmektedir. Bunlar; a) Alternatif yolların ve seçeneklerin farkında olması, b) Yeni durumlara uyum sağlamada esnek olabilmesi, c) Esnek olabildiği durumlarda kendisini yetkin (self-efficacy) hissetmesidir. Denis ve VanderWal'e göre (2009) ise bilişsel esneklik üç temel alanı kapsamaktadır. Bunlar;

1. Zor durumları kontrol edilebilir algılama eğilimi,

2. Yaşamda ortaya çıkan durumların ve insan davranışlarının olası alternatiflerinin olabileceğini algılama becerisi ve

3. Zor durumları çözebilmek için çok sayıda çözüm üretme becerisidir.

Bilişsel esnekliğe sahip olan birey, seçeneklerin farkındadır, yeni ve zor durumlarla etkin şekilde baş edebilir, alternatif düşünce ve fikirler üretebilir ve yeni durumlara uyum sağlama konusunda yetkindir (Altunkol, 2011; Bilgin, 2009; Martin ve Rubin, 1995; Stahl ve Pry, 2005). Yüksek bilişsel esnekliğe sahip olan bireylerin kolay değişimler yapabilen, spontan kararlar alabilen bireyler olması beklenmektedir. Düşük bilişsel esnekliğe sahip olan bireylerin ise karşılaştıkları bir durum veya problem anında bakış açılarını değiştirmekte zorlandıkları ve kararlarında değişimler yapmalarının oldukça zor olduğu düşünülmektedir.

Bilişsel esneklik bireyin içinde bulunduğu yaş dönemine ve cinsiyete göre farklılık gösterebilir. Çünkü bireyin içinde bulunduğu gelişim dönemi bilişsel gelişim ile yakından ilgilidir ve bu durum bireyin bilişsel esneklik düzeyi üzerine etkilidir. Uluslararası ve ulusal literatürde bilişsel esneklik ve cinsiyeti ele alan araştırmalarda farklı bulgular elde edildiği görülmektedir. Altunkol (2011) tarafından yürütülen çalışmada üniversitede okuyan erkek öğrencilerin bilişsel esneklik düzeylerinin kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buna karşın, Martin ve Rubin'in (1995) yetişkin bireyler, Bilgin'in (2009) üniversite öğrencileri, Diril (2011), Öz (2012) ve Zahal'ın (2014) lise öğrencileri ile yaptıkları araştırmalarda ise bilişsel esnekliğin cinsiyete göre değişmediği bulunmuştur. Laçın ve Yalçın (2019) tarafından yapılan

araştırmada elde edilen bulgular; öğrencilerin bilişsel esneklik düzeylerinin cinsiyete göre değişmediğini ortaya koymaktadır.

Bilişsel esneklik üzerine yürütülen çalışmalarda bilişsel esnekliğin kişilerarası iletişimin önemli bir boyutu olduğu görülmektedir. Bilişsel esneklik düzeyi yüksek olan kişilerin iletişim yönünden esnek, iletişim ve problem durumlarında seçeneklerin farkında olan, girişken, hassas, iletişim konusunda kendine güvenli, anlaşmazlığa ve belirsizliğe toleranslı kişiler oldukları gözlenmektedir (Martin ve Anderson, 1998; Martin, Anderson, 2001; Martin ve Rubin, 1995; Martin, Anderson ve Thweatt, 1998). Bilgin (2009) tarafından yapılan diğer araştırma da bilişsel esnekliği yordayan bazı değişkenler incelenmiştir. Bu çalışmaya 17-18 yaşları arasında bulunan 155 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirmiştir. Bulgulara göre, bilişsel esnekliği anlamlı ölçüde yordayan değişkenler; sosyal yetkinlik beklentisi, otoriter anne-baba tutumu ve problem çözme becerisidir. Sosyal yetkinlik beklentisi ve problem çözme becerisi yüksek ergenlerin diğer ergenlere oranla daha bilişsel olarak esnek oldukları görülmüştür.

Asıcı ve İkiz (2015) tarafından yürütülen ve bilişsel esnekliğin mutluluk ile ilgili olduğunu temel alan bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin bilişsel esneklik ile mutluluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde pozitif yönde ilişki olduğu saptanmıştır.

Martin ve Anderson (1998) öz-yeterliğin, bilişsel esnekliğin bir parçası olduğunu belirtmektedirler. Bu kapsamda yapılan araştırmalar incelendiğinde bu görüşün desteklendiği tespit edilmektedir. Özcan ve Esen (2016) tarafından yapılan araştırmanın bulguları bilişsel esneklik düzeyleri yükseldikçe ergenlerin akademik, sosyal, duygusal ve genel öz-yeterliklerinin arttığını göstermektedir. Bu bağlamda ilerleyen bölümde öz-yeterlik kavramı ile ilgili literatür sunulmuştur.

1.4 Öz-Yeterlik İle İlgili Literatür

Öz-yeterlik inancını ilk olarak Bandura (1977, 1986, 1989), Sosyal Öğrenme Kuramı (Social learning theory) ile ortaya atmıştır. Öz-yeterliği; Bireyin belli performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip başarılı olarak yapma

kapasitesine ilişkin kendi yargısı olarak tanımlamıştır. Öz-yeterlik, Bandura tarafından geliştirilen ve kişilerin sahip oldukları becerileri etkili bir biçimde kullanabilmeleri için, ilgili alanda özgüven duymaları gerektiğini savunan sosyal öğrenme kuramının temel kavramlarından biridir. Öz-yeterlik davranışın en önemli belirleyicisi olarak değerlendirilmektedir. Çünkü öz-yeterlik, davranışı sergilemeye yönelik ilk kararı, verilecek çabayı ve zorluklarla karşılaşıldığında gösterilecek kararlılığı etkilemektedir.

Öz-yeterlik kavramı, dinamik bir kavramdır ve bu nedenle kesinleşmiş veya sabit değildir. Bir kişinin öz-yeterliği sürekli değişen koşulları idare edebilecek şekilde birbiri ile uyumlu halde hareket eden birçok alt yetenekten oluşmuştur. Bu nedenle, aynı yeteneklere sahip olan bireyler yeteneklerini ne kadar iyi kullandıklarına bağlı olarak farklılıklar gösterecektir. Kendisine inancı olmayan bireyler birçok fırsatların sunulduğu çevrelerde dahi, kendilerini yetersiz olarak görecektirler (Özcan, 2016). Bireyin kendine olan inancının yüksek veya az olması onun performansının kalitesini arttıracak ve sonuçlar üzerinde etkili olacaktır. Yapmış olduğu işlerde olumlu ya da başarılı olma, bireyin kendine olan inancını da o oranda arttırabilecektir. Bandura (1977) yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireylerin bilişsel araştırmacı, stratejilerinde esnek, çevreleri üzerinde etkili ve amaçlarına güdülenmiş bireyler olduklarını ifade etmektedir. Kanfer (1990; Akt: Çatalbaş, 1998) özyeterliğin, bir kimsenin amaçlarına ulaşmak için gerekli etkinliklerin üstesinden gelme ve düzenleme kapasitesi hakkındaki karmaşık bilişsel yargıları olarak tanımlanabileceğini ileri sürmüştür. Meyer ve Gellatly (1988; Akt: Çatalbaş, 1998) ise öz-yeterliği, bir kimsenin göreve uygun yeteneklerine dair genellenmiş inançları olarak görmektedirler. Kuzgun'un (2000), tanımlamasına göre; öz-yeterlik inancı, bireyin sahip olduğu kapasitenin, yaptığı işlerdeki başarılarının, güdülerinin ve öz kavramını oluşturan diğer öğelerin bir bileşkesi olup, her türlü davranış girişiminin başlayıp başlamayacağını, başlayan bir davranışın ise devam edip etmeyeceğini belirleyici bir güce sahiptir. Açıkgöz'e (1996) göre ise öz-yeterlik, bireyin belirli işler karşısında, kendi performansına duyduğu güvendir. Öz-yeterlik, bireyin, farklı durumlarla baş etme, belli bir etkinliği başarma yeteneğine, kapasitesine ilişkin kendini algılayışıdır, inancıdır, kendi yargısıdır (Senemoğlu, 1998).

Öz-yeterlik kuramına göre; bireylerin kendisi hakkındaki inanç ve düşünceleri, davranışları üzerinde etkilidir. Öz-yeterlik bireylerin içinde bulunduğu faaliyetleri organize etme ve yürütme kapasiteleri hakkındaki bireysel yargıları olarak tanımlanır

(Özcan, 2016). Bandura'ya göre insanların öz-yeterlik inancı; etkinliklerin seçimini, zorluklar karşısındaki sabrını, gayretlerinin düzeyini ve performansını etkiler. Bireyler bir görevi gerçekleştirmek için gerekli yeteneğin ve denetim gücünün kendilerinde bulunduğu inanırlarsa, bu görevi seçmek için daha istekli olur, bu konudaki kararlılıklarını dile getirir ve gereken davranışları sergilerler (Zimmerman, 2000).

Öz-yeterlik inancı, insanların olaylara ve durumlara karşı bakış açılarını düşünce biçimlerini, duygusal tepkilerini ve sonuç olarak davranışlarını etkiler. Yaşadığı süreci olumlu ya da olumsuz nitelmesi bireyi harekete geçirir veya ket vurabilir. İnsanların öz-yeterlik algıları, faaliyetlerinin etkilerinin ölçülüp yorumlanması ile yakından ilgilidir. Eğer yaptığı davranışın sonucunu başarılı olarak yorumluyor ise bu durum öz-yeterliği yükseltirken, başarısız olarak yorumluyor ise öz-yeterliği düşürecektir.

Öz-yeterliğin, birbirleri ile etkileşim halinde olan dört kaynaktan oluştuğu düşünülmektedir (Bandura, 1994, Yavuzer ve Koç 2002). Bunlar;

1. *Performans Başarıları*: Bireyin yaptığı işlerde gösterdiği başarı ödül etkisi yapmakta ve bireyi gelecekte de benzer davranışlara güdülemektedir. Dolayısıyla gösterilen başarı onun daha sonra buna benzer işlerde de başarılı olacağının bir göstergesidir.

2. *Dolaylı Yaşantılar*: Başka kişilerin başarılarını görmek, kişinin kendisinin de başarı beklentisine girmesini sağlayabilir. Kendimizden beklentilerimiz diğer kişilerin deneyimlerinden kaynaklanır.

3. *Sözel İkna*: Bir davranışı başarıyla ortaya koyabileceğimize ilişkin söz ve öğütler bireyin cesaretlenmesini ve öz-yeterliğinin değişmesini sağlayabilir.

4. *Duygusal Durum*: Bireyin davranışı yapacağı sırada bedensel ve duygusal olarak iyi olması, onun bu davranışa girişimde bulunma olasılığını yükseltir.

Belirtilen bu dört kaynak içerisinde en etkili olanı bireyin yaşadığı deneyimlerdir. Yani bireylerin yaşadıkları olumlu yöndeki tecrübeler onların öz-

yeterliğinin de gelişmesini sağlamaktadır. Öz-yeterlik inancı, bireylerin olası durumlarla başa çıkabilmek için gerekli olan eylemleri ne kadar iyi yapabileceklerine ilişkin bireysel yargılarıyla ilgilidir (Bıkmaz, 2004).

Bandura'nın (1977) geliştirmiş olduğu öz-yeterlik kuramında öz-yeterlik iki tür beklentiden oluşmaktadır. 1) yeterlik beklentisi ve 2) sonuç beklentisi. Yeterlik beklentisi bireyin bir davranışı sergileme potansiyelinin olup olmadığı ile ilgili değerlendirmesidir. Sonuç beklentisi ise, bireyin bir davranışı yapmasının getireceği durum ile ilgili değerlendirmede bulunmasıdır. Bu iki beklentinin de eş zamanlı olduğu düşünülmektedir. Bandura (1977), öz-yeterlik kavramını açıkladığı çalışmasında öz-yeterliği, kişinin belirli bir alanda sahip olduğu becerilerine ilişkin algılarının değerlendirmesi olarak açıklamış ancak çalışmanın devamında bu algıların genellenebilirliğini de vurgulamıştır. Buna göre kişi bir alandaki yeteneklerine ilişkin algılarını değerlendirir ve bu değerlendirmeyi benzer alanlardaki yeteneklerine genelleleyebilir. Bu açıklama, kaynağı öz-yeterlik olan ve genel öz-yeterlik olarak adlandırılan yeni bir kavramın doğmasına yol açmıştır (Scherbaum, Cohen-Charash ve Kern, 2006). Genel öz-yeterlik; bireyin günlük yaşamı içinde yaşadığı zorlukları atlatabileceğine ilişkin inancı olarak tanımlanabilir (Hoeltje, Zubrick, Silburn ve Garton, 1996).

Kendini yetkin görme bir kişilik özelliği değildir, bütünsel bir eğilimi ifade eder (Vardarlı, 2005). Bu anlamda, öz-yeterlik algısı bir çok duruma göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle öz-yeterlik alt boyutlara ayrılma gereksinimi duyulmuştur. Çünkü farklı alanlarda bireyin öz-yeterlik algısı değişkenlik gösterebilmektedir. Bu bağlamda Neil (2004) genel ve spesifik özyeterliği şu şekilde tanımlamıştır. Genel öz-yeterlik, bireyin görevlerin üstesinden gelebilmekteki genel kapasitesi hakkındaki inancıdır. Spesifik öz-yeterlik ise bireyin belirli görevleri yerine getirebilmedeki yeteneği hakkındaki inancıdır.

Yapılan araştırmalara bakıldığında özellikle bazı alanlardaki öz-yeterlik çalışmaları üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bunların başında akademik öz-yeterlik gelmektedir. Öğrenciler üzerinde yapılan bu çalışmalarda akademik öz-yeterlik algısının bir çok değişken ile ilişkisi incelenmiştir.

Sezer, İşgör, Özpolat ve Sezer (2006), Değişik ortaöğretim(lise) kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin öz-yeterlik algılarını bazı değişkenler açısından incelemişlerdir. Araştırmaya 196 öğrenci alınmıştır. Öğrencilerin öz-yeterlik algılarını belirlemek amacıyla "Öz Etkilik-Yeterlik Ölçeği" kullanılmıştır. Apartman katında oturan öğrencilerin öz-yeterlik düzeyi müstakil(bahçeli) evlerde oturanlardan yüksek çıkmıştır. Sınavla ve yetenekle öğrenci alan okullarda öğrenim gören öğrencilerin öz-yeterlik düzeyi, genel liselerde öğrenim gören öğrencilerden yüksek çıkmıştır. Öğrencilerin yaşadıkları yer köy, ilçe ve şehir olmasına göre öz-yeterlik algıları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür.

Telef ve Karaca (2011) tarafından yapılan çalışmada ergenlerin öz-yeterliklerinin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve ergenlerin öz-yeterlikleri ile psikolojik belirtileri arasındaki ilişki incelemişlerdir. Yapılan analizler sonucunda öz-yeterliğin cinsiyete, yaşa, okul başarısına göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bulgular sonucunda, kızların sosyal öz-yeterliklerinin erkeklerden yüksek olduğunu, duygusal öz-yeterlikte erkeklerin puanlarının kızlardan yüksek olduğu ancak genel öz-yeterlik düzeyinde cinsiyet açısından bir farklılaşmanın olmadığı elde edilmiştir. Ayrıca, ergenlerin akademik, sosyal, duygusal ve genel öz-yeterlikleri ile depresyon, anksiyete, olumsuz benlik algısı, somatizasyon ve hostilite arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Laçın ve Yalçın (2019), üniversite öğrencilerinde öz-yeterlik ve stresle başa çıkma stratejilerinin bilişsel esnekliği yordama düzeylerini kapsayan araştırmasında 549 üniversite öğrencisiyle çalışmıştır. Araştırma sonucunda, genel öz-yeterlik ve stresle başa çıkma tarzlarının bilişsel esnekliği anlamlı düzeyde yordadıklarını göstermiştir. Yine ulusal literatür incelendiğinde çalışmaların çoğunluğunun öğretmen öz-yeterlikleri üzerine olduğu görülmektedir. Öğretmen ve öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik öz-yeterlik inanç düzeyleri ve öz-yeterlik inançlarının cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, akademik başarılarına, okudukları lise ve bölüm türüne vb. değişip değişmediğinin araştırıldığı görülmektedir. Atıcı (2001) tarafından 124 öğretmen ile yürütülen çalışmada yüksek öz-yeterliğe sahip öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla başa çıkma yöntemlerini kullanmada düşük öz-yeterlik algısına sahip olan öğretmenlere oranla anlamlı ölçüde başarılı oldukları tespit edilmiştir. Yapılan bir başka çalışmada öğretmenlerin öz-yeterlik algısının yüksek olması onların mesleklerinden aldıkları doyumunu pozitif yönde artırdığı saptanmıştır (Gençtürk, 2008).

Sosyal öz-yeterlik araştırması ise Bilgin (1996) tarafından yürütülmüş ve grup rehberliğinin sosyal öz-yeterlik algısını anlamlı ölçüde artırdığı bulunmuştur. Ayrıca yapılan başka bir çalışmada Saymaz (2001), anne- baba tutumları ile sosyal öz-yeterlik algıları arasında anlamlı farklar olduğu bulunmuştur. Demokratik anne-baba tutumunun sosyal yeterliği artırdığı, otoriter anne-baba tutumunun ise düşürdüğü araştırma sonuçlarında görülmüştür. Özcan ve Esen (2016), tarafından yürütülen çalışmada ergenlik dönemindeki bireylerin bilişsel esneklik ve öz-yeterlik arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırmacı 1035 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda, ergenlerin bilişsel esneklikleri ile genel öz-yeterlikleri arasında ilişki pozitif yönde olduğu yani bilişsel esneklik arttıkça genel öz-yeterliğin de arttığı görülmüştür. Aynı zamanda ergenlerin, bilişsel esneklik düzeylerine göre genel öz-yeterlikleri farklılaşmıştır. Bilişsel esneklik düzeyi yüksek öğrencilerin genel öz-yeterlikleri diğerlerine göre daha yüksektir. Cinsiyet açısından bakıldığında ise, kızların genel öz-yeterlik puan ortalaması erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Bilişsel esneklik düzeyleri ve cinsiyet birlikte ele alındığında ise aralarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

1.5 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada beliren yetişkinlerde bilişsel esneklik ve öz-yeterlik algısının karar verme stilleri üzerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki hipotezler kurulmuştur;

Hipotezler

1. Cinsiyete göre hipotezler;

- Kadın beliren yetişkinlerin dikkatli karar verme stili puanı erkek beliren yetişkinlerden daha yüksektir.
- Erkek beliren yetişkinlerin karar vermede öz-saygı puanı kadın beliren yetişkinlerden daha yüksektir.
- Kadın beliren yetişkinlerin kaçınan karar verme stilleri erkek beliren yetişkinlerden daha yüksektir.

2. Anne-Baba eğitim durumlarına göre hipotezler;

- Anne-babasının eğitim düzeyi ön lisans ve sonrası olan beliren yetişkinlerin erteleyici karar verme puanları, anne-babasının eğitim düzeyi lise ve öncesi olan beliren

yetişkinlerden daha yüksektir.

- Anne-babasının eğitim düzeyi ön lisans ve sonrası olan beliren yetişkinlerin karar vermede öz-saygı puanları, anne – babasının eğitim düzeyi lise ve öncesi olan beliren yetişkinlerden daha yüksektir.

- Anne- babasının eğitim düzeyi lise ve öncesi olan beliren yetişkinlerin dikkatli karar verme puanları, anne-babasının eğitim düzeyi ön lisans ve sonrası olan beliren yetişkinlerden daha düşüktür.

3. Yaşadığı yere göre hipotezler;

- Ailesinden ayrı yaşayan beliren yetişkinlerin dikkatli karar verme puanları, aile yanında yaşayan beliren yetişkinlerin puanlarından yüksektir.

- Ailesinin yanında yaşayan beliren yetişkinlerin erteleyici karar verme puanları, ailesinden ayrı yaşayan beliren yetişkinlerin puanlarından daha yüksektir.

- Ailesinden ayrı yaşayan beliren yetişkinlerin karar vermede öz-saygı puanları, aile yanında yaşayan beliren yetişkinlerin puanlarından yüksektir.

4. Değişkenler arası ilişkiler;

- Bilişsel Esneklik (BE) puanı ile Öz-yeterlik puanı arasında pozitif bir ilişki vardır. Bilişsel esneklik düzeyi yüksek olan beliren yetişkinin öz-yeterlik algısı da yüksek olacaktır.

5. Bilişsel esneklik, öz-yeterlik puanları karar vermede özsaygı ve karar verme stillerini yordayacaktır. Buna göre;

- Beliren yetişkinin yüksek bilişsel esneklik ve öz-yeterliğe sahip olması, karar verme öz-saygısını olumlu yönde yordayacaktır.

- Beliren yetişkinin yüksek bilişsel esneklik kontrol düzeyi ve yüksek öz-yeterlik karar verme dikkatli stilini olumlu yönde yordayacaktır.

- Beliren yetişkinin düşük bilişsel esneklik düzeyi ve düşük öz-yeterlik algısı karar verme kaçınan stilini olumlu yönde yordayacaktır.

- Beliren yetişkinin düşük bilişsel esneklik düzeyi ve düşük öz-yeterlik algısı karar verme panik stilini olumlu yönde yordayacaktır.

- Beliren yetişkinin düşük bilişsel esneklik düzeyi ve düşük öz-yeterlik algısı karar verme erteleyici stilini olumlu yönde yordayacaktır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Tez çalışmasının bu bölümünde katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler hakkında bilgi verilmektedir.

2.1. Katılımcılar

Bu araştırmanın örneklemini, Ankara ilinde lisans eğitimine devam eden üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmada, bilgilendirilmiş onam formunu okuyup kabul eden toplamda 372 kişiye anket uygulanmıştır. Yapılan ön analizler sonucunda 6 katılımcı çalışma dışında bırakılmış, analizler 366 kişilik örneklem grubu üzerinde yapılmıştır.

Katılımcıların 92(%25.1)'si erkek, 274 (%74.9)'ü kadındır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 2.1'de sunulmuştur.

Tablo 2.1 :
Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler

	<i>Değişken</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>Ort.</i>	<i>Ss</i>	<i>Min-Max</i>
Cinsiyet	Erkek	92	25.1			
	Kadın	274	74.9			
Yaş		366		21.51	1.62	18 -25
Anne hayatta mı?	Evet	361	98.6			
	Hayır	5	1.4			
Baba hayatta mı?	Evet	352	96.2			
	Hayır	14	3.8			
Anne-Babanın Medeni durumu	Evli	325	88.8			
	Boşanmış	22	6.0			
	Ayrı yaşıyorlar	6	1.6			
	Diğer	13	3.6			
Annenin eğitim durumu	Okuma-yazma bilmiyor	2	.5			
	Okuma-yazma biliyor	3	.8			
	İlkokul	44	12.0			
	Ortaokul	57	15.6			
	Lise	133	36.3			
	İki yıllık yüksek okul	9	2.5			
	Lisans	105	28.7			
	Yüksek lisans	11	3.0			
Babanın eğitim durumu	Okuma-yazma biliyor	2	.5			
	İlkokul	20	5.5			
	Ortaokul	36	9.8			
	Lise	127	34.7			
	Önlisans	15	4.1			
	Lisans	137	37.4			
	Yüksek lisans	25	6.8			
Aylık gelir	1.500 – 3.000	24	6.6			
	3.000 – 8.000	161	44.0			
	8.000 – 10.000	179	48.9			
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi	151	41.3			
	Eğitim Fakültesi	86	23.5			
	İİBF	59	16.1			
	Hukuk Fakültesi	70	19.1			
Yaşadığı yer	Ailenin yanında	249	68.0			
	Yurtta	55	15.0			
	Öğrenci evinde	62	16.9			

2.2 Veri Toplama Araçları

Araştırmada bireylerin kişisel bilgilerine ulaşmak için Kişisel Bilgi Formu, bilişsel esneklik düzeylerini belirleyebilmek için Bilişsel Esneklik Ölçeği ve öz-yeterlik düzeylerini ölçmek için Öz-yeterlik Ölçeği, karar verme stillerinin belirlenmesi için Melbourne Karar Verme Ölçeği kullanılmıştır.

2.2.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada katılımcılar hakkında bilgi toplamak için araştırmacı tarafından

geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu'nda bireylere; yaşı, cinsiyet, eğitim durumu, anne-baba bilgileri, gelir düzeyi ve yaşadığı yeri öğrenmeye yönelik sorular sorulmuştur (Bknz. Ek 2).

2.2.2 Bilişsel Esneklik Envanteri (BEE)

Bilişsel Esneklik Envanteri (BEE), bireylerin olaylar ve durumlar karşısındaki bilişsel esneklik düzeylerini ölçebilmek amacıyla Dennis ve Wal (2010) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenirlik çalışması Sapmaz ve Doğan (2013) tarafından yapılmıştır. Ölçek bilişsel esneklik düzeyini ölçmeyi amaçlayan 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek “Alternatifler” ve “Kontrol” olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek, hiç uygun değil (1) ile tamamen uygun arasında değişen 5’li likert tipi cevaplama seçeneğine göre puanlanmaktadır. Ölçekten, toplam bilişsel esneklik puanı, “alternatifler” alt boyutu puanı ve “kontrol” alt boyutu puanı olmak üzere üç farklı türde puan alınabilmektedir. Puanların yüksekliği bilişsel esnekliğin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Ölçeğin özgün formunda ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Cronbach alfa iç tutarlık ve test tekrar test yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Buna göre ölçeğin bütünü için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı birinci uygulamada .90 ve ikinci uygulamada .91 olarak bulunmuştur. “Alternatifler” alt boyutu için birinci ve ikinci uygulamada iç tutarlık katsayısı .91 olarak bulunmuştur. İkinci alt boyut olan “kontrol” alt boyutu için ise ilk uygulamada iç tutarlık katsayısı .86 ve ikinci uygulamada .84 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçe uyarlaması için yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmasında ölçeğin geçerliği ölçüt bağıntılı geçerlik, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemleriyle incelenmiştir. Ölçeğin güvenirliği ise Cronbach alfa içtutarlık ve test-tekrar test yöntemleriyle incelenmiştir. Faktör analizi sonuçları ölçeğin iki faktörlü bir yapıda olduğunu ortaya koymuştur. Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .90, “alternatifler” alt boyutu için .90 ve “kontrol alt boyutu için .84 olarak belirtilmiştir. Test tekrar test güvenirlik katsayısı ise ölçeğin bütünü için .75, “alternatifler” alt boyutu için .78 ve “kontrol” alt boyutu için .73 olarak belirtilmiştir.

Bu çalışmada BEE’nin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ölçeğin tamamı için .89, alternatifler alt boyutu için .90, kontrol alt boyutu için .83 olarak bulunmuştur.

2.2.3 Öz-yeterlik Ölçeği

Genel Öz-yeterlik Ölçeği Sherer ve arkadaşları (1982) tarafından algılanan özyeterliği değerlendirmek amacı ile geliştirilmiştir. Genel Öz-yeterlik Ölçeği'nin Türkçe uyarlanması Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından yapılmıştır. Öz-yeterlik Ölçeği kesinlikle katılmıyorum (1) ile kesinlikle katılıyorum (5) arasında değişen 5'li likert cevap seçeneğine göre puanlanmaktadır. Bu ölçekten en az 17, en fazla 85 puan alınabilmektedir. Puanın artması öz-yeterlik inancının arttığını göstermektedir. Ölçek toplamda 17 maddeden oluşmakta ve “Başlama” (9 madde), Yılmama (5 madde), ile “Sürdürme Çabası-Israr”(3 madde) olmak üzere 4 alt boyutu vardır. Ancak, Sherer ve arkadaşları (1982) çalışmalarında Genel Öz-yeterlik Ölçeği'ni 17 maddeden alınan toplam tek bir puan ile değerlendirilmesini önermiştir. Ölçeğin özgün formunun güvenirlik katsayısı (Cronbach alfa) .86 olarak belirtilmiştir. Yıldırım ve İlhan (2010) güvenirlik çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa değerini .80; iki yarım güvenirliğini .77; test-tekrar test güvenirliğini ise .69 olarak bildirmiştir. Bu çalışmada Genel Öz-yeterlik Ölçeğinin Cronbach Alfa değeri .88 olarak bulunmuştur.

2.2.4 Melbourne Karar Verme Ölçeği (MKVÖ)

Melbourne Karar Verme Ölçeği I ve II, Mann, Burnett, Radford ve Ford(1997) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması Deniz (2004) tarafından yapılmıştır. MKVÖ iki ayrı formdan oluşmaktadır.

MKVÖ I: Karar vermenin öz-saygı(kendine güven) alt boyutunu oluşturan bir ölçektir. Altı maddeden oluşmakta ve üç madde ters puanlanmaktadır. Puanlama 3'lü likert ile “doğru”, “bazen doğru” ve “doğru değil” olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 12'dir. Puan yükseldikçe karar vermede öz-saygının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin özgün formunda, özsaygı alt boyutu için Cronbach Alpha kat sayısı .74 olarak belirtilmiştir (Mann ve Ark., 1998).

Melbourne Karar Verme Ölçeğinin (MKVÖ I-II) Türkçe formunda güvenirliğini Deniz (2004), testin tekrarı ve iç tutarlık yöntemleriyle hesaplamıştır. Ölçeğin karar vermede özsaygı (MKVÖ-I) alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .72 olarak bulunmuştur.

MKVÖ II: 22 maddeden oluşmaktadır ve ters puanlanan maddesi bulunmamaktadır. Karar verme stillerini ölçer ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; “dikkatli”, “kaçıngan”, “erteleyici” ve “panik” alt boyutlarıdır. Her alt boyut için puan yükseldikçe o karar verme stiline kullanıldığını göstermektedir. Alt boyutların özellikleri aşağıda açıklanmıştır (Mann ve Ark., 1998).

Dikkatli Karar Verme: Birey karar vermeden önce ilgili bilgiyi özenle arar ve dikkatlice tüm alternatifleri değerlendirdikten sonra bir karar verir.

Kaçıngan Karar Verme: Birey bir karar verme eyleminden kaçınmaktadır. Kararları kendisi vermek yerine başkasına bırakma eğilimindedir. Sorumluluğu başkasına devrederek karar verme eyleminden kaçınmaya çalışmaktadır.

Erteleyici Karar Verme: Karar vermeyi bir neden olmadan sürekli erteleme, geciktirme veya sürüncemede bırakma eğilimindedir.

Panik Karar Verme: Yaşadığı zaman baskısı altında düşüncesiz, acele sonuca ulaşmaya çalışarak bir karar verme eğilimidir.

Ölçeğin özgün formunda alt boyutlar için Cronbach Alpha kat sayıları; dikkatli .80, kaçıngan .87, erteleyici .81 ve panik .74 olarak belirtilmiştir (Mann ve Ark., 1998).

Melbourne Karar Verme Ölçeğinin (MKVÖ I-II) Türkçe formunda güvenilirliğini Deniz (2004), testin tekrarı ve iç tutarlık yöntemleriyle hesaplamıştır. Test-tekrar test yöntemi sonucunda elde edilen güvenilirlik katsayıları.68 ile.87 arasında değişmektedir. Ayrıca, ölçeğin alt boyutları için iç tutarlılık katsayılarıkarar vermede özsaygı .72 (MKVÖ-I), dikkatli .80, kaçıngan .78, erteleyici .65, panik .71 (MKVÖ-II) şeklinde belirtilmiştir.

Bu çalışmada MKVÖ I-II'nin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı alt boyutlarda sırasıyla; özsaygı .66, dikkatli .75, kaçıngan .78, erteleyici .75, panik .72 olarak bulunmuştur.

2.3 İşlem

Tez çalışması olarak yürütülen bu araştırmada öncelikle Ufuk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan onay alınmıştır. Ardından Ufuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Hukuk Fakültesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi ve Tıp Fakültesi Dekanlıklarından çalışmayı uygulama izni alınmıştır.

Çalışma anket çalışması olarak uygulanmıştır. Fakültelerdeki öğretim görevlileri ile iletişim kurularak kendilerinin de uygun olduğu ders saatlerinde, derste bulunan gönüllü öğrencilere öncelikle bilgilendirilmiş onam formu dağıtılmış onayları alınmış, sonrasında anket formu verilerek uygulanmıştır. Veri toplama işlemi esnasında katılımcılardan sırasıyla Kişisel Bilgi Formu, Bilişsel Esneklik Envanteri, Genel Öz-Yeterlik Ölçeği, Melbourne Karar Verme Ölçeği'ni doldurmaları istenmiştir. Ölçeklerin uygulaması süresi yaklaşık 15-20 dk arasında değişmiştir. Araştırma verileri Aralık 2019 – Mart 2020 tarihleri arasında toplanmıştır.

2.4. Veri Analizi

Uygulama sonucunda elde edilen veriler SPSS Paket Program 22. sürümüne aktarılarak istatistiksel analizler yapılmıştır. Hatalı veri girişi, veri temizliği aşamasında düzeltilmiş, daha sonra ters maddeler kodlanarak kayıp veri miktarı için analiz yapılmıştır. Tek değişkenli ve çok değişkenli uç değer analizleri sonucunda 6 katılımcı araştırma dışında bırakılmıştır. Kayıp veri ile ilgili yapılan analizler sonucunda hiçbir maddede % 5'in üzerinden kayıp veri olmadığı görüldüncel ilgili madde ortalamaları ile kayıp veriler tamamlanmıştır. Son olarak normallik sayıltısını test etmek için araştırma değişkenlerinin çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmış normallik sayıltısını karşıladığı görülmüştür.

Araştırmanın soru ve hipotezleri bağımsız örneklem t testi, ANOVA, korelasyon ve hiyerarşik regresyon analizi ile test edilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde, bu tez çalışmasının amacı ve hipotezleri doğrultusunda elde edilen verilere uygulanan istatistik analiz sonuçları sunulmuştur. Analizlere başlanmadan önce veri girişleri kontrol edilip temizlenmiş, tek değişkenli ve çok değişkenli uç değer analizleri sonucunda 6 katılımcı araştırma dışında bırakılmıştır. Kayıp veri ile ilgili yapılan analizler sonucunda hiçbir maddede % 5'in üzerinden kayıp veri olmadığı görülünce ilgili madde ortalamaları ile kayıp veriler tamamlanmıştır.

İlk kısımda, araştırma değişkenlerinin cinsiyet, anne-baba eğitim durumu ve yaşanılan yer açısından değişiklik gösterip göstermediğini değerlendirmek amacıyla yapılan bağımsız gruplar için t-testi ve katılımcıların okudukları fakülteler açısından karşılaştırmak amacıyla tek yönlü varyans analizi (Tek Yönlü ANOVA) sonuçları verilmektedir. İkinci başlıkta araştırma değişkenleri için korelasyon sonuçları paylaşılmaktadır. Son olarak, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordama gücünü değerlendirmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır.

3.1. Demografik Değişkenlere (Cinsiyet, Anne-Baba Eğitim Durumu, Yaşanılan Yer, Fakülte) Göre Bilişsel Esneklik, Öz-Yeterlik Ve Karar Verme Stilleri Boyutları Arasındaki Farklara Yönelik Analizler

3.1.1. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik(OY) ve Karar Verme (MKV) Boyutları Arasındaki Farklar ile İlgili Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları

Araştırma değişkenlerinin beliren yetişkinlerin cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Bağımsız Gruplar T-testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda BE-Kontrol ($t(162) = 1.90, p = .06, d=.23, \%95 \text{ CI } [-.022-2.30]$) puanı açısından cinsiyetler arası sınırdan anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Erkeklerin BE-Kontrol puan ortalaması ($Ort = 25.17, Ss = 4.84$) kadınların BE-Kontrol puan ortalamasına ($Ort = 24.03, Ss = 5.04$) kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde OY – Yılmama ($t(171) = 3.11, p < .00, d = .38, \%95 \text{ CI } [.54-2.18]$) puanı da katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı olarak fark göstermiştir. Analiz sonucunda,

erkeklerin OY-Yılmama puan ortalaması ($Ort=19.20$, $Ss= 3.37$), kadınların OY-Yılmama puan ortalamasından ($Ort= 17.83$, $Ss=3.74$) daha yüksek bulunmuştur. Bunun dışında, BE-Alternatif ($t(168)= -0.27$, $p = .79$, $d=.03$,%95 CI [-1.90-1.44]), OY-Başlama ($t(162) = -0.41$, $p = .68$, $d=.04$,%95 CI [-1.90-1.24]), OY-Israr ($t(151) = 1.22$, $p = .22$, $d=.14$,%95 CI [-.22-.91]), MKV-Özsaygı ($t(175)= 1.56$, $p = .12$, $d=.19$,%95 CI [-.07-.88]), MKV-Dikkatli ($t(172) = 1.11$, $p = .27$, $d=.13$,%95 CI [-.21-.76]), MKV-Kaçıngan($t(197)= -0.74$, $p = .46$, $d=.08$,%95 CI [-.82-.37]), MKV-Erteleyici ($t(164) = -0.04$, $p = .96$, $d=.00$,%95 CI [-.59-.56]), MKV-Panik($t(168) = -1.34$, $p = .18$, $d=.16$,%95 CI [-.93-.16]) değişkenlerinde cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür (bknz. Tablo 3.1).

Tablo 3.1 :

Katılımcıların Cinsiyetine Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik (OY) ve Karar Verme Stilleri (MKV) Boyutlarındaki Farklara Ait Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları

	1. ERKEK (n = 92)		2. KADIN (n = 274)					
	Ort.	SS	Ort.	SS	t	p	Cohen's d	Anlamlı Fark
BE-Alternatif	51.68	6.62	51.90	7.21	-0.27	.79	.03	
BE-Kontrol	25.17	4.84	24.03	5.04	1.90	.06*	.23	1 > 2
BE-Toplam	76.85	9.77	75.93	10.24	0.75	.45	.09	
OY-Başlama	33.89	6.53	34.22	6.81	-0.41	.68	.04	
OY-Yılmama	19.20	3.37	17.83	3.74	3.11	.00**	.38	1 > 2
OY-Israr	10.37	2.41	10.03	2.31	1.22	.22	.14	
OY-Toplam	63.45	10.89	62.08	10.86	1.05	.29	.12	
MKV-Özsaygı	9.53	1.95	9.13	2.20	1.56	.12	.19	
MKV-Dikkatli	9.96	2.01	9.68	2.24	1.11	.27	.13	
MKV-Kaçıngan	3.65	2.34	3.87	2.98	-0.74	.46	.08	
MKV-Erteleyici	3.97	2.40	3.98	2.54	-0.04	.96	.00	
MKV-Panik	4.04	2.27	4.43	2.46	-1.34	.18	.16	

* $p < .05$, ** $p < .01$

3.1.2.Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumlarına Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik(OY) ve Karar Verme (MKV) Boyutları Arasındaki Farklar ile İlgili Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları

Katılımcıların annelerinin ve babalarının eğitim durumuna göre bilişsel esneklik, öz-yeterlik ve karar verme stilleri boyutlarında fark olup olmadığını test etmek için bağımsız gruplar t-test analizi yapılmıştır. Anne ve baba eğitim düzeyi anket formunda 1- okuma yazma bilmiyor ile 8-yüksek lisans arasında değişen likert tipi cevap anahtarı şeklinde sorulmuştur. Bu analiz için anne ve baba eğitim düzeyi, lise ve öncesi ve ön lisans ve sonrası olarak iki gruba ayrılmıştır.

Analiz sonucunda anne eğitim durumuna göre Karar Verme alt boyutlarından ikisinde anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. MKV-Erteleyici ($t(247) = -2.15, p < .05, d = .23, \%95 \text{ CI } [-1.13 - -.04]$) alt boyutunda anne eğitimine göre anlamlı fark vardır ve grup ortalamaları incelendiğinde annesinin eğitim düzeyi lise ve öncesi olan katılımcıların MKV-Erteleyici puan ortalaması ($Ort = 3.77, Ss = 2.47$), annesinin eğitim düzeyi ön lisans ve sonra olan grubun puan ortalamasından ($Ort = 4.36, Ss = 2.52$) daha düşüktür. Benzer şekilde, MKV-Panik ($t(221) = -2.08, p < .05, d = .23, \%95 \text{ CI } [-1.11 - -.03]$) alt boyutunda da anne eğitim düzeyine göre anlamlı fark bulunmaktadır. Annesinin eğitim düzeyi lise ve öncesi olan katılımcıların MKV-Panik ortalaması ($Ort = 4.14, Ss = 2.25$), annesinin eğitim düzeyi ön lisans ve sonrası olan grubun MKV-Panik ($Ort = 4.71, Ss = 2.62$) ortalamasından daha düşük olarak bulunmuştur. Diğer değişkenler incelendiğinde; BE-Alternatif ($t(256) = 0.55, p = .58, d = .05, \%95 \text{ CI } [-1.09 - 1.95]$), BE-Kontrol ($t(221) = 0.40, p = .69, d = .04, \%95 \text{ CI } [-.90 - 1.36]$), OY-Başlama ($t(237) = 1.15, p = .25, d = .12, \%95 \text{ CI } [-.64 - 2.35]$), OY-Yılmama ($t(240) = 1.08, p = .28, d = .12, \%95 \text{ CI } [-.37 - 1.25]$), OY-Israr ($t(238) = -1.05, p = .30, d = .11, \%95 \text{ CI } [-.78 - .24]$), MKV-Özsaygı ($t(252) = -0.26, p = .80, d = .02, \%95 \text{ CI } [-.52 - .40]$), MKV-Dikkatli ($t(251) = -0.01, p = .99, d = .00, \%95 \text{ CI } [-.47 - .47]$), MKV-Kaçıngan ($t(245) = -1.09, p = .28, d = .11, \%95 \text{ CI } [-.95 - .27]$) anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür(bknz. Tablo 3.2).

Tablo 3.2 :

Katılımcıların Anne Eğitim Durumuna Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik (OY) ve Karar Verme Stilleri (MKV) Boyutlarındaki Farklara Ait Bağımsız Gruplar T-test

Analiz Bulguları

	1. Lise ve Öncesi (n = 239)		2. Ön Lisans ve Sonrası (n = 125)		t	p	Cohen's d	Anlamlı Fark
	Ort.	SS	Ort.	SS				
BE-Alternatif	51.96	7.12	51.54	6.98	0.55	.58	.05	
BE-Kontrol	24.40	4.72	24.17	5.47	0.40	.69	.04	
BE-Toplam	76.37	10.07	75.71	10.28	0.59	.56	.06	
OY-Başlama	34.41	6.58	33.56	7.05	1.15	.25	.12	
OY-Yılmama	18.32	3.63	17.87	3.82	1.08	.28	.12	
OY-Israr	10.02	2.28	10.29	2.43	-1.05	.30	.11	
OY-Toplam	62.75	10.56	61.72	11.51	0.86	.39	.09	
MKV-Özsaygı	9.21	2.15	9.27	2.15	-0.26	.80	.02	
MKV-Dikkatli	9.74	2.19	9.74	2.19	-0.01	.99	.00	
MKV-Kaçıngan	3.69	2.78	4.02	2.86	-1.09	.28	.11	
MKV-Erteleyici	3.77	2.47	4.36	2.52	-2.15	.03*	.23	2 > 1
MKV-Panik	4.14	2.25	4.71	2.62	-2.08	.04*	.23	2 > 1

* $p < .05$, ** $p < .01$

Diğer taraftan katılımcılarının babalarının eğitim düzeyine göre değişkenler arasında fark olup olmadığını test etmek için yine Bağımsız Gruplar t-testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda babanın eğitim durumu açısından araştırma değişkenlerinin hiçbirisi için anlamlı bir fark bulunmamıştır (bknz. Tablo 3.3).

Tablo 3.3 :

Katılımcıların Baba Eğitim Durumuna Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik (OY) ve Karar Verme Stilleri (MKV) Boyutlarındaki Farklara Ait Bağımsız Gruplar t-test Analiz Bulguları

	1. Lise ve Öncesi (n = 185)		2. Ön Lisans ve Sonrası (n = 177)		t	p	Cohen's d	Anlamlı Fark
	Ort.	SS	Ort.	SS				
BE-Alternatif	52.32	7.14	51.33	6.94	1.34	.18	.14	
BE-Kontrol	24.15	4.67	24.51	5.25	-0.69	.49	.07	
BE-Toplam	76.47	9.98	75.84	10.25	0.59	.56	.06	
OY-Başlama	34.35	6.58	33.86	6.88	0.71	.48	.02	
OY-Yılmama	18.34	3.75	18.00	3.66	0.88	.38	.09	
OY-Israr	10.11	2.31	10.09	2.38	0.08	.94	.00	
OY-Toplam	62.81	10.59	61.95	11.17	0.75	.45	.07	
MKV-Özsaygı	9.18	2.15	9.28	2.16	-0.41	.68	.04	
MKV-Dikkatli	9.77	2.18	9.72	2.20	0.22	.83	.02	
MKV-Kaçıngan	3.84	2.97	3.80	2.71	0.13	.89	.01	
MKV-Erteleyici	3.94	2.41	4.03	2.61	-0.36	.72	.03	
MKV-Panik	4.31	2.40	4.36	2.43	-0.20	.84	.02	

* $p < .05$, ** $p < .01$

3.1.3 Katılımcıların Yaşadığı Yere Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik(OY) ve Karar Verme (MKV) Boyutları Arasındaki Farklar ile İlgili Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları

Katılımcı beliren yetişkinlerin ailesi ile veya ailesinden ayrı yaşaması durumuna araştırma değişkenlerinin farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Bağımsız Gruplar t-testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, öz-yeterlik değişkeni boyutu olan OY-Başlama ($t(262) = -2.12$, $p < .05$, $d = .24$, %95 CI [-2.99- -.19]) için yaşanan yere göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda, ailesinden ayrı yaşayan bireylerin OY-Başlama puanlarının ($Ort = 35.22$, $Ss = 5.98$), aile

yanında yaşayanların puanlarından ($Ort= 33.62$, $Ss= 7.02$) daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun dışında, karar verme stili değişkeninin MKV- Dikkatli ($t(251) = -1.88$, $p < .05$, $d=.20$, %95 CI [-.90-.02]) ve MKV- Erteleyici ($t(256) = 2.05$, $p < .05$, $d=.22$, %95 CI [.02-1.06]) puanları arasında da aile yanında ve aileden ayrı yaşamaya göre farklılık olduğu saptanmıştır. Ailesinden ayrı yaşayan bireylerin MKV-Dikkatli ($Ort= 10.05$, $Ss= 2.01$) puan ortalamaları, aile yanında yaşayan bireylerin MKV-Dikkatli puan ortalamasına ($Ort= 9.61$, $Ss= 2.25$) kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bunun aksi bir şekilde, aile yanında yaşayanların MKV-Erteleyici ($Ort= 4.15$, $Ss= 2.59$) puan ortalamaları aileden ayrı yaşayan bireylerin MKV-Erteleyici ($Ort= 3.61$, $Ss= 2.27$) puan ortalamalarına oranla daha yüksektir. Bunun dışında, BE-Alternatif ($t(216) = -0.40$, $p = .69$, $d=.04$, %95 CI [-1.91-1.27]), BE-Kontrol ($t(276) = -1.37$, $p = .17$, $d=.14$, %95 CI [-1.73-.31]) , OY-Yılmama ($t(214) = 0.16$, $p = .87$, $d=.01$, %95 CI [-.76-.90]), OY-Israr ($t(235) = 0.47$, $p = .64$, $d=.05$, %95 CI [-.38-.63]), MKV-Özsaygı ($t(270) = -1.35$, $p = .18$, $d=.15$, %95 CI [-.76-.11]), MKV-Kaçıngan($t(242) = 0.40$, $p = .69$, $d=.04$, %95 CI [-.48-.73]), MKV-Panik($t(240) = 1.48$, $p = .14$, $d=.16$, %95 CI [-.12-.91]) değişkenlerinde bireyin yaşadığı yere göre anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür(bknz. Tablo 3.4).

Tablo 3.4 :

Katılımcıların Yaşadığı Yere Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik (OY) ve Karar Verme Stilleri (MKV) Boyutlarındaki Farklara Ait Bağımsız Gruplar T-test Analiz Bulguları

	1. Aile Yanında (n = 249)		2. Aileden Ayrı (n = 117)		t	p	Cohen's d	Anlamlı Fark
	Ort.	SS	Ort.	SS				
BE-Alternatif	51.74	6.94	52.06	7.32	-0.40	.69	.04	
BE-Kontrol	24.09	5.31	24.80	4.28	-1.37	.17	.14	
BE-Toplam	75.83	10.11	76.86	10.13	-0.91	.36	.10	
OY-Başlama	33.62	7.02	35.22	5.98	-2.12	.03*	.24	2 > 1
OY-Yılmama	18.20	3.62	18.13	3.86	0.16	.87	.01	
OY-Israr	10.15	2.37	10.03	2.27	0.47	.64	.05	
OY-Toplam	61.97	11.17	63.37	10.16	-1.15	.25	.13	
MKV-Özsaygı	9.13	2.26	9.45	1.87	-1.35	.18	.15	
MKV-Dikkatli	9.61	2.25	10.05	2.01	-1.88	.06	.20	
MKV-Kaçıngan	3.85	2.90	3.73	2.70	0.40	.69	.04	
MKV-Erteleyici	4.15	2.59	3.61	2.27	2.05	.04*	.22	1 > 2
MKV-Panik	4.46	2.46	4.06	2.31	1.48	.14	.16	

* $p < .05$, ** $p < .01$

3.1.4. Katılımcıların Okuduğu Fakülteye Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik(OY) ve Karar Verme (MKV) Boyutları Arasındaki Farklar ile İlgili Tek Yönlü ANOVA Analiz Bulguları

Bu bölümde, katılımcı beliren yetişkinlerin okuduğu fakülteye göre araştırma değişkenleri için anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA sonuçları sunulmuştur. Veri toplanılan dört fakülte (Fen-Edebiyat, Eğitim, İktisadi ve İdari Bilimler-İİBF ve Hukuk Fakülteleri) üzerinden analizler yapılmıştır. Anlamlı fark çıkan ANOVA sonuçları gruplardaki katılımcı sayılarının farkı nedeni ile Tamhane's T2 Çoklu Karşılaştırma Post-hoc testi analiz edilerek farkın hangi gruplar arasında olduğu belirlenmiştir.

Yapılan ANOVA sonucunda, BE-Kontrol, BE- Toplam, OY-Yılmama ve MKV-Panik alt boyutlarında beliren yetişkinlerin okudukları fakültelere göre bir farklılaşmanın olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu farklılıkları tespit etmek amacı ile yapılan Tamhane's T2 Çoklu Karşılaştırma Post-hoc testi sonucunda BE-Toplam puanları açısından fakülteler arasındaki bu farkın anlamlı düzeyde olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

ANOVA analizi sonucunda, BE-Kontrol alt boyutu puanlarının beliren yetişkinin okuduğu fakülteye göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ($F(3,365) = 2,96, p < .05$). Gerçekleştirilen post-hoc Tamhane's T2 çoklu karşılaştırma analizi sonuçlarına göre; Eğitim Fakültesi ile İİBF'de okuyan beliren yetişkinlerin BE-Kontrol puanları arasında anlamlı fark olduğu ($p < .05$), Eğitim Fakültesi'nde okuyan beliren yetişkinlerin ($Ort = 25.42, Ss = 5.56$), İİBF'de okuyan beliren yetişkinlere göre ($Ort = 25.64, Ss = 4.32$) anlamlı olarak daha düşük puan aldıkları bulunmuştur. Fen-Edebiyat Fakültesi ($Ort = 24.00, Ss = 4.68$) ile Hukuk Fakültesi ($Ort = 24.99, Ss = 5.30$) ($p > .05$), Fen-Edebiyat Fakültesi ($Ort = 24.00, Ss = 4.68$) ile Eğitim Fakültesi ($Ort = 25.42, Ss = 5.56$) ($p > .05$), Eğitim Fakültesi ($Ort = 25.42, Ss = 5.56$) ile Hukuk Fakültesi ($Ort = 24.99, Ss = 5.30$) ($p > .05$) ve İİBF ($Ort = 25.64, Ss = 4.32$) ile Hukuk Fakültesi'nde ($Ort = 24.99, Ss = 5.30$) ($p > .05$) okuyanlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (bkz. Tablo 3.5).

OY-Yılmama puanlarının beliren yetişkinin okuduğu fakülteye göre anlamlı olarak farklılaştığı yapılan analiz sonucunda saptanmıştır ($F(3,365) = 3.7, p < .05$). Yapılan post-hoc Tamhane's T2 çoklu karşılaştırma analizi sonuçlarına göre; İİBF'de ($Ort = 19.58, Ss = 4.03$) okuyan katılımcıların Eğitim Fakültesi'nde ($Ort = 17.82, Ss = 3.34$) okuyanlardan anlamlı olarak yüksek puan aldıkları belirlenmiştir ($p < .05$). Ayrıca yapılan analiz sonucunda; Fen- Edebiyat Fakültesi ($Ort = 18.05, Ss = 3.4$) ile Eğitim Fakültesi'nde ($Ort = 17.82, Ss = 3.34$) ($p > .05$), Fen-Edebiyat Fakültesi ($Ort = 18.05, Ss = 3.4$) ile Hukuk Fakültesi'nde ($Ort = 17.67, Ss = 4.14$) ($p > .05$), Fen-Edebiyat Fakültesi ($Ort = 18.05, Ss = 3.4$) ile İİBF'de ($Ort = 19.58, Ss = 4.03$) ($p > .05$) ve Eğitim Fakültesi ($Ort = 17.82, Ss = 3.34$) ile Hukuk Fakültesi'nde ($Ort = 17.67, Ss = 4.14$) ($p > .05$) okuyan katılımcılar arasında OY-Yılmama puanı açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (bkz. Tablo 3.5).

ANOVA analizleri sonucunda, MKV-Panik alt boyutu puanlarının okunulan fakülteye göre anlamlı oranda farklılaştığı tespit edilmiştir ($F(3,365) = 5.36, p < .05$). Gerçekleştirilen post-hoc Tamhane's T2 çoklu karşılaştırma analizi sonuçlarına göre; Hukuk Fakültesi ($Ort = 4.02, Ss = 2.44$) ile Fen-Edebiyat Fakültesi'nde ($Ort = 4.73, Ss = 2.32$) ($p > .05$), Hukuk Fakültesi ($Ort = 4.02, Ss = 2.44$) ile Eğitim Fakültesi'nde ($Ort = 4.57, Ss = 2.54$) ($p > .05$), Hukuk Fakültesi ($Ort = 4.02, Ss = 2.44$) ile İİBF'de ($Ort = 3.36, Ss = 2.15$) ($p > .05$) ve Fen-Edebiyat Fakültesi ($Ort = 4.73, Ss = 2.32$) ile Eğitim Fakültesi'nde ($Ort = 4.57, Ss = 2.54$) ($p > .05$) okuyan katılımcıların MKV-Panik puanları anlamlı bir farklılık oluşturmazken , İİBF'de ($Ort = 3.36, Ss = 2.15$) okuyan katılımcıların Fen-Edebiyat Fakültesi'nde ($Ort = 4.73, Ss = 2.32$) okuyanlardan ve Eğitim Fakültesi'nde ($Ort = 4.57, Ss = 2.54$) okuyanlardan anlamlı olarak daha düşük puan aldıkları bulgusu elde edilmiştir ($p < .05$) (bkz. Tablo 3.5).

Tablo 3.5 :

Katılımcıların Okuduğu Fakülteye Göre Bilişsel Esneklik (BE), Öz-yeterlik(OY) ve Karar Verme (MKV) Boyutları Arasındaki Farklar ile İlgili Tek Yönlü ANOVA Analiz Bulguları

	1.Fen-Edebiyat Fak.		2.Eğitim Fak.		3.İİBF		4.Hukuk Fak.					
	Ort.	SS	Ort.	SS	Ort.	SS	Ort.	SS	F	p	η^2	Anlamlı Fark
BE-Alternatif	52.17	5.88	50.53	7.08	53.05	8.25	51.75	8.11	1.69	.17	.014	
BE-Kontrol	24.00	4.68	23.42	5.56	25.64	4.32	24.99	5.30	2.96	.03*	.024	3 > 2
BE-Toplam	76.17	8.61	73.95	10.72	78.69	11.10	76.73	11.10	2.71	.04	.022	
OY-Başlama	34.04	7.23	34.42	5.93	34.88	5.71	33.32	7.36	0.63	.59	.005	
OY-Yılmama	18.05	3.4	17.82	3.34	19.58	4.03	17.67	4.14	3.7	.01**	.030	3 > 2
OY-Israr	10.21	2.28	9.68	2.26	10.66	2.4	9.95	2.39	2.26	.08	.018	
OY-Toplam	62.32	11.26	61.93	9.22	65.13	10.44	60.95	12.00	1.72	.16	.014	
MKV-Özsaygı	9.09	2.19	9.01	2.24	9.63	2.06	9.47	1.97	1.49	.22	.012	
MKV-Dikkatli	9.64	2.22	9.69	2.09	10.11	1.76	9.77	2.51	0.71	.55	.006	
MKV-Kaçıngan	4.17	2.89	3.62	2.84	3.41	2.35	3.61	3.01	1.48	.22	.012	
MKV-Erteleyici	4.23	2.65	3.98	2.54	3.25	1.85	4.04	2.53	2.19	.09	.018	
MKV-Panik	4.73	2.32	4.57	2.54	3.36	2.15	4.02	2.44	5.36	.00**	.043	1 > 3 , 2 > 3

* p < .05, ** p ≤ .01

3.2 Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi Bulguları

Bu bölümde, araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi bulgularına yer verilmiştir. Analiz sonuçları değerlendirilirken, Cohen'in (1988), psikoloji alanı için önerdiği değerler baz alınmıştır. Cohen (1988) korelasyon katsayıları .10 - .29 arasındaki değerlerin düşük/zayıf, .30 - .49 arasındaki değerlerin orta ve .50-1.00 arasında olan değerlerin ise yüksek/kuvvetli bir ilişkiye işaret ettiğini söyler.

Katılımcıların cinsiyetine göre yapılan t-test analizinde bazı değişkenler açısından farklar olduğu görüldüğü için kadın ve erkek katılımcılar için ayrı korelasyon analizi yapılmıştır (bkz. Tablo 3.6). Elde edilen bulgular incelendiğinde, bilişsel esneklik değişkeni için kendi alt boyut ve toplam puanları arasında hem kadınlar için ($r = .37$ ile $r = .89$ arasında değişen katsayıda, $p < .01$) hem de erkekler için ($r = .44$ ile $r = .89$ arasında değişen katsayıda, $p < .01$) anlamlı ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde öz-yeterlik değişkeni için de hem kadınlar ($r = .61$ ile $r = .92$ arasında değişen katsayıda, $p < .01$) hem de erkekler için ($r = .57$ ile $r = .94$ arasında değişen katsayıda, $p < .01$) alt boyutlar arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Karar verme stilleri arasındaki ilişki ile ilgili bulgular incelendiğinde ise, erkekler için MKV-Özsaygı ve MKV-Dikkatli ($r = .38$, $p < .01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde, MKV-Özsaygı ayrıca MKV-Kaçıngan ($r = -.44$, $p < .01$), MKV-Erteleyici ($r = -.38$, $p < .01$) ve MKV-Panik ($r = -.41$, $p < .01$) ile orta düzeyde negatif yönde anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür. Yine erkekler için MKV-Kaçıngan ve MKV-Erteleyici ($r = .50$, $p < .01$), MKV-Panik ($r = .46$, $p < .01$) arasında, ayrıca MKV-Erteleyici ve MKV-Panik ($r = .62$, $p < .01$) arasında yüksek düzeyde pozitif yönle anlamlı ilişki bulunmuştur. Erkekler için MKV-Dikkatli ile MKV-Kaçıngan ($r = -.17$, $p > .05$), MKV-Erteleyici ($r = -.17$, $p > .05$) ve MKV-Panik ($r = -.19$, $p > .05$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Benzer şekilde kadınlar için, MKV-Özsaygı ile MKV-Dikkat ($r = .29$, $p < .01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde, yine MKV-Özsaygı ile MKV-Kaçıngan ($r = -.57$, $p < .01$), MKV-Erteleyici ($r = -.51$, $p < .01$) ve MKV-Panik ($r = -.51$, $p < .01$) arasında yüksek düzeyde negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Kadınlar için MKV-Dikkatli ile MKV-Kaçıngan ($r = -.26$, $p < .01$), MKV-Erteleyici ($r = -.15$, $p < .01$) ve MKV-Panik ($r = -.19$, $p < .01$) arasında negatif yönde zayıf ilişki bulunmuştur. Yine kadınlar için MKV-Kaçıngan ve MKV-

Erteleyici ($r = .61, p < .01$), MKV-Panik ($r = .61, p < .01$) arasında, ayrıca MKV-Erteleyici ve MKV-Panik ($r = .61, p < .01$) arasında yüksek düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (bkz. Tablo 3.6).

Araştırmanın değişkenleri arasında ilişkiler incelendiğinde bilişsel esneklik ile öz-yeterlik boyutları arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Hem kadınlar için BE-Alternatif alt boyutu ile OY-Başlama alt boyutu arasında ($r = .25, p < .01$) hem de erkekler için aynı değişkenler arasında ($r = .40, p < .01$) orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Yine aynı şekilde BE-Alternatif alt boyutu ile OY-Yılmama alt boyutu arasında kadınlar için de ($r = .36, p < .01$) erkekler için de ($r = .51, p < .01$) orta düzeyde pozitif yönde, BE-Alternatif ile OY-Israr arasında kadınlarda ($r = .40, p < .01$) ve erkeklerde ($r = .29, p < .01$) orta düzeyde pozitif yönde ilişki bulunmuştur. BE-Kontrol ile Öz-yeterlik alt boyutları incelendiğinde, kadınlar için, OY-Başlama ($r = .58, p < .01$) ile arasında yüksek düzeyde pozitif yönde, OY-Yılmama ($r = .40, p < .01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu, erkekler için ise, OY-Başlama ($r = .56, p < .01$) ile arasında yüksek düzeyde pozitif yönde, OY-Yılmama ($r = .48, p < .01$) ve OY-Israr ($r = .35, p < .01$) ile arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur (bkz. Tablo 3.6).

Tablo 3.6 :

Kadın ve Erkek Katılımcıların Bilişsel Esneklik, Öz-yeterlik Alt Boyutları ve Karar Verme Stilleri İçin Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon

Analiz Bulguları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.BE-Alternatif		.37**	.89**	.25**	.36**	.40**	.37**	.29**	.54**	-.20**	-.20**	-.27**
2.BE-Kontrol	.44**		.75**	.58**	.48**	.20**	.57**	.52**	.27**	-.48**	-.48**	-.58**
3.BE-Toplam	.89**	.79**		.47**	.49**	.38**	.54**	.46**	.51**	-.38**	-.38**	-.48**
4.OY-Başlama	.40**	.56**	.55**		.63**	.37**	.92**	.54**	.32**	-.58**	-.65**	-.50**
5.OY-Yılmama	.51**	.48**	.58**	.69**		.47**	.84**	.47**	.32**	-.44**	-.44**	-.42**
6.OY-Israr	.29**	.35**	.37**	.59**	.57**		.61**	.25**	.33**	-.17**	-.29**	-.17**
7.OY-Toplam	.46**	.56**	.59**	.94**	.85**	.75**		.55**	.38**	-.56**	-.62**	-.50**
8.MKV-Özsaygı	.29**	.52**	.46**	.45**	.37**	.37**	.47**		.29**	-.57**	-.51**	-.51**
9.MKV-Dikkatli	.51**	.25*	.47**	.38**	.38**	.35**	.43**	.38**		-.26**	-.15**	-.19**
10.MKV-Kaçıngan	-.20	-.30**	-.29**	-.30**	-.42**	-.24*	-.36**	-.44**	-.17		.61**	.61**
11.MKV-Erteleyici	-.26	-.39**	-.38**	-.53**	-.42**	-.46**	-.55**	-.38**	-.17	.50**		.68**
12.MKV-Panik	-.34**	-.48**	-.47**	-.46**	-.45**	-.37**	-.50**	-.41**	-.19	.46**	.62**	

* $p < .05$, ** $p < .01$ NOT :Siyah : Erkek Kırmızı: Kadın

3.3 Cinsiyet, Bilişsel Esneklik Ve Öz-Yeterlik Düzeylerinin Karar Verme Stillerini Yordamasına İlişkin Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Bulguları

Bu bölümde, bu tez çalışmasının temel amacı olan, karar verme stillerini yordayan değişkenlerin saptanması için yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları sunulmuştur. Önceki kısımda yapılan korelasyon analizi sonucunda cinsiyet değişkeni ile karar verme stilleri arasındaki ilişkide bazı farklar görüldüğü için cinsiyet değişkeni her analiz için ilk aşamada kontrol değişkeni olarak analize sokulmuştur.

3.3.1 Karar Verme-Özsaygı Stilinin Yordamasında Cinsiyet, Bilişsel Esneklik (BE) ve Öz-yeterlilik (OY) Düzeylerinin Rolüne İlişkin Bulgular

Bu bölümde, bireylerin karar verme becerisinin alt boyutu olan özsaygı düzeylerini yordayan değişkenleri belirlemek için yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analiz bulguları sunulmuştur. İlk blokta cinsiyet değişkeni kontrol amacı ile analize sokulmuş ve sonuçlar karar verme-özsaygı değişkenini anlamlı olarak yormadığını göstermiştir ($F(1,364) = 2,44, p > .05, R^2 = .08, R^2_{deg} = .007$). İkinci blokta, ilk blokta girilen cinsiyet değişkeninin ($\beta = -.035, t = -.752, p > .05$) yine anlamlı bir katkısı olmadığı, bu aşamada modele katılan BE-Alternatif ($\beta = .109, t = 2.269, p < .05$) ve BE-Kontrolün ($\beta = .483, t = 10.00, p < .01$) ise MKV- Özsaygı değişkenini anlamlı olarak yordadığı ($F(3,362) = 72.58, p > .01, R^2 = .29, R^2_{deg} = .28$) bulunmuştur. İkinci blokta analize sokulan değişkenlerin toplam varyansa katkısının % 29 olduğu anlaşılmıştır. Üçüncü ve son blokta, ilk iki blokta girilen değişkenlerin yanı sıra OY-Başlama, OY-Yılmama ve OY-Israr değişkenleri modele eklenmiştir. Bu aşamada, BE - Kontrol ($\beta = .300, t = 5.463, p < .01$) ve OY-Başlama'nın ($\beta = .243, t = 3.94, p < .00$), MKV-Özsaygıyı anlamlı olarak yordadığı, ancak cinsiyet ($\beta = -.037, t = -.854, p > .05$), BE-Alternatif ($\beta = .054, t = 1.107, p > .05$), OY-Yılmama ($\beta = .118, t = 1.92, p > .05$) ve OY-Israr ($\beta = .026, t = .513, p > .05$) değişkenlerinin ise anlamlı katkısı olmadığı görülmektedir. Üçüncü blokta değişkenlere ait modelin anlamlı olduğu ($F(6,359) = 13.95, p > .01, R^2 = .36, R^2_{deg} = .07$), ancak eklenen değişkenlerin diğer değişkenlerin kontrol edildikten sonra açıklanan varyansa katkısının % .07 olduğu ve toplam varyansa katkısının % 36 olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 3.7).

Tablo 3.7 :

Cinsiyet, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Alt Boyutları Düzeylerinin MKV-Özsaygı Düzeyini Yordaması İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analiz Bulguları

	R^2	R^2 Değ.	F Değ	B	t
1. Aşama	.08	.007	2.44		
cinsiyet				-.082	-1.562
2. Aşama	.29	.28	72.58**		
cinsiyet				-.035	-.792
BE-Alternatif				.109*	2.269
BE-Kontrol				.483**	10.00
3. Aşama	.36	.07	13.95**		
cinsiyet				-.037	-.854
BE-Alternatif				.054	1.107
BE-Kontrol				.300**	5.463
OY-Başlama				.243**	3.94
OY-Yılmama				.118	1.92
OY-Israr				.026	.513

* $p < .05$, ** $p < .01$

Bağımlı Değişken: Karar vermede öz-saygı

3.3.2 Karar Verme-Dikkatli Yordamasında Cinsiyet, Bilişsel Esneklik (BE) ve Öz-Yeterlik (OY) Alt boyutlarının Rolüne İlişkin Bulgular

Bu bölümde, bireylerin karar verme becerisinin dikkatli alt boyutunun düzeylerini yordayan değişkenleri belirlemek için yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analiz sunulmuştur. İlk blokta cinsiyet değişkeni kontrol amacı ile analize sokulmuş ve sonuçlar karar verme-dikkatli değişkenini anlamlı olarak yormadığını göstermiştir ($F(1,364) = 1,09$, $p > .05$, $R^2 = .05$, $R^2_{değ.} = .007$). İkinci blokta, ilk blokta girilen cinsiyet değişkeninin ($\beta = -.055$, $t = -1.232$, $p > .05$) yine anlamlı bir katkısı olmadığı, bu aşamada modele katılan BE-alternatif ($\beta = .508$, $t = 10.602$, $p < .01$) değişkeninin karar verme – dikkatli değişkenini anlamlı olarak yordadığı ve BE-kontrolün ($\beta = .073$, $t = 1.519$, $p < .05$) ise anlamlı bir katkı sağlamadığı ($F(3,362) = 75.15$, $p > .01$, $R^2 = .29$, $R^2_{değ.} = .29$) bulunmuştur. İkinci blokta analize sokulan değişkenlerin toplam varyansa katkısı % 29 olarak bulunmuştur. Son blokta ise, ilk iki blokta girilen değişkenlerin yanı sıra OY-Başlama, OY-Yılmama ve OY-Israr değişkenleri modele eklenmiştir. Bu aşamada, BE- Alternatif ($\beta = .462$, $t = 9.237$, $p < .01$) ve OY-başlamanın ($\beta = .185$, $t = 2.93$, $p < .05$), MKV-Dikkatli değişkenini anlamlı olarak yordadığı, ancak cinsiyet ($\beta =$

-.062, $t = -1.392$, $p > .05$), BE-Kontrol ($\beta = -.044$, $t = -.782$, $p > .05$), OY-Yılmama ($\beta = .009$, $t = .146$, $p > .05$) ve OY-Israr ($\beta = .094$, $t = 1.810$, $p > .05$) değişkenlerinin ise anlamlı katkısı olmadığı görülmektedir. Üçüncü blokta değişkenlere ait modelin anlamlı olduğu ($F(6,359) = 7.36$, $p > .01$, $R^2 = .33$, $R^2_{deg.} = .04$), ancak eklenen değişkenlerin diğer değişkenlerin kontrol edildikten sonra açıklanan varyansa katkısının % .04 olduğu ve toplam varyansa katkısının % 33 olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 3.8).

Tablo 3.8 :

Cinsiyet, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Alt Boyutlarının MKV-Dikkatli Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Aşamalı Regresyon Bulguları

	R^2	$R^2_{Değ.}$	$F_{Değ}$	B	t
1. Aşama	.05	.00	1.09		
cinsiyet				-.055	-1.049
2. Aşama	.29	.29	75.15**		
cinsiyet				-.055	-1.232
BE-Alternatif				.508**	10.602
BE-Kontrol				.073	1.519
3. Aşama	.33	.04	7.36**		
cinsiyet				-.062	-1.392
BE-Alternatif				.462**	9.237
BE-Kontrol				-.044	-.782
OY-Başlama				.185*	2.930
OY-Yılmama				.009	.146
OY-Israr				.094	1.810

* $p < .05$, ** $p < .01$

Bağımlı Değişken : Karar vermede dikkat

3.3.3 Karar Verme-Kaçınan Yordamasında Cinsiyet, Bilişsel Esneklik (BE) ve Öz-yeterlik (OY) Alt boyutlarının Rolüne İlişkin Bulgular

Bu bölümde, bireylerin karar verme becerisinin kaçınan alt boyutunun düzeylerini yordayan değişkenleri belirlemek için yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analiz sunulmuştur. İlk blokta cinsiyet değişkeni kontrol amacı ile analize sokulmuş ve sonuçlar karar verme-kaçınan değişkenini anlamlı olarak yormadığını göstermiştir ($F(1,364) = .43$, $p > .05$, $R^2 = .03$, $R^2_{deg.} = .001$). İkinci blokta, cinsiyet değişkeninin ($\beta = .008$, $t = -.168$, $p > .05$) ve BE-alternatif değişkeninin ($\beta = -.037$, $t = -.718$, $p > .05$) Karar Verme – Kaçınan değişkenine anlamlı bir katkısı olmadığı

bulunmuştur. Bu aşamada modele katılan BE-Kontrol ($\beta = -.432$, $t = -8.424$, $p < .01$) değişkeninin MKV – Kaçınan değişkenini anlamlı olarak yordadığı ($F(3,362) = 44.99$, $p > .01$, $R^2 = .20$, $R^2_{değ.} = .19$) bulunmuştur. İkinci blokta analize sokulan değişkenlerin toplam varyansa katkısı % 20 olarak bulunmuştur.

Son blokta ise, ilk iki blokta girilen değişkenlerin yanı sıra OY-Başlama, OY-Yılmama ve OY-Israr değişkenleri modele eklenmiştir. Bu aşamada BE -Kontrol ($\beta = -.181$, $t = -3.202$, $p < .05$), OY-Başlama ($\beta = -.346$, $t = -5.443$, $p < .01$), ve Oy-Yılmamanın ($\beta = -.181$, $t = -2.878$, $p < .05$) MKV-Kaçınan değişkenini anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Ancak cinsiyet ($\beta = .001$, $t = .012$, $p > .05$), BE-Alternatif ($\beta = .002$, $t = .049$, $p > .05$) ve OY-Israr ($\beta = .092$, $t = 1.753$, $p > .05$) değişkenlerinin ise anlamlı katkısı olmadığı görülmektedir. Üçüncü blokta değişkenlere ait modelin anlamlı olduğu ($F(6,359) = 22.11$, $p > .01$, $R^2 = .32$, $R^2_{değ.} = .12$), eklenen değişkenlerin diğer değişkenlerin kontrol edildikten sonra açıklanan varyansa katkısının % 12 olduğu ve toplam varyansa katkısının % 32 olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 3.9).

Tablo 3.9 :

Cinsiyet, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Alt Boyutlarının MKV-Kaçınan Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Aşamalı Regresyon Bulguları

	R^2	$R^2_{Değ.}$	$F_{Değ}$	B	t
1. Aşama	.03	.001	.43		
cinsiyet				.034	.655
2. Aşama	.20	.19	44.99**		
cinsiyet				.008	-.168
BE-Alternatif				-.037	-.718
BE-Kontrol				-.432**	-8.424
3. Aşama	.32	.12	22.11**		
cinsiyet				.001	.012
BE-Alternatif				.002	.049
BE-Kontrol				-.181*	-3.202
OY-Başlama				-.346**	-5.443
OY-Yılmama				-.181*	-2.878
OY-Israr				.092	1.753

* $p < .05$, ** $p < .01$

Bağımlı Değişken: Karar vermede kaçınan olma

3.3.4 Karar Verme-Erteleyici Yordamasında Cinsiyet, Bilişsel Esneklik (BE) ve Öz-yeterlilik (OY) Alt boyutlarının Rolüne İlişkin Bulgular

Bu bölümde, bireylerin karar verme becerisinin erteleyici alt boyutunun düzeylerini yordayan değişkenleri belirlemek için yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analiz sunulmuştur. İlk blokta cinsiyet değişkeni kontrol amacı ile analize sokulmuş ve sonuçlar MKV-Erteleyici değişkenini anlamlı olarak yormadığını göstermiştir ($F(1,364) = .002, p > .05, R^2 = .002, R^2_{deg.} = .000$). İkinci blokta, cinsiyet değişkeninin ($\beta = -.042, t = -.894, p > .05$) ve BE-Alternatif değişkeninin ($\beta = -.047, t = -.928, p > .05$) MKV – Kaçınan değişkenine anlamlı bir katkısı olmadığı bulunmuştur. Bu aşamada modele katılan BE-Kontrol ($\beta = -.452, t = -8.912, p < .01$) değişkeninin MKV-Erteleyici değişkenini anlamlı olarak yordadığı ($F(3,362) = 51.22, p > .01, R^2 = .22, R^2_{deg.} = .21$) bulunmuştur. İkinci blokta analize sokulan değişkenlerin toplam varyansa katkısı % 22 olarak bulunmuştur.

Son blokta ise, ilk iki blokta girilen değişkenlerin yanı sıra Öz-yeterlilik alt boyutları değişken olarak modele eklenmiştir. Bu aşamada BE- Kontrol ($\beta = -.162, t = -3.083, p < .05$) ve OY-Başlamanın ($\beta = -.502, t = -8.495, p < .01$) MKV-Erteleyici değişkenini anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Ancak cinsiyet ($\beta = -.009, t = -.212, p > .05$), BE-Alternatif ($\beta = .019, t = .416, p > .05$), OY-Yılmama ($\beta = .003, t = .045, p > .05$) ve OY-Israr ($\beta = .093, t = -1.912, p > .05$) değişkenlerinin bağımlı değişkene anlamlı katkısı olmadığı görülmektedir. Üçüncü blokta değişkenlere ait modelin anlamlı olduğu ($F(6,359) = 40.30, p > .01, R^2 = .41, R^2_{deg.} = .19$), eklenen değişkenlerin diğer değişkenlerin kontrol edildikten sonra açıklanan varyansa katkısının % 19 olduğu ve toplam varyansa katkısının % 41 olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 3.10).

Tablo 3.10 :

Cinsiyet, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Alt Boyutlarının MKV-Erteleyici Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Aşamalı Regresyon Bulguları

	R^2	R^2 Değ.	F Değ	B	t
1. Aşama	.002	.000	.002		
cinsiyet				.002	.044
2. Aşama	.22	.21	51.22**		
cinsiyet				-.042	-.894
BE-Alternatif				-.047	-.928
BE-Kontrol				-.452**	-8.912
3. Aşama	.41	.19	40.30**		
cinsiyet				-.009	-.212
BE-Alternatif				.019	.416
BE-Kontrol				-.162*	-3.083
OY-Başlama				-.502**	-8.495
OY-Yılmama				.003	.045
OY-Israr				-.093	-1.912

* $p < .05$, ** $p < .01$

Bağımlı Değişken: Karar vermede erteleyici olma

3.3.5 Karar Verme-Panik Yordamasında Cinsiyet, Bilişsel Esneklik (BE) ve Öz-Yeterlilik (OY) Alt boyutlarının Rolüne İlişkin Bulgular

Bu bölümde, bireylerin karar verme-panik boyutunun düzeylerini yordayan değişkenleri belirlemek için yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analiz sunulmuştur. İlk blokta cinsiyet değişkeni kontrol amacı ile analize sokulmuş ve sonuçlar karar verme-kaçıngan değişkenini anlamlı olarak yormadığını göstermiştir ($F(1,364) = 1.791$, $p > .05$, $R^2 = .070$, $R^2_{deg.} = .002$). İkinci blokta, cinsiyet değişkeninin ($\beta = .019$, $t = .428$, $p > .05$) ve BE-Alternatif değişkeninin ($\beta = -.087$, $t = -1.138$, $p > .05$) MKV – Kaçıngan değişkenine anlamlı bir katkısı olmadığı bulunmuştur. Bu aşamada modele katılan BE-Kontrol ($\beta = -.532$, $t = -11.302$, $p < .01$) değişkeninin MKV – Kaçıngan değişkenini anlamlı olarak yordadığı ($F(3,362) = 87.11$, $p > .01$, $R^2 = .32$, $R^2_{deg.} = .32$) bulunmuştur. İkinci blokta analize sokulan değişkenlerin toplam varyansa katkısı % 32 olarak bulunmuştur.

Son blokta ise, ilk iki blokta girilen değişkenlerin yanı sıra OY-Başlama, OY-Yılmama ve OY-Israr değişkenleri modele eklenmiştir. Bu aşamada BE- Kontrol ($\beta = -$

.378, $t = -6.938$, $p < .01$), OY-Başlama ($\beta = -.206$, $t = -3.367$, $p < .01$), ve Oy-Yılmamanın ($\beta = -.113$, $t = -1.861$, $p < .05$) MKV- Kaçınan değişkenini anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Ancak cinsiyet ($\beta = .022$, $t = .503$, $p > .05$), BE-Alternatif ($\beta = -.055$, $t = -1.138$, $p > .05$) ve OY-Israr ($\beta = .033$, $t = .657$, $p > .05$) değişkenlerinin ise anlamlı katkısı olmadığı görülmektedir. Üçüncü blokta değişkenlere ait modelin anlamlı olduğu ($F(6,359) = 9.140$, $p > .01$, $R^2 = .37$, $R^2_{deg.} = .04$), eklenen değişkenlerin diğer değişkenlerin kontrol edildikten sonra açıklanan varyansa katkısının % 04 olduğu ve toplam varyansa katkısının % 37 olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 3.11).

Tablo 3.11:

Cinsiyet, Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Alt Boyutlarının MKV-Panik Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Aşamalı Regresyon Bulguları

	R^2	R^2 Değ.	F Değ	B	t
1. Aşama	.070	.002	1.791		
cinsiyet				.070	1.338
2. Aşama	.32	.32	87.11**		
cinsiyet				.019	.428
BE-Alternatif				-.087	-1.853
BE-Kontrol				-.532**	-11.302
3. Aşama	.37	.04	9.140**		
cinsiyet				.022	.503
BE-Alternatif				-.055	-1.138
BE-Kontrol				-.378**	-6.938
OY-Başlama				-.206**	-3.367
OY-Yılmama				-.113*	-1.861
OY-Israr				.033	.657

* $p < .05$, ** $p < .01$

Bağımlı Değişken: Karar vermede panik olma

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu tez çalışmasının temel amacı, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerde bilişsel esneklik düzeyi ile öz-yeterlik algısının bireyin karar verme stilleri üzerine etkisinin araştırılmasıdır. Bu bölümde araştırma hipotezleri ve soruları doğrultusunda elde edilen bulguların ilgili literatür ile ilişkili olarak tartışılmasına yer verilmiştir.

4.1. Demografik Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri, Bilişsel Esneklik Ve Öz-Yeterlik Puanları Arasındaki Farklarla İlişkili Bulguların Tartışılması

4.1.1 Karar Verme Stillerinde Cinsiyete İlişkin Bulguların Tartışılması

Literatür incelendiğinde; karar verme stillerinde cinsiyete göre bazı farklar olduğunu bulan çalışmalar (Bayram ve Aydemir, 2017; Deniz, 2002; Kuzgun, 1992) ve fark olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar (Avşaroğlu, 2007; Ertürk, 2017) bulunduğu görülmektedir. Kuzgun'un (1992) yaptığı çalışmada, cinsiyet değişkeni açısından, erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla içtepsel karar verme stiline sahip oldukları, kızların ise erkek öğrencilerden daha bağımlı karar verdikleri ve daha az kararsızlık yaşadıkları bulunmuştur. Tiryaki (1997) ise Kuzgun'dan farklı olarak kızların, içtepsel strateji puan ortalamasının erkeklerden yüksek olduğunu, ama kararsızlık ve mantıklı stratejilerin puan ortalamalarının anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Cinsiyet açısından karar verme üzerinde anlamlı bir farklılaşmanın olduğu bir başka çalışmada ise Deniz (2002), kız öğrencilerin rasyonel karar verme stili puanlarının erkek öğrencilerin aldıkları puandan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu saptamıştır. O'Hare ve Beutel(1987, akt: Köse, 2002), mesleki karar verme ile ilgili araştırmasında erkeklerin karar alırken, kızlara kıyasla kendilerine daha çok güvendiklerini, kızların ise karar verirken daha çok onay beklediklerini ve erkeklere göre daha düşük beklentide oldukları sonucuna ulaşmıştır. Karar verme stilleri üzerinde cinsiyetin etkisinin olduğunu saptayan bir başka araştırma ise Tatlıoğlu'nun (2014) çalışmasıdır. Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı düzeyleri ile karar verme stillerinden dikkatli ve erteleyici alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmezken, kaçınan ve panik karar verme stillerinde ise cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılaşma gözlenmiştir. Kız öğrencilerin kaçınan ve panik karar verme stilleri erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek

çıkmiştir.

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgularda ise beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin cinsiyetleri ile karar vermede özsaygı puan ortalamaları ve karar verme stilleri (dikkatli karar verme, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme) arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığını göstermektedir. Bu bulgular; literatürde yapılmış olan yukarıdaki çalışmalar ile uyum sağlamazken, Ertürk'ün (2017) çalışmasındaki, cinsiyet değişkeni açısından ergenlerin karar verme stillerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulgusu ve benzer şekilde Avşaroğlu'nun (2007) çalışmasında üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile karar verme stilleri alt boyutları arasında bir farklılaşmanın olmadığı bulgusu ile uyumludur. Bu tez çalışmasında, örneklemdeki erkek-kadın oranının kadın katılımcılar yönünde daha fazla olması ile ilgili bu bulgunun açıklaması olabileceği düşünülmüştür. Bununla birlikte, Atak (2005) ülkemizde 20-22 yaş aralığında olan bireylerin beliren yetişkinlik sürecinin keşif, araştırma ve değişkenlik gibi özelliklerini daha fazla yaşadığını göstermiştir. Bu çalışmada karar verme stillerinde cinsiyete göre bir farklılık olmaması, beliren yetişkinlik döneminde olma ile karar verme arasında güçlü bir ilişki olabileceğine işaret ettiğini düşündürmektedir. Bu sonuç, bireylerin keşif ve araştırma sürecini yaşamaları ve kesin bir karara ulaşmayı ertelemeleri ile ilişkili olabilir.

4.1.2 Karar Verme Stillerinde Anne-Babanın Eğitim Düzeyinin Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne ve babanın eğitim düzeyi açısından, ulaşılabilir literatürde az sayıda araştırmanın ebeveyn eğitim düzeyine göre karar verme becerilerini incelediği görülmüştür. Bu çalışmalarda anne-baba eğitim düzeyinin bireyin karar verme stilleri üzerine etkisi olmadığı sonucunda ulaşılmıştır. Öztürk, Kutlu ve Atlı'nın (2011) yapmış olduğu çalışmada ergenlik dönemindeki bireylerin karar verme stratejilerinde anne eğitim düzeylerine göre bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bu çalışmada ebeveyn eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da, annenin eğitim seviyesi arttıkça ergenlerin etkili karar verme stratejilerinde bir artışın olduğu görülmüştür. Ancak bu tür bir eğilim baba eğitim düzeyi açısından bulunmamıştır. Bu bulguları destekleyen bir başka araştırma ise Tiryaki (1997) tarafından yapılan üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerinin; sınıf, cinsiyet, anne ve babalarının

eğitim düzeyleri ve kendine saygı düzeyleri açısından incelendiği araştırmadır. Araştırma bulgularında, üniversite öğrencilerinin anne ve babalarının eğitim düzeylerinin karar verme stilleri üzerinde anlamlı bir farka yol açmadığı bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde yapılan araştırmaların çoğunluğunun bireyin karar verme stratejilerinde ebeveynlik stillerinin etkisinin araştırılmış olduğu görülmektedir. Ayrıca ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile karar verme stratejilerini inceleyen araştıran araştırmalarda mevcuttur. Annenin ve babanın eğitim düzeyi, çalışma imkânını ve çalıştığı yerdeki iş statüsünü etkileyen önemli bir faktördür. Eğitim düzeyinin yüksek olması ailenin sosyo-ekonomik seviyesinin yüksek olduğunu gösteren önemli bir göstergedir. Ailenin bu sosyo-ekonomik niteliklerinin, ebeveyn stillerine de bağlı olarak karar verme stilleri üzerinde etkisi olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur. Aile ile ilgili faktörler ile karar verme stilleri ilişkisinin incelendiği araştırmasında Yalçınkaya (1991), ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının; seçim yapma, karar verme zamanı ve çok yönlü karar verme üzerinde bir etkiye sahip olduğunu saptamıştır. Yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki aileler, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere göre daha uzun bir zamanda karar verirken aynı zamanda çok yönlü karar vermede de daha yüksek puan almıştır. Eldeleklioğlu (1996) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan araştırma sonucunda ise demokratik ana-baba tutumu ile mantıklı karar verme, bağımsız ana-baba tutumuyla kararsız karar verme, koruyucu ana-baba tutumu ile kararsız ve sezgisel karar verme, otoriter ana-baba tutumuyla kararsız, içtepesel ve rasyonel karar verme stilleri arasında anlamlı ilişkilerin olduğunu belirtmiştir.

Yapılan bu araştırmanın bulgularında, karar vermenin erteleyici ve panik alt boyutlarında annenin eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Anne ve babanın eğitim düzeylerinin lise ve öncesi, ön lisans ve sonrası olarak 2 gruba ayrıldığı bu araştırma bulgularına göre annesinin eğitim düzeyi ön lisans ve sonrası, yani üniversite ve yüksek lisans mezunu olan beliren yetişkinlerin, annesinin eğitim düzeyi lise ve öncesi olan beliren yetişkinlere göre karar vermede daha erteleyici oldukları bulgusu elde edilmiştir. Yine benzer şekilde daha yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin beliren yetişkin çocukları, annesi lise ve daha düşük eğitim düzeyine sahip beliren yetişkinlere göre panik karar verme stiline sahiptir. Eğitim düzeyi yüksek annelerin daha yüksek standartları ve başarı beklentileri olması ve bunun da beliren yetişkin için karar vermeyi zorlaştıracı bir etkisi olduğu bir açıklama olabilir. Diğer

tarafından, Luebbe ve arkadaşları (2016) helikopter ebeveynine sahip beliren yetişkinlerin, bilgi-arayışı boyutu dışında genel karar verme özellikleri incelendiğinde kaçınmacı ve rasyonel olmayan karar verme özellikleri gösterdiğine işaret etmiştir. Bu örnekte de yüksek eğitime sahip annelerin daha fazla helikopter ebeveynlik özellikleri gösterdiği, yani çocuğun yaşam alanlarını (akademik, akran ilişkileri, sosyal yaşam vb.) yakından takip edip, müdahale eden ve çocuğun yaşamı ile ilgili kararlarında çocuğun kendisi kadar söz sahibi olmayı bekledikleri düşünülebilir. Ancak, bu tarz ebeveynliğin beliren yetişkinin olumlu bir karar verme stili geliştirmesine engel olduğu da çalışma sonucunda görülmektedir.

Araştırma bulgularının literatür ile uyum gösterdiği nokta ise babanın eğitim düzeyinin beliren yetişkinin karar verme stilleri üzerine bir etkisinin olmadığıdır.

4.1.3 Karar Verme Stilllerinde Bireyin Yaşadığı Yerin Etkisine İlişkin Bulguların İncelenmesi

Beliren yetişkinlik dönemindeki bireyler yükseköğrenime devam ederken, bir kısmı ailelerinden ayrılarak üniversite eğitimlerini tamamlamak üzere farklı şehirlere yerleşirler. Bu noktada beliren yetişkinliğin dönem özellikleri de göz önüne alındığında ailesinin yanında yaşayan beliren yetişkinler ile ailesinden farklı şehirlerde, onlardan ayrı yaşayan beliren yetişkinler arasında karar verme stilleri açısından farklılık olacağı düşünülmüştür. Ulaşılabilen literatürde özellikle bu dönemde ailesiyle ve ailesinden ayrı yaşamayan bireylerin karar verme stilleri üzerine etkisinin incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yapılan bu çalışmada; dikkatli karar verme puanları ailesinden ayrı yaşayan beliren yetişkinlerde, ailesiyle yaşayan beliren yetişkinlerden daha yüksek bulunmuştur. Ailesinden ayrılarak özerkleşme yolunda ilerleyen bir beliren yetişkinin karar verme sürecinde tüm olasılıkları düşünerek daha dikkatli karar alması, beliren yetişkinlik sürecini destekleyen bir bulgudur. Yapılan araştırmada elde edilen diğer bulgu ise ailesiyle yaşayan beliren yetişkinlerin erteleyici karar verme puanlarının ailesinden ayrı yaşayan beliren yetişkinlerden daha yüksek olmasıdır. Bu durumun, ailesiyle yaşayan beliren yetişkinlerin, ailesinden ayrı yaşayan beliren yetişkinlere oranla daha az sorumluluk alması ile ilişkili olabileceği ve karar verme davranışını erteleyerek sorunu askıya almasına, sorun hakkında düşünmeyi ve harekete geçmeyi ertelemelerine neden olması ile açıklanabilir. Diğer taraftan, karar vermenin özsaygı,

panik ve kaçınan stilleri arasında aile ile birlikte veya aileden ayrı yaşamak arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.1.4 Karar Verme Stillerinde Bireyin Okuduğu Fakültenin Etkisine İlişkin Bulguların İncelenmesi

Yapılan araştırma sonucunda, panik karar verme stilinin okunulan fakültelere göre anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir. Bu araştırma bulgularına göre, İİBF’de okuyan beliren yetişkinlerin panik karar verme puanlarının Fen-Edebiyat Fakültesi’nde ve Eğitim Fakültesi’nde okuyan beliren yetişkinlerden daha düşük olduğu saptanmıştır. Dikkatsiz panik karar verme stili zaman baskısı vb. nedenle anlık kısa vadeli rahatlamayı sağlayacak gibi gözüken bir karara ulaşp bu baskıdan uzaklaşmaya çalışmaktadır. Bu stil en olumsuz stil olup, daha fazla sorunla ilişkili bir karar verme stilidir. Fakültelere göre bulunan bu farkın kaynağı örneklem dağılımı ile ilgili olabilir. Diğer bir açıklama fakültelerin eğitim alanlarına göre anlık karar verme, stres yönetimi vb. konularla daha fazla ders ya da eğitimin alınmasının bu farkın kaynağı olabileceğidir.

4.1.5. Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Puanlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bilişsel esneklik bireyin çevresindeki yeni ve beklenmedik durumlarla yüzleşmek için bilgi işleme stratejilerini düzenleme yeteneğidir (Canas, 2006). Bu açıdan bakıldığında bilişsel esnekliğin yürütücü işlev ile ilişkili olduğunu ve yürütücü işlevlerinin genel olarak cinsiyet değişkeninden etkilenmediğini ifade eden Çuhadaroğlu (2013), bilişsel esneklik puanlarının cinsiyetler açısından farklılaşmamasının olağan olduğunu söylemiştir. Yani bireyin alternatiflerin farkında olması ve yetkin olması, kadın veya erkek olmasına göre değişmeyebilir. Bilgin’in (2009) üniversite öğrencileri, Diril (2011), Öz (2012) ve Zahal’ın (2014) lise öğrencileri ile yaptıkları araştırmalarda ise bilişsel esnekliğin cinsiyete göre değişmediği bulunmuştur. Benzer şekilde, Laçın ve Yalçın (2019) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada elde edilen bulgular; öğrencilerin bilişsel esneklik düzeylerinin cinsiyete göre değişmediğini ortaya koymaktadır. Ancak, Altunkol (2011) tarafından yapılan araştırma sonucunda, erkek

üniversite öğrencilerinin bilişsel esneklik puanlarının kadın üniversite öğrencilerinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yapılan bu tez çalışmasında, beliren yetişkinlerin bilişsel esneklik düzeylerinin toplam puanı ve alternatifler alt boyutu puanı açısından cinsiyetler arasında bir farklılık görülmezken, kontrol alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur. Erkek beliren yetişkinlerin kontrol alt boyutu puanları, kadın beliren yetişkinlerden anlamlı düzeyde yüksektir. Yani erkekler kadınlara nazaran zor durumları daha fazla kontrol edebileceklerini düşünmektedir. Martin ve Rubin'e (1995) göre; bilişsel esneklik seçeneklerin farkında olma, esnek ve duruma uyuma istekli olma ve esnek olmada öz-yeterlik olmak üzere üç bileşen içerir. Erkeklerin zor durumu kontrol edebilme ya da üstesinden gelebilme inancının daha fazla olduğunu yani daha esneklikte öz-yeterli olduklarını, bunun da toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olabileceğini düşündürmüştür.

Öz-yeterlik inancı, bireylerin olası durumlarla başa çıkabilmek için gerekli olan eylemleri ne kadar iyi yapabileceklerine ilişkin bireysel yargılarıyla ilgilidir (Bıkmaz, 2004). Literatür incelendiğinde öz-yeterlik algısının cinsiyet faktörüne göre değişkenlik gösterdiğini saptayan bulgulara rastlanmaktadır. Telef ve Karaca (2011) tarafından yürütülen çalışmada ve Özcan (2016) tarafından yapılan çalışmada kadınların genel öz-yeterlik puan ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu tez çalışmasında, literatürdeki bulgulardan farklı olarak, kadın ve erkekler arasında öz-yeterlik boyutları arasında yalnızca yılmama alt boyutunda bir farklılaşma olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgu; erkek beliren yetişkinlerin öz-yeterlik yılmama alt boyutunda kadın beliren yetişkinlerden daha yüksek puan aldığını göstermektedir. Öz-yeterliğin yılmama alt boyutu bireyin başladığı bir işte karşılaştığı zorluklara karşı pes etmemesini, devam etmesini içermektedir. Bu noktada erkeklerin karşılaştıkları zorluklara karşı daha dirençli oldukları, kolayca pes etmedikleri söylenebilir. Öz-yeterlik yılmama boyutundaki bu farkın bir açıklaması yine toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olabilir.

Bu tez çalışmasında değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik yapılan korelasyon sonucunda bilişsel esneklik ve öz-yeterlik değişkenleri arasında çeşitli alt boyutlarda ilişkiler olduğu görülmektedir. Bilişsel esneklik ile öz-yeterlik değişkenlerinin ilişkisi incelendiğinde literatürde; bireylerin öz-yeterlik algılarının arttıkça bilişsel esneklik düzeylerinin de arttığı görülmektedir (Jaffe,1995; Shimogori,

2013; White, 2014; Özcan, 2016). Bilişsel esnekliğin var olan alternatifleri değerlendirme, gerektiği durumlarda bu alternatiflere karşı esnek olma kabiliyeti bireyin algılamış olduğu öz-yeterlik düzeyi ile yakından ilgilidir. Martin ve Anderson (1998), kişinin esnek olabildiği durumlarda kendini yeterli hissetmesi gerektiğini vurgulayarak, öz-yeterlik ve bilişsel esnekliğin birbirini tamamlayan ve etkileşim içinde olan iki kavram olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra Bandura (1989), bireyin davranışa geçmeden önce uygun olduğu alternatifini seçmesi kadar hedeflediği sonuca ulaşma konusunda yeteneklerine olan inancının da önemli olduğunu vurgulamıştır. Gürbüz (2017), Özcan ve Esen (2016), Laçın'ın (2015) yapmış oldukları çalışmalarda bilişsel esnekliğin ve öz-yeterliğin birbirlerini yordadıkları, aralarında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulguları görülmektedir. Yücel'de (2011) bilişsel esneklik düzeyi yüksek olan öğrencilerin, daha gelişmiş problem çözme becerisine sahip olduğunu belirtmiştir. Literatür bulgularına uyum sağlayacak şekilde yapılan araştırmada bilişsel esneklik ve öz-yeterlik puanları arasında korelasyon katsayıları incelendiğinde pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu saptanmıştır. Öz-yeterlik bu çalışmada bilişsel esnekliği destekleyici değişken olarak görev almıştır. Beliren yetişkinin bir işi yapma konusunda kendisine olan inancının yüksek olması, o konuda alternatiflerin farkında olduğunu, yeni durumlara uyum sağlamada esnek olabildiğini göstermektedir. Bilişsel esnekliğin bireyin esnek olabildiği durumlarda kendisini yetkin hissedilmesi özelliği öz-yeterlik ile yakından ilişkilidir. Bu durumun erkekler için kadınlardan daha yüksek olduğuna yönelik bazı işaretler çalışma bulgularında görülmektedir. Bu sonuçların cinsiyet rolleri ile ilişkisinin incelenmesi cinsiyete yönelik elde edilen fark bulgusunun anlaşılmasını sağlayacaktır.

4.2. Karar Verme Stillerini, Bilişsel Esneklik Ve Öz-Yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi

4.2.1. Karar Vermede Özsaygı Stilini Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi

Bilişsel bir süreç olarak karar verme, ihtiyaç durumunda bu ihtiyacı karşılamak amacıyla mevcut seçeneklerden duruma en uygun olanın seçilmesi olarak tanımlanmıştır (Güçray, 1998). Karar vermede özsaygı, bireyin karar vermesi gerektiği durumlarda kendisine ilişkin olan olumlu değerlendirmeleri ve kendisinin karar verme

sürecine dair yeterliliğine güvenmesini ifade etmektedir. Bu noktada bireyin öz-yeterlik algısı ile yakından ilgilidir. Ayrıca bilişsel esnekliğe sahip olan bireylerin esnek olabildikleri durumlarda kendilerini yetkin hissetmeleri de bilişsel esneklik ile karar vermede özsaygı arasında bağlantı olduğunu göstermektedir. Bu tez çalışması sonucunda, bilişsel esnekliğin kontrol alt boyutu ve öz-yeterlik başlama alt boyutunun karar vermede özsaygıyı anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu, bireyin karşılaşmış olduğu zor durumları kontrol edebileceğine yönelik inancının olmasının ve buna bir eyleme başlamaya yönelik yüksek öz-yeterliğin eşlik etmesinin, karar verme becerisinde yüksek özsaygıya sahip olmasını belirleyen faktörler olduğunu göstermektedir.

4.2.2. Dikkatli Karar Verme Stilini Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi

Dikkatli karar verme stilinde birey karar vermeden önce özenle ilgili bilgiyi arar ve alternatifleri dikkatlice değerlendirdikten sonra seçim yapar (Deniz, 2004). Karar verme kuramcıları, etkili karar vermeyi; “kişinin durumu ile hedeflediği durum arasındaki, çelişkiyi fark etmesi ile başlayıp, bu çelişkiyi azaltmak için çeşitli seçenekleri tanımlama ve değerlendirmeyi, seçmeyi, hareket planı yapmayı, gerekli hareketleri yapmayı, hareketin sonuçlarını değerlendirmeyi, hareketin etkililiği ile ilgili olarak bilgiyi işleme ve geri bildirimleri depolamayı içeren çok ögeli bir süreç” olarak değerlendirmektedirler (Korkut, 2004, s. 219). Verilen bu bilgiler doğrultusunda karar verme kuramcılarının ele aldığı etkili karar verme, dikkatli karar verme stili ile bağdaşım göstermektedir. Bireyin herhangi bir konuda seçim yapmadan önce, tüm alternatifleri göz önüne alması, karar vereceği konuyla ilgili bilgi toplayıp amaçlarını netleştirmesi bireyin karar verme sürecinde planlı yaklaşım sergilemesine neden olmaktadır. Bu tez çalışmasının bulguları, dikkatli karar verme stilini bilişsel esneklik alternatifler alt boyutunun, öz-yeterlik başlama alt boyutunun katkısı ile yordadığını göstermiştir. Bilişsel esnekliğin alternatifler alt boyutu, alternatif yolların ve seçeneklerin farkında olunması olarak betimlenmektedir. Diğer taraftan, dikkatli karar verme ise seçenekleri dikkatle inceleme ve seçeneklerin olumlu olumsuz yönlerini görme olarak tanımlanır. Alternatif yol ve seçeneklerin farkında olan beliren yetişkinler, eldeki işle ilgili eyleme geçme konusunda yeterli olduğu inancı ile karar verme sürecinde tüm olasılıkları dikkatli inceleyecek ve doğru karar verme olasılığını

arttıracaktır. Bilgiç ve Bilgin (2016) tarafından yapılan çalışmada, yüksek bilişsel esnekliğe sahip olan ergenlerin mantıklı karar verme stratejilerini daha çok kullandığı bulgusuna ulaşmışlardır. Bilgiç ve Bilgin (2016) bu araştırmalarında mantıklı karar vermeyi, seçenekleri dikkatle inceleme ve olumlu olumsuz yönlerini görme olarak ele almışlardır. Benzer şekilde, Öneren ve Çiftçi'nin (2013) yapmış oldukları çalışma bulgularında, yöneticilerin öz-yeterlik düzeyi ile mantıksal karar verme stilleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu tez çalışması sonucu da bu bulguları beliren yetişkinler için desteklemektedir. Burada, bu çalışmada kullanılan öz-yeterlik ölçeğinin başlama boyutu ters kodlanan maddelerinden oluşmaktadır. Bu boyuttan alınan yüksek puan, belirtilen özelliklerin (örn. Eğer bir iş çok karmaşık gözüküyor ise onu denemeye bile girişmem) bireye hiç uymadığı, aksine bu durumu denemeye, yapmaya (karmaşık gözükse de denemeye istekliyimdir) istekli olduğu anlamına gelmektedir. Bandura (1977) yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireylerin bilişsel araştırmacı, stratejilerinde esnek, çevreleri üzerinde etkili ve amaçlarına güdülenmiş bireyler olduklarını ifade etmektedir. Öz-yeterliğin başlama alt boyutu bireyin bir eyleme geçmeden önce o alanda kendisini yetkin hissetmesi ile ilişkilidir. Birey kendisini yetkin hissetmesi de Bandura'nın (1977) belirttiği gibi bilişsel olarak araştırmacı olmalarına bağlıdır. Dikkatli karar verme stiline, karar vermeden önce gerekli bilgiyi elde edene kadar araştırmacı olması ile belirtilen görüşü destekler niteliktedir.

4.2.3. Kaçınan Karar Verme Stilini Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi

Eğer birey içinde bulunduğu durumda seçenekler arasından bir tanesini seçme konusunda tereddüt ediyorsa veya bir seçimde bulunma konusunda çekingen kalıyorsa kaçınan bir karar verme stiline sahiptir. Kaçınan karar verme stiline, birey karar vermekten kaçınma ve kararları başkalarına bırakma eğilimindedir. Böylece sorumluluğu bir başkasına devrederek karar vermekten kurtulmaya çalışır (Deniz, 2004). Scott ve Bruce (1995) belirlemiş oldukları beş farklı karar verme stiline kaçınan karar vermeyi; karar verme durumunda bireyin karar vermemek için karardan uzaklaşması olarak tanımlamışlardır.

Bu araştırmadaki çoklu hiyerarşik regresyon analizi bulguları, bilişsel esnekliğin kontrol alt boyutu ve öz-yeterlik alt boyutlarından başlama ve yılmama alt

boyutlarının bireyin kaçınan karar verme stilini negatif yönde anlamlı olarak yordadığını göstermiştir. Yani, eğer beliren yetişkin birey zor durumları kontrol edebileceğini düşünmüyor ise ve buna yeni, farklı ya da zor görünen konularda bir eyleme geçme ya da işe başlama ve pes etmeden sürdürebilme konusunda öz-yeterlik inancı da düşük ise, karar almaktan kaçınmaya çalışmakta ya da başkasının karar alma sorumluluğunu almasını tercih etmektedir.

4.2.4. Erteleyici Karar Verme Stilini Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi

Erteleyici karar verme stilinde kararı sürekli erteleme, geciktirme ve sürüncemede bırakma söz konusudur. Karar geçerli bir neden olmaksızın sürekli ertelenir (Deniz, 2004). Benzer şekilde Dinklage'de (1967) sorun hakkında düşünmeyi ve davranışa geçmeyi erteleyen gençlerin, karar vermeyi askıya aldığını ve bunun erteleyici bir tarz olduğunu belirtmiştir. Birey erteleme davranışını karar vermenin herhangi bir aşamasında gerçekleştirebilmektedir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, benzer şekilde karar vermede erteleyici stili negatif yönde anlamlı olarak bilişsel esneklik kontrol alt boyutu ve öz-yeterlik başlama altboyutu olduğunu göstermiştir. Kaçınan stilde olduğu gibi, zor durumları kontrol edebileceği düşüncesi düşük olan ve karmaşık ya da farklı gözüken durumlara başlama konusunda öz-yeterliği düşük olan beliren yetişkinler karar vermeyi geciktirerek, sürüncemede bırakarak erteleme davranışı göstermektedirler.

Beliren yetişkinin bilişsel esneklik düzeyi ne kadar yüksek ise ve buna bağlı olarak karşılaşmış olduğu problemlere karşın alternatif yolları değerlendirme, zorlukların üstesinden gelebilme becerisi arttıkça, karar verme sürecinde daha az erteleyici davranmaktadır. Bir işe başlama noktasında kendisini yetkin hisseden, öz-yeterliği yüksek olan bir beliren yetişkinin de karar verme sürecinde daha az erteleyici davranacağı, bir işe başlamak için alması gereken kararı sürüncemede bırakmayacağı beklenmektedir. Bu noktada araştırmadan elde edilen bulgular bu görüşleri destekler niteliktedir.

4.2.5. Panik Karar Verme Stiline Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Değişkenlerinin Yordamasına İlişkin Bulguların İncelenmesi

Panik karar verme stiline sahip bireyler bir karar verme durumuyla karşı karşıya kaldıklarında kendilerini zaman baskısı altında hissederler. Bunun sonucu olarak düşüncesiz davranışlar sergileyip acele çözümlere ulaşma eğilimindedirler (Deniz, 2004). Literatürle ilgili kısımda belirtildiği gibi dikkatsiz panik / aşırı tetikte oluş (hypervigilance) olarak ele alınan panik karar vermede, karar verici çılgınca ikilemden kurtulmak için bir yol arar, ancak zaman baskısı nedeni ile dürtüsel bir şekilde anlık rahatlama sağlayacak gibi çözümlere yönelir. Fakat bu durumda aşırı heyecan, takıntılı düşünceler ve kısıtlı dikkat nedeni ile alternatifleri ve olası sonuçları düşünemez ve panik-vari bir durum yaşayıp karar alır -ki bu da aşırı duygusal stresle bağlantılıdır (Mann, Burnett, Radford ve Ford, 1997).

Bu araştırma sonucunda, panik karar verme stilini yine bilişsel esneklik kontrol alt boyutu ve öz-yeterlik başlama ve yılmama alt boyutlarının negatif yönde anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Yani, halihazırdaki durum zorlu olsa da kontrol edilebilir olarak gören, işe başlamaya ve pes etmeden sürdürebilecek yeterliliğe sahip olduğunu düşünen beliren yetişkinlerin panik karar verme stilini göstermedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Bu tez çalışması sonucunda elde edilen bulgular, özellikle olumsuz karar verme stillerinin (kaçınan, erteleyici ve panik) bilişsel esneklik kontrol boyutu ile ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Zor ya da karmaşık durumlarla karşılaşan beliren yetişkinlerin sakın kalarak, durumu kontrol edilebilir, baş edilebilir olarak düşünüyor ise doğru karar verebilecek adımlar atmaktadır. Aksi durumda ise ya kaçınarak ya erteleyerek ya da karar verme stresinden kurtulmak için kısa vadeli çözümü getirecek kararı vermektedir. Olumlu karar verme stili (dikkatli) ise bilişsel esnekliğin alternatifler boyutunu, yani seçenekleri göz önüne alıp olası sonuçları değerlendirme sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Benzer şekilde bir eyleme başlama ve yılmadan sürdürebilme konusunda yeterli hisseden beliren yetişkinler olumlu karar stilini kullanmaktadır. Sunulan tez çalışmasında, özellikle başlama (zor ve karmaşık gözüke de yapmaya istekli olma) ve yılmama (zorluklara rağmen eylemi devam ettirme, pes etmeme) boyutlarının karar verme stiline katkısı olduğu bulunmuştur. Doğan ve Laçın'ın (2015) tez çalışmasında üniversite öğrencilerinde öz-yeterliğin bilişsel esnekliği yordayan önemli bir değişken olduğu bulunmuştur. Aslında, tez çalışmasında ele alınan bu üç psikolojik yapının birbirleri ile oldukça yüksek ilişkisi olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, bu yapılarla ilişkili olarak beliren yetişkinin hangi yolları seçerek olumlu ya da olumsuz bir karar vermeye yöneldiği açıklanmıştır.

SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Bilişsel esneklik ve öz-yeterliğin hangi özellikler ile karar verme stillerini yordadığını gösteren bu çalışmanın bazı sınırlılıkları vardır. Öncelikle araştırmanın verileri, yalnızca Ankara ilinde bulunan özel bir üniversitede, dört farklı fakültede eğitim gören 18-25 yaş aralığındaki bireylerden toplanmıştır. İleride yapılacak olan çalışmalarda örneklemin evreni daha uygun bir şekilde temsil edebilmesi için Türkiye'nin farklı illerinde, farklı üniversitelerde eğitim gören bireylerden de veri toplamanın ele alınan değişkenler açısından daha detaylı bilgi sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın katılımcı sayısı yine sınırlılıklar arasında ele alınmalıdır. Son olarak, kadın ve erkek katılımcı sayıları arasındaki fark, araştırmanın önemli sınırlılıkları arasındadır. Bu noktada cinsiyet değişkenine bağlı olarak yapılan analizlerde her ne kadar literatür ile uyumlu sonuçlar elde edilmiş olsa da göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K.Ü. (1996). *Etkili Öğrenme ve Öğretme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Altunkol, F. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik ile Algılanan Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Atak, H. (2005). *Beliren Yetişkinlik: Yeni Bir Yaşam Döneminin Türkiye’de İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Arnett, J.J. (1994). Are College Students Adults? Their Conceptions of the Transition to Adulthood. *Journal of Adult Development*, 1/4, 213-224.
- Arnett, J.J. (1997). Young People’s Conceptions Of The Transition To Adulthood. *Youth & Society*, 29(1); 3-23.
- Arnett, J.J. (1998). Learning To Stand Alone: The Contemporary American Transition To Adulthood In Cultural And Historical Context. *Human Development*, 41; 295-315.
- Arnett, J.J. (2000). Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist*, 55/5, 469-480.
- Arnett, J.J. (2003). Conceptions Of The Transition To Adulthood Among Emerging Adults In American Ethnic Groups. *New Directions for Child and Adolescent Development*;100, 63-76.
- Arnett, J.J. (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road From The Late Teens Through The Twenties*. New York: Oxford University Press.
- Arnett, J.J. (2007). Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For? *Child Development Perspectives*, 1/2, 68-73.
- Arnett, J.J. (2015). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties*. 2nd Edition, New York, Oxford University Press, USA.
- Arslan, A. (2013). *Lise Öğrencilerinin Akademik Erteleme Davranışlarının Karar Verme Stilleri İle İlişkisi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Asıcı, E., İkiz, F. (2015). Mutluluğa Giden Bir Yol: Bilişsel Esneklik. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 191-211.
- Atak, H. (2005). *Beliren Yetişkinlik: Yeni Bir Yaşam Döneminin Türkiye’de İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Atak, H., Çok, F. (2007, February). Emerging adulthood and perceived adulthood in Turkey. 3rd Conference on Emerging Adulthood, Tucson, AZ, USA.

- Atak, H., Çok, F. (2010). İnsan Yaşamında Yeni Bir Dönem: Beliren Yetişkinlik. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 17 (1).
- Atıcı, M. (2001). Yüksek ve Düşük Yetkinlik Düzeyine Sahip Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Stratejileri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 7 (4), 483-499.
- Avşaroğlu, S. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme ve Stresle Başa Çıkma Stillerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayımlanmış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Badger, S., & Nelson, J., & McNamara Barry, C. (2006). Perceptions of the transition to adulthood among Chinese and American emerging adults. International Journal of Behavioral Development, 13(30), 84–93.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy. Toward A Unifying Theory Of Behavioral Change. Psychological Review, 84,191-215.
- Bandura, A. (1986). Socialfoundations Of Thoughtandaction: Asocial Cognitive Theory. Englewood Cliffs, N.J.
- Bandura, A. (1989). Regulation of cognitive processes through perceived self-efficacy. Developmental Psychology, 25,729-735.
- Baron, J. (2008). Thinking and Deciding. Cambridge University Press, New York.
- Bayram, N., Aydemir, M. (2017). Decision-Making Styles and Personality Traits. Proceedings of the International Conference on Multiple Academic Disciplines, Vietnam.
- Bıkmaz, F, H. (2004). Sınıf Öğretmenlerinin Fen Öğretiminde Öz-yeterlik İnancı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. Milli Eğitim Dergisi. 161 (1).
- Bilgiç, R., Bilgin, M. (2016). Ergenlerin Cinsiyet ve Öğrenim Kademesi Düzeylerine Göre Bilişsel Esneklik Düzeyleri ile Karar Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(2), 39-55.
- Bilgin, M. (2009). Bilişsel Esnekliği Yordayan Bazı Değişkenler. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3 (36), 142-157.
- Boldt, R. C. (2012). Adolescent Decision Making: Legal Issues with Respect to Treatment for Substance Misuse and Mental Illness. Journal of Health Care Law and Policy, 15-1.
- Bommer, M., Gratto, C., Gravender, J. & Tuttle, M. (1987). A Behavioral Model Of Ethical And Unethical Decision Making. Journal of Business Ethics, 6 (4): 265 – 280.

- Canas, J. J. (2006). Cognitive flexibility. 20 Eylül 2019 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/272022148_Cognitive_Flexibility sayfasından alınmıştır.
- Cenkseven-Önder, F. (2012). The Influence Of Decision-Making Styles On Early Adolescents' Life Satisfaction. *Social Behavior And Personality*, 40(9), 1523-1535.
- Cheah, C. S. L., Nelson, L. J. (2004). The Role Of Acculturation In The Emerging Adulthood Of Aboriginal College Students. *International Journal of Behavioral Development*. 28(6).
- Çatalbaş, A. S. (1998). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Yetkinlik Beklentileri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Çuhadaroglu, A. (2013). Bilişsel Esnekliğin Yordayıcıları. *Cumhuriyet International of Education*, 2(1).
- Dauids, E. L., Roman, N. V., Leach, L. & Sekot, A. (2015). A Model Examining The Relationship Between Parenting, And Decision Making On Healthy Lifestyle Behaviours Of Adolescents In Rural Western Cape, South Africa. *African Journal for Physical Health Education, Recreation and Dance*, 272-292.
- Dennis, J. P., & Vander Wal, J. S., (2009). The Cognitive Flexibility Inventory: Instrumentdevelopment And Estimates Of Reliability And Validity. *Cognitive Therapy Research*, 34, 241–253.
- Deniz, M.E. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejileri ve Sosyal Beceri Düzeylerinin TA-Baskın Ben Durumları ve Bazı Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi (Yayınlanmış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Deniz, M.E. (2004). Investigation of the Relation Between Decision Making Self-Esteem, Decision Making Style And Problem Solving Skills of University Students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 15, 23-35.
- Deniz, M.E. (2006). The Relationships Among Coping With Stress, Life Satisfaction, Decision-Making Styles and Decision Self-Esteem: An Investigation With Turkish University Students. *Social Behaviour and Personality: An International Journal*, 34, 1161-1170.
- Deniz, M. E. (2011). An Investigation of Decision Making Styles and the Five-Factor Personality Traits With Respect To Attachment Styles. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 11(1), 105-113.
- Diril, A. (2011). Lise Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Sosyodemografik Değişkenler ve Öfke Düzeyi İle Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişki Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Doğan, A. ve Cebioğlu, S. (2011). Beliren yetişkinlik: Ergenlikten Yetişkinliğe Uzanan Bir Dönem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(28), 11-21.
- Eldeleklioğlu, J. (1996). Karar Stratejileri ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki (Yayınlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ergin, E. (2015). Beliren Yetişkinlik Döneminde Kimlik Statüleri ve Başa Çıkma Stratejileri İlişkisinin İncelenmesi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. Norton Company, New York.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society*. Norton Company, New York.
- Ersever, H. Ö. (1996). Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ertürk, C. (2017). Ergenlerde Narsisistik Kişilik Özelliklerinin Duygu Stilleri ve Karar Verme Stillerini Yordama Düzeyi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Gati, I., Gadassi, R., Saka, N., Hadadi, Y., Ansenberg, N., Friedman, R. ve Asulin-Peretz, L. (2011). Emotional and personality-related aspects of career decision-making difficulties: Facets of career indecisiveness. *Journal of Career Assessment*, 19, 3-20.
- Gati, I., Krausz, M. ve Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 510-526.
- Gelatt, H. B. (1989). Identifying The Complexities Within Clients' Thinking And Decision Making: Response To Heppner. *Journal of Counseling Psychology*, 36(2).
- Güçray, S. (1998). Bazı Kişisel Değişkenler, Algılanan Sosyal Destek ve Atılmanlığın Karar Verme Stilleri İle İlişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (9), 7-16.
- Gürbüz, E. K. (2017). Pedagojik Formasyon Programı Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik Ve Özyeterlik Düzeyleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Gürçan Aydın, M. (2017). Beliren Yetişkinlik Döneminde Algılanan Ebeveynlik Tutumları ile Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Hoeltje, C., Zubrick, S.R., Silburn, S.R. And Garton, A.F. (1996). Generalized Self-Efficacy: Family And Adjustment Correlates. *Journal Of Clinical Child Psychology*, 25(4), P. 446-453.

- Janis, I. L., & Mann, L. (1977). Decision making: A psychological analysis of conflict, choice, and commitment. Free Press.
- Jonassen, D. H., & Grabowski, B. L. (1993). Handbook Of Individual Differences, Learning, And Instruction. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). On The Interpretation Of Intuitive Probability: A Reply To Jonathan Cohen. *Cognition*, 7(4), 409–411.
- Kesici, Ş. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri ve Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi(Yayınlanmış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Klaczynski, P. A., Byrnes, J. P., & Jacobs, J. E. (2001). Introduction to the special issue. The development of decision making. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22(3), 225–236.
- Koops, W., Zuckerman, M. (2003). Beyond the Century of the Child. University of Pennsylvania Press.
- Korkut, F. (2004). Okul Temelli Önleyici Rehberlik Ve Psikolojik Danışma. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Köse, A. (2002). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyet ve Algılanan Sosyo-ekonomik Düzey Açısından Psikolojik İhtiyaçları ve Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kuzgun, Y. (1992). Karar stratejileri ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Türk Psikologlar Derneği, Ankara.
- Kuzgun, Y. (2000). Meslek Danışmanlığı: Kuramlar, Uygulamalar. Ankara: Nobel Yayın.
- Laçın, B., Yalçın, İ. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Öz-yeterlilik ve Stresle Başa Çıkma Stratejilerinin Bilişsel Esnekliği Yordama Düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34 (2), 358-371.
- Luebke, A. M., Mancini, K. J., Kiel, E. J., Spangler, B. R., Semlak, J. L. ve Fussner, L. M. (2016). Dimensionality of Helicopter Parenting and Relations to Emotional, Decision-Making, and Academic Functioning in Emerging Adults. *Assessment*, 25(7), 841 – 857.
- Mann, L., Burnett, P., Radford, M., & Ford, S. (1997). The Melbourne Decision Making Questionnaire: An instrument for measuring patterns for coping with decisional conflict. *Journal of Behavioral Decision Making*, 10(1), 1–19.
- Martin, M. M., & Anderson, C. M. (1998). The Cognitive Flexibility Scale: Three Validity Studies. *Communication Reports*, 11(1), 1–9.

- Martin, M. M. ve Rubin, R. B. (1995). A New Measure Of Cognitive Flexibility. *Psychological Reports*, 76, 623-626.
- Nelson, L. J., McNamaraBarry, C. (2005). Distinguishing Features of Emerging AdulthoodThe Role of Self-Classification as an Adult. *Journal of Adolescent Research*, 20(2):242-262.
- Öneren, M ve Çiftçi, G. (2013). Yöneticilerin Öz Yeterlilik Ve Karar Verme Tarzlarına İlişkin Özel Bankalarda Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (3), 305-321.
- Öz, S. (2012). Ergenlerin Cinsiyet, Sosyo-Ekonomik Ve Öğrenim Kademesi Düzeylerine Göre Bilişsel Esneklik, Uyum Ve Kaygı Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özcan, H.D. (2016). Ergenlerde Bilişsel Esneklik ve Öz-yeterlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Toros Üniversitesi, Mersin.
- Özcan, D, Kıran, B. (2016). Ergenlerin Bilişsel Esneklik Düzeyleri İle Özyeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 1 (1), 1-8.
- Öztürk, N, Kutlu, M ve Atılı, A. (2011). Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Karar Verme Stratejileri Üzerindeki Etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 45-64.
- Phillips, S. D., Pazienza, N. J., & Ferrin, H. H. (1984). Decision-making styles and problem-solving appraisal. *Journal of Counseling Psychology*, 31(4), 497–502.
- Sapmaz, F, Doğan, T. (2013). Assessment of cognitive flexibility: Reliability and validity studies of Turkish version of the Cognitive Flexibility Inventory. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 46 (1), 143-162.
- Schad, S. (2011). Adolescent Decision Making: Reduced Culpability in the Criminal Justice System and Recognition of Capability in Other Legal Contexts. *Journal of Health Care Law and Policy*, 14-2.
- Scherbaum, C. A., Cohen-Charash, Y., & Kern, M. J. (2006). Measuring General Self-Efficacy: A Comparison of Three Measures Using Item Response Theory. *Educational and Psychological Measurement*, 66(6), 1047–1063.
- Scott, S. G., Bruce, R. A. (1995). Decision Making Style: The Development and Assessment of a New Measure. *Educational and Psychological Measurement*. 55, 818-831.
- Senemoğlu, N. (1998). *Gelişim Öğrenme Ve Öğretme: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Özsen Matbaası.
- Sezer, F., İşgör, S.Y., Özpolat, A.R., Sezer, M. (2006) Lise öğrencilerinin Öz-yeterlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13,129-137.

- Sherer M, Maddux JE, Mercandante B ve ark. (1982) The Self-Efficacy Scale: construction and validation. *Psychol Rep*, 51: 663-671.
- Shimogori, Y. (2013). Impact Of Biculturalism On Self-Efficacy And Cognitive Flexibility Of Japanese Adults (Doktora tezi). Claremont Graduate University, ABD.
- Sovet, L., & Metz, A.J. (2014). Parenting styles and career decision-making among French and Korean adolescents. *Journal of Vocational Behavior*, 84(3), 345–355.
- Stahl, L., Pry, R. (2005). Attentional Flexibility And Perseveration: Developmental Aspects In Young Children. *Child Neuropsychology*, 11(2):175-89.
- Steinberg, L. & Lerner, R. M. (2004). The Scientific Study Of Adolescent Development: Past, Present, And Future. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (p. 1–12).
- Stevens, A. D. (2009). Social Problem-Solving And Cognitive Flexibility: Relations To Social Skills And Problem Behavior Of At-Risk Young Children(Doktora Tezi).
- Tatlılıoğlu, K. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Öz-Saygı Düzeyleri İle Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 150-170.
- Telef, B. B. ve Karaca, R. (2011). Ergenlerin Öz-Yeterliklerinin Ve Psikolojik Semptomlarının İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü Dergisi*, 8 (16), 449-518.
- Tiryaki, M.G. (1997). Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Vardarlı, G. (2005). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Öz-Yeterlik Düzeylerinin Yordanması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yalçinkaya, A. (1991). Decision Making ın the Turkish Family (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Yavuzer, Y. ve Koç, M. (2002). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmen Yetkinlikleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 35-43.
- Yıldırım, F. ve İlhan. İ. Ö. (2010). Genel Öz-Yeterlik Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik Ve Güvenilirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 1-8.
- Yücel, Ö. (2011). Problem Tabanlı Öğrenme Yaklaşımının Bilişsel Esneklik, Öz Düzenleme Becerileri Ve Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

- Zahal, O. (2014). Özel Yetenek Sınavına Giren Adayların Öğrenme Stilleri Ve Bilişsel Esneklik Düzeyleri İle Sınav Başarıları Arasındaki İlişki (Yayınlanmış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Zelazo, P. D., Craik, F. I., ve Booth, L. (2004). Executive Function Across The Life Span. *Acta Psychologica*, 115(2), 167-183.
- Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy An Essential Motive To Learn Contemporary. *Educational Psychology*, 25, 82-91.



EKLER

Ek - 1 Bilgilendirilmiş Onay Formu

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma Ufuk Üniversitesi, Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Dr.Öğr.Üyesi Funda Kutlu danışmanlığında yürütülen, Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Büşra Öztöpez'un tez projesi çalışmasıdır. *Çalışmada beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin bilişsel esneklik ve öz-yeterlik algılarının karar verme stratejileri ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.* Bu kapsamda sizden bazı anketleri doldurmanız istenmektedir. Çalışma sonuçları önemli bir bilgi sağlayacaktır. Lütfen hiçbir soruyu atlamadan anketi tamamlamaya özen gösteriniz. Soruların doğru ya da yanlış yanıtı yoktur, yanıtlarınızın içten olması ve gerçek düşüncelerinizi yansıtması çalışma için büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizinle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Sizden kimlik bilgileriniz istenmemektedir, anketlere verilen tüm bilgiler gizli tutulacak ve anonim veriler olarak değerlendirilecek ve bireysel hiçbir değerlendirme yapılmayacaktır.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Araştırmacı

Psik. Büşra ÖZTOPUZ

Tel:

e-mail:

Akademik DANIŞMAN

Dr.Öğrt. Üyesi. Funda KUTLU

Ufuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Psikoloji Bölümü

Tel:

e-mail:

Lütfen Aşağıdaki ifadeyi okuyarak, araştırmaya katılmaya onay verdiğinizi belirtmek için imzalayınız

“Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlamadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum. Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacılara sordum ve doyurucu yanıtlar aldım.

Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.”

Katılımcının Adı-soyadı: _____

İmzası: _____

Ek - 2 Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız:	
Cinsiyetiniz:	☐ Kadın ☐ Erkek
Hayatınızın büyük çoğunluğunu geçirdiğiniz il/ilçe:	
Anneniz hayatta mı?	☐ Evet ☐ Hayır
Babanız hayatta mı?	☐ Evet ☐ Hayır
Anne ve babanızın medeni durumu:	☐ Evli ☐ Ayrı yaşıyorlar ☐ Boşanmış ☐ Diğer (lütfen belirtiniz):.....
Annenizin eğitim durumu:	☐ Okuma yazma bilmiyor ☐ Lise ☐ Okuma yazma biliyor ☐ İki yıllık yüksekokul ☐ İlkokul ☐ Üniversite ☐ Ortaokul ☐ Yüksek lisans,doktora
Babanızın eğitim durumu:	☐ Okuma yazma bilmiyor ☐ Lise ☐ Okuma yazma biliyor ☐ İki yıllık yüksekokul ☐ İlkokul ☐ Üniversite ☐ Ortaokul ☐ Yüksek lisans,doktora
Ailenizin yaklaşık toplam aylık geliri:	☐ 1.500-3.000 TL arasında ☐ 3.000 – 8.000 TL arasında ☐ 8.000 – 10.000 TL arasında
Okuduğunuz fakülte?	☐ Fen-Edebiyat Fakültesi ☐ Eğitim Fakültesi ☐ İİBF ☐ Hukuk Fakültesi ☐ Tıp Fakültesi
Nerede ikamet ediyorsunuz?	☐ Ailemin yanında ☐ Yurtta ☐ Ailemden ayrı bir şehirde öğrenci evinde

Ek - 3 Bilişsel Esneklik Envanteri

Aşağıda insanların karşılaştıkları olaylara ilişkin duygu düşünce ve davranışlarını ifade eden cümleler yer almaktadır. Bu ifadelerin size uygun oluş derecesine göre		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun
(1) <i>Hiç uygun değil</i> (2) <i>“Uygun değil”</i> , (3) <i>“Biraz uygun”</i> , (4) <i>“Uygun”</i> , (5) <i>“Tamamen uygun”</i> seçeneklerinden birisini işaretleyiniz.						
1	Olay ve durumları değerlendirmede iyiyimdir.	1	2	3	4	5
2	Zor durumlarla karşı karşıya kaldığımda karar vermekte güçlük çekerim.	1	2	3	4	5
3	Bir konuda karar vermeden önce birçok seçeneği göz önünde bulundururum.	1	2	3	4	5
4	Zor durumlarla karşılaştığım zaman, kontrolümü kaybediyor gibi hissederim.	1	2	3	4	5
5	Zor durumlara pek çok farklı açılardan bakmak hoşuma gider.	1	2	3	4	5
6	Bir davranışın nedenleri konusunda karara varmadan önce ek bilgiler ararım.	1	2	3	4	5
7	Zor durumlarla karşılaştığımda o kadar stresli olurum ki, sorunu nasıl çözeceğimi düşünemem.	1	2	3	4	5
8	Olayları karşımdaki kişilerin bakış açılarından da görmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
9	Zor durumlarla baş edebilmek için önümde farklı birçok seçeneğin olması benim için sıkıntı vericidir.	1	2	3	4	5
10	Kendimi diğer insanların yerine koyarak onları anlamada iyiyimdir.	1	2	3	4	5
11	Zor durumlarla karşılaştığımda tam olarak ne yapacağımı bilemem.	1	2	3	4	5
12	Zor durumlara değişik açılardan bakmak önemlidir.	1	2	3	4	5
13	Bir zorlukla karşılaştığımda nasıl davranacağım ile ilgili olarak pek çok seçeneği göz önünde bulundururum.	1	2	3	4	5
14	Herhangi bir duruma çoğu kez farklı açılardan bakarım.	1	2	3	4	5
15	Yaşamda karşılaştığım güçlüklerle baş etmede yetenekliyim.	1	2	3	4	5
16	Davranışların nedenlerini anlamaya çalışırken bütün olası gerçekleri ve bilgileri göz önünde bulundururum.	1	2	3	4	5
17	Zor durumlarda bir şeyleri değiştirme konusunda kendimi güçsüz hissederim.	1	2	3	4	5
18	Zor bir durumla karşılaştığımda durur ve çözüm için çeşitli yollar düşünürüm.	1	2	3	4	5
19	Bir sorunla karşılaştığım zaman sorunu çözebilmek için birden fazla yol olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
20	Zor durumlarla ilgili harekete geçmeden önce pek çok seçeneği değerlendiririm.	1	2	3	4	5

Ek - 4 Öz-Yeterlik Ölçeği

Açıklama: Aşağıda çeşitli konulardaki düşüncelerinizi öğrenmek üzere cümleler verilmiştir. Cümlede geçen ifadenin sizi ne kadar tanımladığını, lütfen, size uygun olan bölmeye işaretleyiniz.

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç				Çok İyi
	1	2	3	4	5
1. Planlar yaparken, onları hayata geçirebileceğimden eminimdir.	1	2	3	4	5
2. Sorunlarımdan biri, bir işe zamanında başlayamamamdır.	1	2	3	4	5
3. Eğer bir işi ilk denemede yapamazsam, başarana kadar uğraşırım.	1	2	3	4	5
4. Belirlediğim önemli hedeflere ulaşmada, pek başarılı olamam.	1	2	3	4	5
5. Her şeyi yarım bırakırım.	1	2	3	4	5
6. Zorluklarla yüz yüze gelmekten kaçınırım.	1	2	3	4	5
7. Eğer bir iş çok karmaşık görünüyorsa onu denemeye bile girişmem.	1	2	3	4	5
8. Hoşuma gitmeyen bir şey yapmak zorunda kaldığımda onu bitirinceye kadar kendimi zorlarım.	1	2	3	4	5
9. Bir şey yapmaya karar verdiğimde hemen işe girişirim.	1	2	3	4	5
10. Yeni bir şey denerken başlangıçta başarılı olamazsam çabucak vazgeçerim.	1	2	3	4	5
11. Beklenmedik sorunlarla karşılaştığımda kolayca onların üstesinden gelemem.	1	2	3	4	5
12. Bana zor görünen yeni şeyleri öğrenmeye çalışmaktan kaçınırım.	1	2	3	4	5
13. Başarısızlık benim azmimi arttırır.	1	2	3	4	5
14. Yeteneklerime her zaman çok güvenmem.	1	2	3	4	5
15. Kendine güvenen biriyim	1	2	3	4	5
16. Kolayca pes ederim.	1	2	3	4	5
17. Hayatta karşıma çıkacak sorunların çoğuyla başedebileceğimi sanmıyorum.	1	2	3	4	5

Ek - 5 Melbourne Karar Verme Ölçeği - I

YÖNERGE: Kişiler, karar verme aşamasında kendilerini ne derece rahat hissettikleriyle ilgili olarak farklılık gösterirler. Lütfen karar verme konusunda kendinizi ne derece rahat hissettiğinizi sizin için en uygun olan yanıtı işaretleyerek belirtiniz. Yardımlarınız ve katılımınız için teşekkür ederim.

		Doğru	Bazen Doğru	Doğru Değil
01	Karar verme yeteneğime güvenirim.	☐	☐	☐
02	Karar verirken kendimi birçok kişiden aşağı görürüm.	☐	☐	☐
03	Kendimi karar vermede başarılı biri olarak düşünürüm.	☐	☐	☐
04	Kendimi o kadar cesaretsiz hissedirimki, karar verme uğraşından vazgeçerim.	☐	☐	☐
05	Verdiğim kararlar iyi sonuçlanır.	☐	☐	☐
06	Diğer insanların, benim kararımdan ziyade, kendi kararlarının doğru olduğu konusunda beni ikna etmeleri kolaydır.	☐	☐	☐

Ek - 6 Melbourne Karar Verme Ölçeği – II

YÖNERGE: Kişiler karar verirken izledikleri yol konusunda farklılık gösterirler. Lütfen aşağıdaki her bir soruya, sizin sitilinize en iyi uyan yanıtı işaretleyerek nasıl karar verdiğinizi gösteriniz. Karar verirken,

		Doğru	Bazen Doğru	Doğru Değil
01	Karar verirken kendimi, sanki büyük bir zamanbaskısı altındaymışım gibi hissederim.	☐	☐	☐
02	Bütün alternatifleri göz önünde tutmayı severim.	☐	☐	☐
03	Kararları diğer kişilere bırakmayı tercih ederim.	☐	☐	☐
04	Bütün alternatiflerin dezavantajlarını ortaya çıkarmaya çalışırım.	☐	☐	☐
05	Son kararı vermeden önce, önemsiz konular üzerinde çok zaman harcarım.	☐	☐	☐
06	Kararı en iyi şekilde nasıl uygulayabileceğimi enine boyuna düşünürüm.	☐	☐	☐
07	Bir kararı verdikten sonra bile kararı uygulamayı geciktiririm.	☐	☐	☐
08	Karar verirken, karar hakkında pek çok bilgi toplamaktan hoşlanırım.	☐	☐	☐
09	Karar vermekten kaçınırım.	☐	☐	☐
10	Karar vermek zorunda olduğum zaman, karar üzerinde düşünmeye başlamadan önce uzun süre beklerim.	☐	☐	☐
11	Karar verme konusunda sorumluluk üstlenmeyi sevmem	☐	☐	☐
12	Karar vermeden önce amaçlarımı netleştirmeye çalışırım.	☐	☐	☐
13	Önemsiz, küçük olayların yolunda gitmeyebileceği olasılığı, benim aniden tercihlerimden dönüş yapmama neden olur.	☐	☐	☐
14	Bir karar benim tarafımdan veya başka biri tarafından verilecekse, ben karar vermeyi diğer kişiye bırakırım.	☐	☐	☐
15	Ne zaman zor bir kararla karşı karşıya gelsem, iyi bir çözüm yolu bulma konusunda kendimi kötümser hissederim.	☐	☐	☐
16	Seçim yapmadan önce çok fazla dikkatli davranırım.	☐	☐	☐
17	Zorunda kalmadıkça karar vermem.	☐	☐	☐
18	Son ana kadar karar vermeyi geciktiririm.	☐	☐	☐

19	Çok daha bilgili kişilerin benim yerime karar vermelerini tercih ederim.	[]	[]	[]
20	Karar verdikten sonra, kararın doğru olduğuna kendimi inandırmak için çok zaman harcarım.	[]	[]	[]
21	Karar vermeyi ertelerim.	[]	[]	[]
22	Acilen karar vermem gereken bir durumda doğru düşünemem	[]	[]	[]



ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Büşra DURSUN

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ankara Ufuk Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 2011 - 2016.
Not Ortalaması: 3.36

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ankara Ufuk Üniversitesi Psikoloji, 2017 -

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (Orta Düzey)

İş Deneyimi

Stajlar

- Kılıçaslan Anadolu Sağlık Meslek Lisesi,
: Grup Rehberliği, 2013.
- Mehmet Akif Ersoy Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi,
Mesleki Rehberlik ve Danışma Uygulaması, 2014.
- Talat Paşa Ortaokulu,
Kurum Deneyimi, 2015.
- Talat Paşa Ortaokulu,
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Alan Çalışması, 2016.

Çalıştığı Kurumlar

- 2020 - Devam Ediyor
: ÖZEL CECELİ OKULLARI FEN LİSESİ,
Okul Psikolojik Danışmanı
- 2019-2020
ÖZEL YÜKSELEN KOLEJİ ANADOLU LİSESİ,
Okul Psikolojik Danışmanı
- 2017-2019
ÖZEL ORTADOĞULULAR ANADOLU LİSESİ,
Okul Psikolojik Danışmanı